

Державний заклад "Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка"

ЗБІРНИК ТЕЗ КРУГЛОГО СТОЛУ

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-
УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПОЛІТИЧНІ,
ДИПЛОМАТИЧНІ ТА ПРАВОВІ
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

18 - 22 КВІТНЯ 2024 Р.

М. ПОЛТАВА, УКРАЇНА

www.luguniv.edu.ua

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»*

(протокол № 11 від 31 травня 2024 р.

Україна в контексті російсько-української війни: політичні, дипломатичні та правові виклики та перспективи: збірник тез доповідей круглого столу (м. Полтава, 18-22 квітня 2024 року). / Упоряд. Вовк С.О., Медведська В.Ю. – Полтава: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2024. 140 с.

До збірника увійшли матеріали секцій «Політичні трансформації в умовах російсько-української війни: виклики та перспективи» (18 квітня 2024 р.), «Українська дипломатія в умовах російсько-української війни» (19 квітня 2024 р.), «Правова система України під впливом російсько-української війни: виклики та стратегії реформ», що відбулись у рамках Днів науки – 2024 на кафедрі політології та міжнародних відносин Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів, за виклад, зміст і достовірність яких відповідальні автори. Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» заборонено.

© Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 «ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

Андрушко М. Енергетичні та інші природні ресурси як чинник збройного насилля в умовах глобалізації	5
Білоус Р. Корупція як соціальне явище	7
Демідов М. Міжнародні організації та їхня роль у зменшенні збройного насилля	14
Зайченко О. Міжнародна реакція на російську агресію в Україні: роль міжнародних акторів та організацій	17
Кувічко Я. Політичні аспекти імміграції та біженців у Європейському Союзі	21
Мантачка А. Соціокультурні аспекти російсько-української війни: вплив на національну ідентичність та громадянське суспільство	25
Медведська В. Взаємодія громадянського суспільства та держави в умовах війни: виклики та перспективи	28
Мороз Є. Політична партія та її роль у системі представництва	35
Мороз С. Вплив інформаційних технологій на політичну мобілізацію і активізацію громадян	38
Талоєв Є. Вплив глобалізації на національну політику: виклики та можливості	41
Талоєва О. Політика та медіа: вплив інформаційних технологій на політичну агенду в умовах російсько-української війни	45
Черв'як Я. Право на приватність як конституційна норма захисту громадян України	48
Яскель І. Питання демократії у ХХІ столітті: нові виклики і загрози існуванню в Україні	53

СЕКЦІЯ 2 «УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»

Меженська О. ВСТУПНЕ СЛОВО	59
Гарькава А. Роль жінок у миротворчих процесах	61

Грекова М. Жіноча дипломатія: каталізатор миру та розширення прав і можливостей в умовах російсько-української війни	66
Меженська О. Депортація українських дітей - реалії російсько-української війни: виклики для дипломатії	69
Михайлюк С. Особливості військової дипломатії в умовах збройної агресії рф проти України	74
Пілевін-Савенко О. Наукова дипломатія у глобалізованому світі: протидія глобальним викликам і загрозам	80
Хорошковатий А. Особливості цифрової дипломатії в умовах російсько-української війни	86

СЕКЦІЯ 3 «ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ РЕФОРМ»

Гарькава А. Правові аспекти боротьби з колабораціонізмом в Україні після 2022 року	92
Грекова М. Український конституціоналізм в умовах російсько-української війни	96
Ільницька В. Актуальні питання виборчого процесу в Україні	100
Климаш Д. Правова реформа в Україні під час війни: виклики та стратегії в контексті збереження демократії та прав людини	103
Макаренко В. Право на життя як невід’ємне право людини в сучасних умовах війни: проблеми морально-фізичного виживання Людини і Природи	109
Михайлюк С. Особливості захисту права власності в умовах воєнного стану	114
Слюсаренко О. Стратегії правового реагування на гібридні загрози в умовах російсько-української війни	120
Сурмай Д. Європейські стандарти права на приватність – орієнтир для українського суспільства	126
Пілевін-Савенко О. До питання юридичної відповідальності та недоторканості народних депутатів України	132
Таран В. Формування правової культури школярів молодшого шкільного віку як нагальна потреба	137

СЕКЦІЯ 1 «ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

Енергетичні та інші природні ресурси як чинник збройного насилля в умовах глобалізації

Андрушко М. Р.

здобувач 1 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія»

Проблема енергетичних та інших природних ресурсів як чинника збройного насилля в умовах глобалізації залишається надзвичайно актуальною і вимагає негайного уваги. Низька енергетична самодостатність багатьох країн, а також зростаючий попит на ресурси у зв'язку з економічним зростанням, призводять до того, що контроль над енергетичними джерелами, такими як нафта, газ, вугілля, а також інші природні ресурси, стає предметом жорсткої конкуренції між країнами [1] та глобальними корпораціями.

Ця проблема не тільки призводить до внутрішніх конфліктів та насилля у країнах, де знаходяться ці ресурси [2], але й має міжнародні наслідки. Зміцнення геополітичних амбіцій та стратегій країн у сфері енергетики може призвести до міжнародних конфліктів, втручання у внутрішні справи інших країн, а також до загострення відносин між державами. «Виснаження природних ресурсів, екологічні проблеми, зростання населення Землі (переважно у найменш розвинутих країнах) вимагають скоординованої діяльності міжнародної спільноти через відповідні інститути, які поки що не демонструють ефективності свого функціонування. Відтак, боротьба між країнами за забезпечення від можливої економічної та екологічної катастрофи стає пріоритетною і може набувати надзвичайно жорстоких, насильницьких форм. І в цій боротьбі, в умовах формування нової системи міжнародних відносин, провідні країни світу за браком «балансу сил» все

частіше стають якщо не прямими, то опосередкованими учасниками локальних війн і воєнних конфліктів [3].

Крім того, експлуатація природних ресурсів часто супроводжується серйозними екологічними проблемами, що можуть призводити до соціальних конфліктів та напруженості. Забруднення навколишнього середовища, втрата доступу до природних ресурсів та екологічні катастрофи можуть стати причиною соціальних протестів і протестних акцій. Для придушення, недемократичні держави можуть збройно насилля проти власних громадян.

Отже, проблема енергетичних та інших природних ресурсів як чинника збройного насилля в умовах глобалізації залишається актуальною і потребує комплексного підходу на рівні як національних урядів, так і міжнародних спільнот. Забезпечення справедливого доступу до ресурсів, розвиток альтернативних джерел енергії та створення механізмів міжнародного співробітництва та діалогу є ключовими компонентами розв'язання цієї проблеми.

Література:

1. Накласти лапу на критично важливі ресурси: у що інвестують Китай та Росія. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/12/4/707291/>.
2. Давиденко С. В Африці воюють діти. Конфлікт на континенті перетворився на війну без ідеї, заради війни. URL: https://texty.org.ua/articles/20661/V_Afryci_vojujut_dity_Konflikt_na_kontynenti-20661/.
3. Сірий С. Особливості локальних війн і воєнних конфліктів в умовах глобалізації. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8857/14-Sirui.pdf?sequence=%201>.

Корупція як соціальне явище

Білоус Р. Р.

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 «Політологія»

На сьогодні в науковій літературі і міжнародних та національних нормативно-правових нормах можна знайти широкий спектр визначень поняття «корупція», який відображає різноманітні підходи до особливостей цього соціального явища. Наведемо деякі з них, що дозволить виокремити суттєві ознаки корупції.

Корупція походить від латинського слова «*corruptio*», що означає «псування» або «розбещення». В контексті державного апарату, корупцію можна розглядати як неправомірне поведінку посадових осіб, що включає в себе підкуп, зловживання владою та інші дії, які порушують закони та ведуть до нанесення шкоди суспільству. Це явище часто порівнюють з корозією, що руйнує структури та моральний фундамент суспільства. Таке розуміння корупції підкреслює її шкідливий вплив на соціальний порядок та необхідність її боротьби [4].

Корупція – «...ситуації, пов'язані із взяттям та даванням хабарів, а також інші види активної чи пасивної протиправної вигоди – шахрайство, роз-трата, вимагання тощо. При цьому вважається, що корупція – це не тільки оберт грошових коштів із рук у руки, це може також бути надання послуг для отримання переваг, таких як сприятливе поводження, спеціальний захист, додаткові послуги або швидша обробка справ...» [2].

Корупція – «використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей із метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або, відповідно, обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам задля схилення цієї особи до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей» [1].

Корупція – «...прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабаря чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, що порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, яка отримує хабаря, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи..» [6].

«Корупцію можна визначити як соціальне, системне явище, що полягає в неправомірному використанні особами, які мають владні чи управлінські повноваження, власного становища, статусу, авторитету в особистих або корпоративних інтересах, що призводить до розкладання, деградації влади та соціального управління»[5].

Корупція – «зловживання державною посадою з метою приватної вигоди» (Світовий банк, Організація економічного співробітництва та розвитку, Міжнародні неурядові організації); «...поняття глобальне й міждисциплінарне. А саме явище впливає на всі сфери життя суспільства – від знецінення освіти та моральних принципів до сповільнення економічного розвитку та підриву демократичних процесів...»; «...не обмежується державними інституціями – вона може бути й в інших середовищах: бізнесі, ЗМІ, громадських організаціях...» [3].

Підсумовуючи загальний спектр визначень, можна наголосити на тому, що корупція – це неправомірна діяльність, що полягає у вимаганні, наданні або прийнятті хабарів, вигод чи інших неправомірних пільг у обмін на недобросовісне виконання службових обов'язків. У контексті державного апарату, корупція виявляється у зловживанні владою посадовими особами, такими як підкуп, зловживання владою та інші дії, що порушують закони та призводять до шкоди суспільству. Корупцію також можна розглядати як системне, соціальне явище, що призводить до розкладання і деградації влади та соціального управління. Це не лише порушення законодавства, але й підриив довіри громадян до державних інституцій, знецінення моральних принципів та сповільнення економічного

розвитку. Корупція може виявлятися у будь-якому сфері суспільства, включаючи державні інституції, бізнес, ЗМІ та громадські організації.

Виходячи зі змісту поняття корупції, до сутності цього соціального явище можна віднести наступне:

1. Вимагання або прийняття хабарів або інших неправомірних вигод у обмін на послуги, прийняття рішень або здійснення інших дій є однією з найвизначніших особливостей корупції, яка відображається у взаємодії між посадовими особами та іншими суб'єктами, що мають інтерес до отримання певної вигоди. Цей аспект корупції визначається не лише як фінансова трансакція, але й як форма владної або політичної угоди, що часто впливає на ефективність управління та довіру громадськості до державних інституцій.

Вимагання хабарів чи неправомірних вигод може відбуватися у формі прямих фінансових трансакцій, де посадова особа вимагає чи отримує грошову компенсацію у обмін на певні послуги або рішення. Цей процес може мати місце як на рівні державних службовців, так і на рівні місцевої адміністрації чи інших сфер влади.

Важливим аспектом є індириктна форма корупції, де неправомірні вигоди можуть надаватися у вигляді послуг або пільг, таких як підтримка в обмін на сприятливе поводження чи надання додаткових можливостей. Це може включати у себе спеціальний доступ до послуг, прискорення процесів, обмеження конкуренції або інші форми пільг.

Не менш важливим аспектом є вплив, який ця риса корупції має на ефективність та легітимність владних структур. Вимагання хабарів або прийняття неправомірних вигод може призводити до втрати довіри громадськості до державних інституцій, зниження рівня ефективності управління та загрози національній безпеці. Таким чином, ця риса корупції відображається не лише у формі фінансових трансакцій, але і у створенні умов для неправомірного впливу на прийняття рішень та управління суспільними ресурсами.

2. Підкуп представляє собою процес надання грошей, інших матеріальних або нематеріальних вигод з метою отримання певного впливу на посадових осіб або інших представників влади для здійснення певних дій або вирішення конкретних питань. Цей аспект корупції відображається у взаємодії між особами, які намагаються впливати на прийняття рішень або здійснення дій на різних рівнях управління, щоб забезпечити собі неправомірну вигоду чи захист своїх інтересів.

Підкуп може мати різні форми та проявлятися у різних сферах суспільства. Це може бути пряме надання грошових коштів або інших матеріальних благ, які можуть бути використані як засіб впливу. Також підкуп може приймати форму надання послуг, сприяння у вирішенні питань або надання інших сприятливих умов. Важливо зазначити, що підкуп не тільки порушує законодавство та моральні норми, але й може мати серйозні наслідки для ефективності управління та довіри громадськості до державних інституцій. Він може спричинити зміщення пріоритетів у прийнятті рішень, підірвати легітимність влади та призвести до втрати довіри до установ управління.

3. Зловживання владою або посадовими повноваженнями виявляється у використанні посадовими особами своєї влади та повноважень з метою особистої вигоди або задоволення інтересів третіх осіб. Ця риса корупції відображається у взаємодії між посадовими особами та іншими суб'єктами, що мають інтерес до отримання певної вигоди або підтримки своїх інтересів, і відображає не лише порушення законодавства, але і загрозу ефективності та легітимності державних інституцій.

Зловживання владою може мати різноманітні форми та прояви. Воно може виявлятися у прийнятті рішень або здійсненні дій, які суперечать законодавству чи моральним принципам, з метою отримання особистої вигоди або задоволення інтересів третіх осіб. Це може охоплювати такі дії, як видача неправомірних дозволів чи ліцензій, сприяння у підтримці певних підприємств чи осіб, відмова від

переслідування за порушення закону, надання неправомірних фінансових чи матеріальних вигод тощо.

Цей аспект корупції має серйозний вплив на функціонування суспільства та його довіру до державних інституцій. Зловживання владою порушує принципи правової держави та рівність перед законом, що загрожує стабільності та легітимності державних інституцій. Воно також може сприяти нерівності у суспільстві та спричиняти конфлікти між різними соціальними групами.

4. Тісне співробітництво між посадовими особами та приватними особами або організаціями з метою отримання вигод є однією сутнісних характеристик корупції, яка відображається у взаємодії між різними суб'єктами з метою отримання неправомірних вигод або підтримки власних інтересів. Ця риса корупції може приймати різні форми та прояви, включаючи укладення угод, лобіювання інтересів, надання послуг та інші види співпраці з метою отримання вигод. Таке співробітництво може мати місце у різних сферах, включаючи бізнес, політику, громадське управління та інші сфери діяльності. Воно може охоплювати такі дії, як укладення угод про надання послуг або товарів за взаємну вигоду, лобіювання за прийняття певних рішень або законодавчих актів, надання консультацій та інших послуг у сфері впливу.

Цей аспект корупції створює серйозні загрози для ефективності управління та рівноправності в суспільстві. Він може призводити до переваги певних суб'єктів у вирішенні питань та прийнятті рішень, порушення принципів справедливості та рівноправності, а також до підпорядкування інтересів громадськості особистим чи корпоративним інтересам.

5. Недостатня прозорість у прийнятті рішень або управлінні ресурсами як сутнісна характеристика корупції створює умови для зловживань та неправомірного впливу на процеси управління та прийняття рішень. Ця риса корупції характеризується відсутністю чи недостатністю відкритості та доступності інформації про процеси управління, прийняття рішень та розподіл ресурсів, що

ускладнює контроль за діяльністю посадових осіб та сприяє можливості здійснення корупційних дій.

Недостатня прозорість може мати різні прояви, включаючи обмеження доступу до інформації про діяльність державних органів та установ, відсутність механізмів публічного обговорення та участі громадськості у прийнятті важливих рішень, а також недостатню прозорість у фінансових операціях та розподілі ресурсів. Це ускладнює контроль за витратами та використанням державних коштів, створює можливості для зловживань та переваги певних суб'єктів, а також підірвує довіру громадськості до державних інституцій.

Цей аспект корупції створює серйозні загрози для ефективності управління та довіри громадськості до державних інституцій. Недостатня прозорість у прийнятті рішень та управлінні ресурсами може призводити до неправомірного використання влади та ресурсів, порушення законодавства та моральних принципів, а також до сприяння поширенню інших форм корупції.

6. Системні недоліки в управлінні, відсутність контролю або слабка правова база становлять сутнісну характеристику корупції, оскільки вони утворюють сприятливе середовище для розповсюдження та закріплення корупційних практик. Ці недоліки тісно пов'язані з ефективністю та легітимністю державних інституцій, які відповідають за контроль, регулювання та розподіл ресурсів у суспільстві. Системні недоліки можуть включати в себе різноманітні аспекти, такі як нестабільність управлінських структур, відсутність чітких механізмів контролю та моніторингу, недостатню прозорість у прийнятті рішень та використанні ресурсів, а також слабку відповідальність за порушення законодавства та корупційні дії. Відсутність ефективної правової бази або слабкість правових механізмів також може створювати прогалини, які можуть бути використані корупціонерами для своїх цілей.

Ці системні недоліки створюють умови, у яких корупція може процвітати та поширюватися. Вони створюють можливості для зловживання владою,

недобросовісного використання ресурсів та переваги певних суб'єктів у суспільстві. Більш того, вони можуть підірвати довіру громадськості до державних інституцій та порушувати принципи справедливості, рівноправності та законності.

7. Корупція, підірвавши довіру громадян до державних інституцій та системи правосуддя, створює серйозні загрози для соціального порядку та економічного розвитку. Ця сутнісна характеристика корупції відображається у втраті довіри громадян до владних структур та правової системи, що може призвести до знехтування законом, порушень громадянських прав та виникнення соціальної неповаги. Корупція порушує основні принципи демократії та правової держави, такі як прозорість, рівність перед законом, справедливість та законність. Вона створює передумови для переваги певних суб'єктів у суспільстві, перекручення правосуддя та неправомірного обмеження прав і свобод громадян. Це може призвести до соціальної нестабільності, загрози громадського порядку та загострення конфліктів у суспільстві.

Крім того, корупція суттєво ускладнює економічний розвиток країни, оскільки вона порушує конкурентність на ринку, зменшує інвестиційний клімат та перешкоджає розвитку бізнесу та підприємництва. Вона призводить до неефективного використання державних ресурсів, збільшення витрат на утримання корупційних механізмів та втрати економічного потенціалу країни.

Література:

1. Закон України Про запобігання корупції. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

2. Конвенція ООН проти корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

3. НАЗК. Антикоруційна енциклопедія. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/ponyattya-koruptsiyi>.

4. Прохоренко О. Я. Організаційно-правові аспекти та стан протидії корупційним проявам у системі державної служби України. *Боротьба з*

організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): науково-практичний журнал. 2002. № 6. С. 35-44.

5. Трепак В.М. Особливості дефініції поняття «корупція». URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/38567a62-cb4b-4052-9a5b-411750952ab0/content>

6. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text

Міжнародні організації та їхня роль у зменшенні збройного насилля

Демідов М. В.

здобувач 1 курсу третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія»

Проблема збройного насилля є актуальною і надалі в сучасному світі. Хоча рівень міжнародних конфліктів може змінюватися з часом, багато регіонів постійно стикаються зі збройними конфліктами, війнами та насильством. Міжнародні організації продовжують відігравати важливу роль у зменшенні цієї проблеми шляхом різноманітних заходів.

Миротворчі місії є одним з основних інструментів міжнародних організацій у зменшенні збройного насилля та підтримці миру. Місії включають у себе диспозицію миротворчих сил у конфліктних регіонах з метою забезпечення стабільності та безпеки для цивільного населення. Організація Об'єднаних Націй (ООН), НАТО, Африканський Союз (АС) та інші міжнародні організації відправляють миротворчі місії в регіони, де існують конфлікти або загроза збройного насилля. Місії цих організацій мають за мету не лише зупинення насильства, але й побудову мирних відносин, відновлення правопорядку та забезпечення захисту прав людини. Під час миротворчих місій представники цих організацій виконують різні завдання, включаючи моніторинг ситуації на місцях, проведення переговорів між конфліктуючими сторонами, надання гуманітарної

допомоги та забезпечення безпеки для громадянського населення. Крім того, вони також допомагають у врегулюванні конфліктів шляхом пошуку компромісів та сприяють процесам національного примирення та побудови демократичного суспільства. Миротворчі місії виконуються в рамках мандату, що надається відповідною міжнародною організацією, і спираються на принципи міжнародного права та загальноприйняті стандарти щодо миротворчої діяльності. Такі місії створюють можливість для конструктивного врегулювання конфліктів та сприяють стабільності та розвитку в уразливих регіонах. Але, «...механізми миротворчості не мають чіткого юридичного закріплення... ..іноді важко встановити відмінність між закінченням застосування одного миротворчого механізму і початком застосування іншого» [1].

Дипломатичні заходи передбачають активну участь у дипломатичних переговорах між конфліктуючими сторонами з метою вирішення суперечок і досягнення мирного компромісу. Організації, такі як ООН, НАТО, АС зазвичай виконують роль посередників у дипломатичних взаємодіях між конфліктуючими сторонами. Так, «За останні роки в рамках ОБСЄ накопичений значний досвід створення та розміщення в районі конфлікту спеціальних місій для врегулювання різних кризових ситуацій, діючих, в тому числі, як медіатор. Прикладами є діяльність місій ОБСЄ в Албанії, Молдові, колишній Югославії, Південній Осетії» [2]. Ці організації забезпечують аналіз конфлікту, участь у переговорах та розробку мирних угод, сприяючи таким чином процесам національного примирення та побудови стійкого миру. Під час аналізу конфлікту, міжнародні організації проводять об'єктивний огляд ситуації, включаючи причини конфлікту, ідентифікацію конфліктуючих сторін та їхніх інтересів, а також оцінку можливих шляхів вирішення. Під час участі у переговорах, ці організації полегшують контакти між сторонами, допомагають установленню комунікації та сприяють зустрічам для досягнення компромісних рішень. Розробка мирних угод передбачає сприяння укладанню угод, що містять умови про припинення вогню та відновлення

стабільності, що спрямовані на вирішення кореневих причин конфлікту та підтримку його мирного врегулювання.

Санкції – ще один інструмент міжнародних організацій у контексті зменшення збройного насилля та підтримки міжнародної стабільності. «Запроваджені санкції дають змогу формувати відчутну економічну мотивацію до деескалації конфлікту та його подальшого врегулювання. Економічні санкції часто-густо стають чи не єдиним із доступних механізмів реакції міжнародної спільноти та окремих держав на агресію. Уведення окремими державами та міжнародними організаціями режиму санкцій стало одним із ключових інструментів впливу на поведінку агресора на міжнародній арені. Санкції розглядаються як запобіжні та обмежувальні заходи, які дозволяють реагувати на політичні виклики та події, що суперечать цілям і цінностям держав, котрі їх застосовують. Зазвичай санкції запроваджують поетапно: спочатку – це візові обмеження стосовно визначеного переліку осіб та блокування їхніх активів, згодом – накладання секторальних економічних санкцій (на окремі сектори чи компанії). Посилення санкцій відбувається внаслідок істотного збільшення загрози національній безпеці та/або ескалації ситуації» [3]. Економічні санкції, застосовані міжнародним співтовариством, можуть включати обмеження торгівлі, фінансові обмеження, заборону імпорту або експорту певних товарів та послуг. Ці заходи спрямовані на створення економічного тиску на конфліктні сторони з метою примусити їх до відмови від насильства та переходу до мирного врегулювання конфлікту. Крім економічних санкцій, міжнародні організації можуть також використовувати політичний та дипломатичний тиск для забезпечення вирішення конфліктів мирними засобами. Це може включати офіційні заяви, резолюції та рішення, прийняті міжнародними органами, а також публічні заклики до сторін конфлікту до припинення насильства та початку переговорів. Загальний ефект санкцій та міжнародного тиску полягає в створенні стимулів для конфліктних сторін до пошуку мирного розв'язання суперечок та відмови від збройних дій.

Отже, окреслені вище механізми та інструменти дозволяють міжнародним організаціям активно діяти для зменшення збройного насилля та сприяння миру та стабільності в світі.

Література:

1. Функції та форми участі міжнародних організацій у світополітичних процесах і врегулювання міжнародних конфліктів. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/901/1/Хвіст%20В.%20Функції%20та%20форми.pdf>.

2. Медіаційний процес на міжнародному рівні. URL: https://ukrmediation.com.ua/files/Курсова%20робота_Антонюк%20О._Міжнародний%20рівень.pdf.

3. Міжнародні санкції як інструмент стримування російської агресії проти України : аналіт. доп. / [А. Бобровицький, Н. Гавриленко, А. Гончарук, І. Ус, Г. Широкий, Р. Юлдашев] ; за заг. ред. М. Паламарчука. – Київ : НІСД, 2023. – 76 с. – (Серія «Міжнародні відносини»). – DOI: <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2023.10>.

Міжнародна реакція на російську агресію в Україні: роль міжнародних акторів та організацій

Зайченко О. О.

здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія»

Російська агресія щодо України є однією з актуальних та значущих проблем у міжнародній політиці. Реакція міжнародних акторів та організацій на російсько-українську війну виявляється в множині форм зі складним різноманіттям проявів свого ставлення.

Більшість провідних держав, зокрема країни-члени ЄС та НАТО, засудили російську агресію та підтримують суверенітет та територіальну цілісність України.

Їх політична реакція, відзначаючи недопустимість порушення міжнародного права, виявляється у введенні санкцій проти росії та підтримці суверенітету України, тобто вона відображає загальний міжнародний консенсус у відповіді на дестабілізуючі дії. З огляду на це, були визначені основні напрями допомоги Україні.

Військова підтримка стало одним з ключових з ключових аспектів міжнародної реакції на конфлікт. Окремі держави, зокрема Сполучені Штати Америки, виявили готовність надавати Україні різноманітну військову допомогу з метою підвищення обороноздатності та зміцнення оборонного потенціалу країни («...протягом тільки 2023 року... ... 34 пакети військової допомоги на суму понад 24 мільярди доларів. «Петріоти», «Абрамси», бронемашини, АТАСМС, ДРІСМ, ППО, ракети, артилерійські снаряди, засоби розмінування й інше критично важливе обладнання» [1]), проявилось не лише в постачанні військової техніки та обладнання, але і в проведенні спільних навчань та тренувань з українськими військовими, а також консультацій з питань стратегічного планування та тактики. Військова підтримка спрямована на забезпечення обороноздатності України, підвищення військових здібностей українських сил (на листопад 2023 р. «...за словами глави дипломатії ЄС Жозепа Борреля... ...сума вже сягнула 27 мільярдів євро...» [2]), відображає готовність деяких країн до підтримки принципів міжнародного права та демократичних цінностей в контексті глобального безпекового середовища. Останнє має важливий сигнальний ефект для інших країн, які розглядають можливість залучення до міжнародних зусиль у протистоянні з агресією та порушенням суверенітету.

Деякі країни, у свою чергу, виступили з підтримкою Росії в контексті вторгнення в Україну, аргументуючи це спільною позицією щодо провокацій з боку західних країн та НАТО. Ця група країн, що включає Венесуелу, М'янму, Нікарагуа, Сирію, Північну Корею, Еритрею, Білорусь, Іран, Кубу, Киргизстан, Малі, Зімбабве, Буркіна-Фасо та Центральноафриканську Республіку, виразили

підтримку дій Росії та звинуватили НАТО в провокаціях, спрямованих на підірив стабільності у регіоні. Ці країни, часто перебуваючи в складних міжнародних відносинах або знаходячись у зоні впливу Росії, використовують ситуацію в Україні для реалізації власних стратегічних інтересів або для зміцнення своїх позицій у міжнародному співтоваристві.

У той же час, деякі великі країни, такі як Китай, Індія, Південна Африка, а також деякі країни колишнього СРСР, займають нейтральну позицію в контексті конфлікту між Україною та Росією. Ці країни, зазвичай дотримуючись політики невтручання та мінімізації конфліктів, обирають стратегічно обґрунтований підхід, спрямований на збереження своїх власних інтересів та мінімізацію ризиків для своєї безпеки та стабільності у регіоні. Така нейтральна позиція відображає складність міжнародних відносин у контексті глобальних конфліктів та різноманітність стратегічних пріоритетів держав у сучасному світі.

Міжнародні організації виявили рішучу реакцію на російську агресію в Україні, виступаючи з численними заявами та резолюціями, які засуджують дії Російської Федерації та вимагають негайного припинення конфлікту. Зокрема, Генеральна Асамблея ООН прийняла низку резолюцій, які осуджують агресію Росії та закликають до повного виведення російських військ з української території. До того ж, 7 квітня 2022 року, Генеральна Асамблея ООН призупинила членство Російської Федерації у Раді ООН з прав людини через російську війну в Україні.

Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш висловив своє рішуче засудження російського вторгнення та закликав Росію вивести свої війська з України в ім'я людства. Однак, 25 лютого Рада Безпеки ООН не змогла ухвалити резолюцію, що засуджує вторгнення Росії через вето самої Росії.

Позиція Європейського Союзу також була рішучою, з оголошенням про намір розгорнути сили оборони та засудженням Білорусі за сприяння нападу. Також Європейський Союз припинив переговори про вступ з Росією та заклав офіси ОЕСР у Москві. Президент Урсула фон дер Ляєн написала у Twitter: «Ми не дозволимо

президенту Путіну зруйнувати архітектуру безпеки Європи», а глава зовнішньої політики Жозеп Боррель закликав Путіна зупинити «безглузду агресію», президент Європарламенту Роберта Метсола закликала до «негайних, швидких, твердих і швидких дій» і скликала позачергову сесію парламенту на 1 березня [3], [4], [5].

Отже, реакція міжнародних акторів на російську агресію в Україні свідчить про глибокі розділи в міжнародних відносинах та різноманітність стратегічних інтересів країн у світі. На фоні колосальної підтримки України та її суверенітету та територіальної цілісності з боку провідних держав, деякі держави виступають з підтримкою Росії, аргументуючи це спільною позицією стосовно західних провокацій, тоді як інші обирають нейтральну позицію, дотримуючись політики невторчання та мінімізації ризиків для своєї безпеки та стабільності. Ця різноманітність підходів відображає складність сучасних міжнародних відносин та неоднозначність у сприйнятті глобальних конфліктів.

Література:

1. Зеленський назвав суму військової допомоги від США у 2023 році. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/dopomoga-ssha-skilki-paketiv-ta-na-yaku-sumu-nadali-u-2023-roci-12496116.html>.
2. Євросоюз уже надав Україні військової допомоги на 27 млрд євро. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/yevrosoyuz-uzhe-nadav-ukrayini-vijskovu-dopomogu-na-27-mlrd-yevro/>.
3. Suliman, Adela (24 February 2022). World leaders react to Russia's attack on Ukraine: 'A dark day for Europe'. The Washington Post.
4. European Parliament president calls for «solid and swift» action if Ukraine crisis escalates. Euronews.
5. MEPs will hold extraordinary plenary over Russian invasion. Malta Today. 24 February 2022.

Політичні аспекти імміграції та біженців у Європейському Союзі

Кувічко Я. В.

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 «Політологія»

Питання імміграції та біженців у Європейському Союзі залишається дуже актуальним і складним навіть у сучасних умовах. На сьогоднішній день воно продовжує викликати широке обговорення на різних рівнях - від політичних дебатів і рішень урядів до громадських обговорень і акцій. Конфлікти, політична нестабільність, природні катастрофи та економічні проблеми в різних частинах світу продовжують спонукати людей до пошуку кращого життя в країнах ЄС, що створює постійний тиск на системи прийому та інтеграції. Різні політичні партії та групи окремих кожної країни-члена ЄС мають різні підходи до управління міграційними потоками, що призводить до напруження і конфліктів у внутрішніх політичних системах країн ЄС, враховуючи те, що безпека біженців, їхнє здоров'я, освіта, доступ до житла і роботи - це гуманітарні проблеми, які залишаються нагальними і потребують негайних рішень. Крім того, російсько-українська війна поставила нові виклики перед об'єднаною Європою, оскільки «...після військового вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року ЄС відреагував негайно і продемонстрував дієву солідарність, підтримуючи людей, які потребують допомоги. Це включало безпосередню гуманітарну допомогу, екстрену допомогу в сфері цивільного захисту, підтримку на кордоні, а також надання захисту тим, хто рятується від війни» [1].

До ключових, першочергових політичних аспектів імміграції та біженців у Європейському Союзі варто віднести наступні:

I. Ідея реалізації міграційної політики, яка була проголошена Європейською Комісією ««процвітання, солідарність, безпека», була деталізована у Європейському пакті про імміграцію та притулок, яким було закріплено 5 основних напрямків у сфері міграції: 1) організація легальної імміграції відповідно до

пріоритетів, потреб та можливостей окремих країн, забезпечення інтеграції мігрантів; 2) запобігання нелегальній міграції, забезпечення повернення нелегальних мігрантів до країни походження чи транзиту; 3) підвищення ефективності прикордонного контролю; 4) розбудова європейської системи притулку; 5) поглиблення співробітництва з країнами походження мігрантів з метою забезпечення синергетичної взаємодії між міграцією та розвитком» [2].

Тобто, з одного боку, Європейський Союз має спільну політику щодо міграції та біженці, але вона потребує вдосконалення. Угоди, такі як Договір Шенгенської зони, регулюють свободу переміщення у межах багатьох країн ЄС. Однак культурні кризи, такі як адаптація біженців з країн Близького Сходу та Африки, показали розбіжності між країнами ЄС у відношенні до прийняття біженців.

II. Боротьба з нелегальною міграцією є однією з найбільш актуальних і складних проблем для країн Європейського Союзу. Нелегальна міграція породжує ряд негативних наслідків, таких як порушення законності, виклики в галузі безпеки, економічні та соціальні навантаження, а також загрози для громадського здоров'я та безпеки. Для ефективного контролю над нелегальною міграцією були розроблені та впроваджені різноманітні угоди, стратегії та програми [3]. Серед них можна виокремити співпрацю з країнами-постачальницями, що полягає у встановленні діалогу та обміні інформацією для попередження нелегальних міграційних потоків та ефективного управління ними. Посилення контролю на кордонах ЄС також вважається важливим аспектом стратегії боротьби з нелегальною міграцією. Це включає вдосконалення технологій та інфраструктури, розвиток спільних оперативних дій та координацію зусиль між країнами-членами для забезпечення ефективного контролю за переміщенням осіб через кордони. Додатково, вдосконалення процедур затримання та депортації нелегальних мігрантів є важливим кроком для забезпечення дотримання законів та порядку, а також для запобігання подальшим нелегальним втіканням.

У контексті цих стратегічних заходів важливо зазначити, що виконання політики боротьби з нелегальною міграцією потребує комплексного та координованого підходу, який враховує як гуманітарні, так і безпекові аспекти, з метою забезпечення стабільності та безпеки в межах Європейського Союзу.

III. Інтеграція мігрантів є ключовим аспектом політики багатьох країн Європейського Союзу (ЄС) [4] і вимагає систематичного та комплексного підходу для успішної реалізації, що охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на забезпечення соціальної, культурної, економічної та юридичної інтеграції мігрантів у приймаючому суспільстві. Першим кроком у процесі інтеграції є мовна адаптація, яка передбачає надання можливостей для вивчення мови країни перебування та забезпечення доступу до курсів мови для мігрантів. Культурна адаптація також важлива, і включає знайомство з культурою, традиціями та цінностями країни-господаря.

Отримання освіти та професійної підготовки є ще одним важливим аспектом інтеграції мігрантів, оскільки допомагає їм отримати навички та знання, необхідні для успішного вступу на ринок праці та забезпечення свого економічного самодостатку. Крім того, інтеграція мігрантів включає забезпечення доступу до медичних та соціальних послуг, зокрема медичне страхування, консультації з психологом, підтримку у знаходженні житла та інші види соціальної підтримки.

Різні країни ЄС мають різні підходи до інтеграції мігрантів, оскільки вони враховують особливості свого суспільства, економіки та культури. Деякі країни надають пріоритет вивченню мови та отриманню освіти, тоді як інші акцентують увагу на підтримці зайнятості та підприємницької діяльності серед мігрантів. У світлі зростаючого міжкультурного взаєморозуміння та розвитку суспільства, інтеграція мігрантів залишається важливим завданням для Європейського Союзу та його членів, і вимагає постійного вдосконалення політики та практики у цій сфері.

III. Взаємозв'язок між політичними настроями та імміграційною політикою відображається в програмах партій, заявах політиків, голосуваннях у

парламентських органах та результатів виборів. Партії правого спектру [5], [6] часто підкреслюють питання безпеки кордонів, контролю над міграційними потоками та впровадження жорсткіших політик щодо нелегальної міграції. З іншого боку, ліві та центристські партії наголошують на гуманітарних аспектах, правах біженців та потребі у відкритих міграційних політиках. Політичні підходи до імміграції можуть впливати на законодавчі рішення та формування імміграційної політики ЄС, особливо у контексті виборів та формування урядів. Такі підходи можуть також мати великий вплив на громадську думку та міжкультурні відносини в межах ЄС, що створює необхідність у збалансованому підході до розроблення політики та управління імміграцією.

Отже, питання імміграції та біженців продовжує залишатися ключовим завданням для Європейського Союзу, відбиваючи складність та актуальність цього соціального та політичного явища. Для досягнення успішних результатів у цій сфері необхідно вдосконалення політичних стратегій та співпраці між країнами-членами ЄС. Забезпечення гуманітарних стандартів і прав людини, а також врахування політичних і соціоекономічних аспектів, є важливими складовими комплексного підходу до цього питання. Тільки через такий інтегрований підхід можна забезпечити справедливі та ефективні рішення, спрямовані на збереження стабільності, розвитку громад та підтримці гуманітарних цінностей у Європейському Союзі.

Література:

1. Регулювання міграції: Прийом біженців з України. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/migration-management/migration-management-welcoming-refugees-ukraine_uk.
2. Council of the European Union, European Pact on Immigration and Asylum. URL: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st13/st13440.en08.pdf>.
3. Інституційний механізм Європейського союзу у сфері боротьби з нелегальною міграцією. URL: http://lsej.org.ua/10_2023/154.pdf.

4. Хомяк А. Інтеграція мігрантів у європейські суспільства: інтеграційна політика та громадська думка. URL: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/195706/196051>.

5. Вийти з ЄС та вигнати мігрантів: ультраправа партія пропонує Німеччині кардинальні зміни. URL: <https://www.rfi.fr/uk/європа/20240123-вийти-з-єс-та-вигнати-мігрантів-ультраправа-партія-пропонує-німеччині-кардинальні-зміни>.

6. П'ять радикальних партій можуть перемогти на виборах в Європі. Чим це загрожує Україні? Гайд від Forbes. URL: <https://forbes.ua/svit/pyat-radikalnikh-partiy-mozhut-peremogti-na-viborakh-v-evropi-chim-tse-zagrozhue-ukraini-gayd-vid-forbes-01042024-20250>.

Соціокультурні аспекти російсько-української війни: вплив на національну ідентичність та громадянське суспільство

Мантачка А. О.

здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія»

Проблема соціокультурних аспектів російсько-української війни та її впливу на національну ідентичність та громадянське суспільство України залишається надзвичайно актуальною з огляду на тривалість військових дій, що спричиняє глибоку поляризацію суспільства.

Зміни в національній ідентичності, викликані російсько-українською війною, є важливим аспектом сучасного українського суспільства. Війна породила процес переосмислення концепцій патріотизму та національної самосвідомості серед українського населення. Вона викликала активізацію громадянського суспільства, яке здійснює заходи для підтримки військових, допомоги біженцям та участі у гуманітарних програмах. «Частка українців та українок, які ідентифікують себе передусім як громадян України, становить 85% чи 72%» [1]. Більш того, «українці опановують себе не лише як люди, що здатні чинити опір зовнішньому вторгненню,

але й як спільнота, яка переосмислює сама себе, свою колективну ідентичність. Ці разючі зміни можна досягнути, якщо їх розглядати в контексті уявлень українців про себе самих, які були сформовані впродовж тривалого історичного досвіду» [2].

Українська ідентичність в умовах війни відзначається різними особливостями, які відображають сучасні реалії та історичні травми нації. Важливою характеристикою є привалювання європейських поглядів на майбутнє в ментальному уявленні українців, українці прагнуть до європейських цінностей, демократії та громадянського суспільства, що впливає на їхню ідентичність та сприйняття свого майбутнього. Крім того, міжпоколінні історичні травми, такі як Голодомор, Велика Вітчизняна війна тощо, поступово відходять на задній план, замість них виникає надія на велику перемогу. Українці демонструють непохитну віру в свою гідність і не бажають, щоб вона була упущена. Це відображається у їхньому безкомпромісному ставленні до територіальної цілісності та готовності до жертв для захисту своєї держави. Таке рішуче та вперте ставлення дає підстави стверджувати, що в колективній ідентичності українців спостерігаються значні зміни, які відображають динаміку та адаптацію нації до складних викликів сучасності.

Зміни національної ідентичності відбуваються паралельно зі змінами інститутів громадянського суспільства, яка в умовах російської війни стало надійним тилом, форпостом для захисників та базою підтримки для цивільного населення, як постраждало від військових дій. Так, за 2022 р. «...70 % ініціатив започаткували у відповідь на соціальні проблеми, другою за поширеністю (63 %) сферою проблем очікувано була сфера оборони» [3].

Громадянське суспільство в Україні пережило значний еволюційний стрибок під час російсько-української війни, виходячи на новий рівень активності та впливу. Війна, з одного боку, об'єднав українців у боротьбі за територіальну цілісність та національну безпеку, що стимулювало формування та зміцнення громадянського духу та солідарності. З іншого боку, війна викликала потребу в розвитку ініціатив

громадянського суспільства для надання допомоги військовим, підтримки біженців, гуманітарної допомоги та моніторингу прав людини. Така ситуація спонукала активну участь громадських організацій, активістів та волонтерів у важливих справах суспільства. Однак, варто відзначити, що в нових умовах війни громадянське суспільство також стикається з викликами, такими як розширення сфери діяльності, забезпечення безпеки для активістів та збалансованість у відносинах з владою та військовими структурами. Таким чином, вийшовши на новий рівень в умовах війни, громадянське суспільство України стикається з необхідністю адаптації та розвитку, щоб ефективно впливати на процеси, що відбуваються у країні.

Дійсно, «...залишається ще один вимір – інституційний. Насправді ж, хоч як банально, війна все ж таки є кризою, яка виявляє чи виводить на яв загрози цінностям, на яких тримається суспільство. А, відповідно, й інститутам, які захищають та підтримують ці цінності. Відповідно, в соціології поняття кризи містить декілька елементів: 1) існування проблем, які загрожують існуванню суспільства, 2) усвідомлення суспільством цих проблем, 3) а також пошук інститутів, які б подолали вже наявні проблеми та запобігли їх виникненню в майбутньому» [1].

Отже, на тлі цього позитивного розвитку, спостерігається загострення проблем, що може підірвати соціальну стабільність країни. Тому важливо здійснювати науковий аналіз цих змін, спрямований на формування ефективних стратегій соціальної інтеграції, збереження культурного різноманіття та зміцнення національної єдності в умовах військового конфлікту.

Література:

1. Судин. Д. Як війна вплинула на нашу ідентичність, пам'ять та цінності. URL: <https://tyzhden.ua/iak-vijna-vplynula-na-nashu-identychnist-pam-iat-ta-tsinnosti/>.

2. Резнік О. Колективна ідентичність за умов війни: від комплексу меншовартості до нації переможців. URL: <https://dif.org.ua/article/kolektivna-identichnist-za-umov-viyni-vid-kompleksu-menshovartosti-do-natsii-peremozhstiv>.

3. Що відбувається з громадянським суспільством в умовах повномасштабної війни? Огляд досліджень. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/shcho-vidbuvaietsia-z-hromadianskym-suspilstvom-v-umovakh-povnomasshtabnoi-viiny-ohliad-doslidzhen/>.

4. Спільноти війни. Як громадянське суспільство відстояло Україну. URL: https://lb.ua/news/2023/03/30/550475_spilnoti_viyni_yak_gromadyanske.html.

Взаємодія громадянського суспільства та держави в умовах війни:

виклики та перспективи

Медведська В. Ю.

доктор філософії зі спеціальності 052 «Політологія», доцент кафедри політології та міжнародних відносин Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Як демонструє досвід років з початку повномасштабної війни Україна має одне з найактивніших громадянських товариств у світі. Незважаючи на той факт, що Україна успадкувала абсолютну недовіру до органів державної влади та їхніх представників з радянських часів, проте співпраця та взаємодія українського суспільства в умовах боротьби з російською навалю набула фундаментальної єдності за останні десять років після Революції Гідності. Безперечно, дух до об'єднаності набрав своїх обертів під час повномасштабної війни. Кількість українських громадських організацій, які перманентно висвітлюють події та закликають міжнародну спільноту до надання зброї, стрімко зростає. Громадські активісти активно демонструють свою громадську позицію та працюють у законодавчому секторі, розробляючи ініціативи та апелюючи до органів державної влади щодо актуальних питань.

Чому варто говорити на тему важливості взаємодії держави та громадянського суспільства та яку актуальність несе дана тема дослідження сьогодні в умовах війни? Насамперед, актуальність зумовлена потребами практичної реалізації впровадження моделей адекватного функціонування інститутів громадянського суспільства в умовах демократичного розвитку сучасної України. Водночас, значимість даної теми викликана потребами збереження державного суверенітету та незалежності України в умовах протистояння повномасштабному військовому вторгненню Росії в Україну.

Для з'ясування особливостей стану та функціонування громадянського суспільства в умовах війни, вагомим значення заслуговує дослідження виконане Київським міжнародним інститутом соціології за підтримки ІСАР Єднання у межах проекту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», що реалізується ІСАР Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки підтримці Агентства США з міжнародного розвитку [2]. Результати дослідження було представлено в лютому 2024 р. У чому полягає цінність проведеного аналізу?

Представлений аналіз демонструє важливі результати у контексті співставлення довіри до органів влади. Зокрема, у порівнянні з падінням довіри до органів влади в період із грудня 2022 до грудня 2023 року показники зниження довіри до волонтерів та громадських організацій сьогодні суттєво зменшились. Крім того, приблизно половина українців вважають, що громадські організації є ефективнішими в розв'язанні соціальних проблем, ніж уряд та бізнес.

Враховуючи виклики, які постали перед громадянським суспільством з початку повномасштабного вторгнення, можемо стверджувати, що громадські організації почали на різних рівнях вирішувати проблеми, які виникли перед українським суспільством, зокрема у сфері підготовки та реалізації релевантних проєктів.

Активна мобілізація, залученість громадянського суспільства України та ефективна реакція на нові виклики спричинені повномасштабним вторгненням Росії дозволили організаціям громадянського суспільства швидко пристосуватися та професійно реагувати на нагальні потреби, які держава самостійно була неспроможна розв'язати. Сьогодні організації ведуть колосальну діяльність у надскладних умовах.

Згідно з точкою зору вчених Федірко Івана Павловича та Косілової Ольги Іванівни «громадянське суспільство є основою держави, його становлення відбувається у тісному зв'язку із становленням правової, соціальної демократичної держави» [5, с. 90]. Безсумнівно, що функціонування громадянського суспільства створює передумови для демократичного розвитку суспільства, його паритетної взаємодії з державою, визнає пріоритет суспільства у цих відносинах та слугує утвердженню у суспільній свідомості думки про те, що держава існує для суспільства, а не навпаки [5].

У зв'язку з вищевикладеним, постає питання які ж виклики стоять перед державою та громадянським суспільством сьогодні у контексті їх взаємодії та співпраці в умовах війни?

Передусім зазначимо, що першочерговим викликом для злагодженої співпраці вважаємо налагодження двосторонньої якісної комунікації між державою та громадянським суспільством. Останніми роками, зокрема у період повномасштабної війни, з'ясовано, що відсутність якісної комунікації постає визначальною прогалиною, за якої влада потребує додаткової допомоги, оскільки «не знає реальних потреб громадян, і не в кожному регіоні влада вміла взагалі комунікувати правильно й хотіла це робити, а зараз відчуває нові умови й виклики [1]. Нові умови сьогодення вимагають ефективного діалогу із спільнотою, який би зводився до постійного двостороннього зв'язку з населенням, громадськими організаціями, фондами, представниками громадських об'єднань.

Крім того, важливим чинником єдності в умовах війни виступає партнерство. Зрештою, це є своєрідним викликом як для держави, так і для громадянського суспільства. Як відомо, ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства передбачає певні форми співпраці, основними з яких є забезпечення проведення громадських слухань, консультацій з громадськістю, круглих столів, неформальних зустрічей, референдумів. Описаним формам в демократичних суспільствах властиві такі ознаки як динамічність, чіткість, прозорість, доступність та результативність. Саме дотримання таких умов взаємодія між органами державної влади та громадянським суспільством забезпечить безперервність двосторонньої довгострокової взаємодії.

Сформульовані виклики дозволяють окреслити наступні перспективи взаємодії органів державної влади та громадянського суспільства. Передусім, перспективи співпраці полягають у безперервному залученні представників громадянського суспільства та розширенні доступу для них до консультативних зустрічей за координаційним столом з донорами, зокрема з питань, що стосуються відбудови країни. Тобто тут можна говорити про розширення можливостей для довготривалих партнерств, особливо з донорськими організаціями щодо міжнародно-технічної допомоги.

Сьогодні і в перспективі для відновлення вкрай важливо налаштувати прозорі, чіткі та відкриті процеси. Саме у такий спосіб громадські організації зможуть забезпечити контроль і моніторинг процедур з прийняття рішень та розподілу й освоєння коштів державою за різними напрямками. Щоб така залученість працювала ефективно, необхідна підтримка від міжнародних донорів у вигляді фінансування та технічної допомоги, розвитку українських урядових структур, створення координаційних груп, які виступатимуть своєрідними медіаторами [4]. Це сприятиме системному забезпеченню прозорості та відкритості у контексті прийняття публічних рішень.

Разом із тим вбачаємо перспективи в організації спільних заходів для налагодження контактів та формування мережі співпраці, у тому числі з закордонними партнерами, зокрема у сфері унормування реєстру організацій громадянського суспільства для адекватної оцінки кількості діючих організацій та розуміння, хто може виступати потенційним партнером чи стейкхолдером в тих чи інших секторах. Водночас, таким чином можна буде встановити які органи державної влади (центральні чи місцеві) можуть закривати ті чи інші потреби громадських організацій.

Разом із тим, перспективи налагодження взаємодії полягають у покращенні комунікації держави з організаціями громадянського суспільства та волонтерськими формуваннями. Мається на увазі інформування громадських об'єднань щодо потенційних форм та джерел державного та донорського фінансування з метою розширення альтернативних ресурсів та міжнародних партнерств. Між тим, тут варто наголосити на послідовному та своєчасному інформуванні організацій громадянського суспільства про заплановані зміни у законодавчій базі України. Посилення прозорості та безперервна підтримка діалогу між представниками громадянського суспільства та органами державної влади й місцевого самоврядування, зміцнення партнерських взаємовідносин, відмова від сприйняття організацій громадянського суспільства як політичних опонентів, активна співпраця з питань розробки державних стратегій дозволять подолати прогалини у налагодженні ефективної взаємодії.

Перспективи вбачаються також у довгостроковій підтримці державою локальних організацій громадянського суспільства, які краще обізнані у контексті тієї чи іншої місцевості/громади та можуть бути подекуди результативнішими на місцях.

Як свідчать дані результатів «Загальнонаціонального опитування щодо громадського залучення весна-літо 2023» 6, 47% українців, які зараз мешкають в Україні в своєму звичному місці проживання, 41% внутрішньо переміщених осіб та

53% українців, які зараз мешкають за межами України, не обізнані з діяльністю українських організацій громадянського суспільства [3]. Дані звіту є свідченням очевидної прогалини, яку потрібно виправляти. Тому ще один перспективний напрям у взаємодії держави та громадянського суспільства вбачаємо у спільній об'єднаній просвітницько-інформативній співпраці. Головним чином мова йде про організацію цільових заходів з розповсюдження інформації про діяльність організацій громадянського суспільства, інформації про спільні ініціативи держави та громадських організацій з вдосконалення демократичного врядування, про заходи з протидії російській пропаганді та дезінформації тощо.

Отже, підсумовуючи, без перебільшень можемо стверджувати, що українське громадянське суспільство вкотре продемонструвало свою стійкість та спроможність у час повномасштабної війни. Як зазначалося вище, громадянське суспільство і держава не можуть існувати поодинокі. Так чи інакше держава впливає на громадську спільноту, гарантує розподіл влади та закріплює законодавчу, виконавчу і судову гілки влади, забезпечуючи права і свободи людини і громадянина.

Водночас, громадянське суспільство є комплексною організацією, суспільством громадян та спільнот здатних ефективно впливати на формування державно-політичних рішень. Безсумнівно, громадянське суспільство є виразником матеріальної та духовної незалежності особистості від держави, фундаментальним чинником вільного розвитку забезпечення самовизначення і самопізнання кожної особи, яке захищає приватні та суспільні інтереси людей і динамічно підсилює процеси демократизації держави. Тому в даному контексті якісно вибудована взаємодія інститутів громадянського суспільства та державних органів влади здатна буде продемонструвати дієздатність громадянського суспільства, усвідомлення громадянами єдності інтересів, своїх законних прав і обов'язків та виступатиме основоположною для демократичного та правового існування держави.

Резюмуючи, підкреслимо, що для довгострокового ефективного діалогу та співпраці між органами державної влади та громадянським суспільством потрібно вдосконалити механізми взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави, які б уможлилювали реалізацію суспільних інтересів.

Література:

1. Взаємодія влади та громадянського суспільства: які виклики в умовах війни? URL: <https://www.prostir.ua/?news=vzajemodiya-vlady-ta-hromadyanskoho-suspilstva-yaki-vyklyky-v-umovah-vijny> (дата звернення: 14.04.2024)
2. Громадянське суспільство України в умовах війни: звіт з комплексного соціологічного дослідження. URL: https://ednannia.ua/images/Procurements/Громадянське_суспільство_України_в_умовах_війни_звіт_з_комплексного_соціологічного_дослідження.pdf (дата звернення: 12.04.2024)
3. Загальнонаціональне опитування щодо громадського залучення весна-літо 2023. URL: <https://engage.org.ua/zahalnonatsionalne-opytuvannia-shchodo-hromadskoho-zaluchennia-vesna-lito-2023-ukraintsi-rozkhodiatsia-v-pohliadakh-shchodo-povoiennykh-prioritytiv-ale-ob-iednuiutsia-u-protydii-ahresii-ta-pidtrymtsi/> (дата звернення: 15.04.2024)
4. Розвиток громадянського суспільства в умовах війни: рекомендації для міжнародних партнерів. URL: <https://iaa.org.ua/articles/civil-society-development-in-times-of-war-recommendations-for-international-partners/> (дата звернення: 15.04.2024)
5. Розвиток громадянського суспільства в умовах воєнного часу: Збірник матеріалів та доповідей Всеукраїнської науково-практичної Конференції (м. Київ, 22 квітня 2023 р.). Ред. кол. А.Є. Конверський (голова), О.В. Батрименко, Ф.П. Власенко, [та ін.]. Київ: ВАДЕКС, 2023. 216 с.

Політична партія та її роль у системі представництва

Мороз Є. О.

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 «Політологія»

Проблема ролі політичних партій у системі представництва є актуальною на сучасному етапі розвитку демократії з ряду причин. По-перше, спостерігається загальний спад довіри громадян до політичних партій у багатьох країнах, що може відображати недовіру до їхньої здатності ефективно представляти інтереси громадян або здійснювати демократичне управління. По-друге, відчутний вплив грошей у політиці може спотворювати природу представництва, коли особливі інтереси або корпоративні впливи мають перевагу над загальними інтересами громадянства. Третій аспект полягає в зростанні політичної поляризації та відсутності консенсусу серед партій, що може призвести до паралічу політичних інститутів та перешкодити реалізації ефективного представництва. Загалом, «...політична партія виступає посередником між органами влади та інституціями громадянського суспільства. Політична партія виступає досить складною громадською та політичною організацією, що має специфічний правовий статус у державі, презентує інтереси громадян, добровільно об'єднаних між собою спільністю політичних ідей, формально зафіксованих у програмових документах, та спираючись на певну ідеологію і презентуючи інтереси соціальних груп, активно діє в політичному процесі з метою здобуття, утримання влади через залучення широкої суспільної підтримки» [1].

Система представництва – це основний механізм, за допомогою якого громадяни беруть участь у політичному процесі та впливають на прийняття рішень урядом. У цій системі політичні партії відіграють центральну роль. В системі представництва громадяни обирають своїх представників через виборчі процеси, такі як загальні вибори або референдуми. Ці представники, які можуть бути членами партій або незалежними кандидатами, потім представляють інтереси своїх

виборців у відповідних законодавчих, виконавчих або інших органах влади. Політичні партії, в свою чергу, виступають як організації, які об'єднують людей із схожими політичними поглядами та цілями. Вони роблять це, представляючи певні ідеї, програми та платформи, які відображають певні соціальні, економічні та ідеологічні погляди.

Номінація кандидатів є важливим етапом політичного процесу, де політичні партії визначають осіб, які будуть представляти їхні інтереси та конкурувати за виборчі посади. Цей процес є ключовим для функціонування демократичної системи, оскільки відбирається та підготовлюється кадровий склад для участі у політичних змаганнях. Номінація кандидатів забезпечує політичним партіям великий вплив на склад законодавчих та виконавчих органів, оскільки вона визначає, які особи матимуть можливість впливати на формулювання та реалізацію державної політики. Цей процес може включати в себе широкий спектр дій, від внутрішніх відборів та консультацій до формалізованих процедур визначення кандидатів через виборчі конвенції або партійні кадрові комісії.

Таким чином, номінація кандидатів становить важливий механізм впливу політичних партій на демократичний процес та формування політичного ландшафту в суспільстві через систему представництва.

Мобілізація виборців є ключовим аспектом функціонування політичних партій у системі представництва. Цей процес передбачає активні заходи з боку партій залучення громадян до політичного процесу, зокрема, до участі у виборчих акціях. Політичні партії використовують різноманітні стратегії для стимулювання участі виборців, такі як інформаційні кампанії, соціальні медіа, масові заходи, освітні програми тощо. Ці заходи мають на меті підвищити інтерес та залученість громадян до політичного процесу, а також сприяти формуванню свідомого вибору під час голосування. Мобілізація виборців є необхідним елементом забезпечення легітимності та репрезентативності демократичного процесу, а також визначає активність та вплив політичних партій у системі представництва.

Формулювання політичних програм є критичним етапом в діяльності політичних партій у системі представництва. Цей процес передбачає систематичний аналіз соціальних, економічних та політичних викликів, що стоять перед суспільством, а також визначення конкретних політичних стратегій для їх вирішення. Політичні програми встановлюють пріоритети та цілі партії, визначають її ідеологічні принципи та стратегічні напрямки діяльності. Вони слугують основою для розробки конкретних законодавчих ініціатив, виборчих платформ та публічних зобов'язань, які відображають позицію партії з питань розвитку суспільства. Крім того, політичні програми можуть бути важливим інструментом для залучення виборців та мобілізації громадян до участі у політичному процесі, надаючи їм чітке уявлення про плани та перспективи партії щодо вирішення суспільних проблем. Таким чином, формулювання політичних програм відіграє важливу роль у визначенні курсу політичної діяльності партій та впливу на політичний процес загалом.

Контроль за владою є ключовою функцією політичних партій у системі представництва, відображаючи їхню роль у нагляді та забезпеченні балансу владних повноважень. Політичні партії, які перебувають у владі, відповідають за прийняття та реалізацію політичних рішень, які відображають їхні програми та обіцянки перед виборцями. Це включає контроль за виконанням законів, реалізацією бюджетних рішень та вирішенням важливих суспільних питань. Партії в опозиції, з іншого боку, виконують функцію нагляду за діяльністю уряду, надаючи критику, пропонуючи альтернативні рішення та вимагаючи відповідальності за можливі порушення законодавства або зловживання владою. Контроль за владою допомагає забезпечити відкритість, прозорість та ефективність управління, а також захищає інтереси громадян від можливого недобросовісного використання владних повноважень. Взагалі, «...інституційна взаємодія між партіями та парламентом у демократичних суспільствах є фундаментом процесу політичного представництва» [2] та «...наскільки адекватним буде представництво

групових інтересів у парламенті, залежить легітимність влади і її політичних рішень» [3] .

Отже, політичні партії є ключовим елементом системи представництва, оскільки вони забезпечують зв'язок між громадянами та урядом, формують політичні програми та впливають на прийняття рішень у політичному процесі.

Література:

1. Бедрак Н. Партії як інститут політичного представництва. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aa970624-cc94-4397-9f91-b5f75ed8e516/content>.
2. Воробйов В. Інституційні детермінанти політичного представництва: партії, парламент, масмедіа. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/69_2022/8.pdf.
3. Кройтор В. Роль, місце та функції політичних партій у процесі формування паритетної демократії. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c9c059a2-4df2-4396-9d8e-1de28c834d6f/content>.

Вплив інформаційних технологій на політичну мобілізацію і активізацію громадян

Мороз С. О.

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія»

Актуальність питання впливу інформаційних технологій на політичну мобілізацію і активізацію громадян залишається високою у сучасному світі. Зростання використання соціальних мереж надає їм статусу ключового каналу комунікації та обміну інформацією для мільярдів людей по всьому світу, що значно впливає на формування громадської думки та активізацію громадян у політичних питаннях

Збільшення доступності інформації є важливим аспектом впливу інформаційних технологій на політичну мобілізацію та активізацію громадян. Інформаційні технології, зокрема Інтернет, забезпечують широкий доступ до різноманітної політичної інформації для громадян, що стимулює громадянську участь, оскільки люди мають змогу краще зрозуміти складні політичні питання, а також проаналізувати різні точки зору. Збільшений доступ до інформації сприяє формуванню обґрунтованих поглядів та допомагає громадянам приймати усвідомлені політичні рішення, що може позитивно впливати на політичну мобілізацію та активізацію громадян у сучасному політичному процесі.

Розвиток інформаційних технологій, включаючи ШІ, аналітику даних та інші, відіграє значну роль у політичній мобілізації та активізації громадян. ШІ та аналітика даних надають нові можливості для збору, аналізу та використання великих обсягів даних, що стосуються політичних уподобань та поведінки громадян. Це дозволяє політичним кампаніям та організаціям точніше спрямовувати свої повідомлення та ресурси до конкретних аудиторій за допомогою мікротаргетингу [1]. Крім того, інновації в області візуалізації даних та аналізу соціальних мереж дозволяють ефективніше взаємодіяти з громадянами, розвивати персоналізовані стратегії залучення та мобілізації, що сприяє підвищенню рівня участі в політичному процесі. Такі технологічні інструменти стають важливими компонентами сучасних політичних кампаній та стратегій залучення громадян, що відображає їхню актуальність у контексті політичних дій та дискусій.

Глобалізація та демократизація інформації через Інтернет має значний вплив на політичну мобілізацію та активізацію громадян у сучасному світі. Завдяки Інтернету, інформація стає доступною для всіх користувачів незалежно від їх місця проживання або соціального статусу. Це розширює можливості громадян отримати різноманітну політичну інформацію, включаючи новини, аналітику та точки зору з різних країн та культур. Такий безпрецедентний доступ до інформації сприяє підвищенню політичної свідомості громадян, дозволяючи їм краще розуміти

складні політичні процеси та приймати інформовані рішення. Крім того, інтерактивність та взаємодія, що пропонують веб-платформи, стимулюють обговорення політичних питань і сприяють формуванню громадської думки, що є важливим чинником у процесі політичної мобілізації. Тобто, глобальна доступність інформації через Інтернет відіграє ключову роль у підвищенні активності громадян у політичній сфері, що відображається у їхній більш широкій участі в громадських обговореннях, виборчих процесах та громадських акціях [2].

Вплив криз і конфліктів на політичну мобілізацію та активізацію громадян через інформаційні технології є значущим у сучасному політичному контексті. Наприклад, пандемія COVID-19 викликала інтенсивний обмін інформацією через соціальні мережі [4], де люди обговорювали ефективність заходів боротьби з вірусом, висловлювали свої думки щодо управлінських рішень та активно взаємодіяли з офіційними джерелами інформації. Політичні конфлікти також можуть призводити до інтенсифікації активності громадян через ІТ-платформи, де вони використовуються як засіб вираження підтримки або протесту відносно різних політичних партій чи рухів. Таким чином, кризи та конфлікти стимулюють інформаційну активність громадян у відповідь на надзвичайні обставини, що відображається у їхній більшій участі в політичних акціях через різноманітні ІТ-засоби [3].

Отже, у світлі швидкого розвитку інформаційних технологій та їх впливу на політичну мобілізацію і активізацію громадян, висновки підкреслюють критичну необхідність подальшого дослідження та регулювання. Це важливо для розуміння шляхів, які можуть бути використані для збільшення політичної участі та забезпечення справедливої та ефективної ролі громадян у політичних процесах. Подальше дослідження має на меті детальне вивчення механізмів взаємодії між інформаційними технологіями та політичною мобілізацією, а також ідентифікацію можливих негативних аспектів цього впливу, таких як маніпуляція інформацією та порушення приватності. Регулювання в цій сфері має сприяти забезпеченню

етичного використання інформаційних технологій у політичних процесах та захисту демократичних цінностей.

Література:

1. Кочубей Л. Особливості сучасних інформаційно-комунікативних технологій в Україні. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kochubei_osoblyvosti.pdf.
2. Онищенко О. Використання інтернет-технологій у політичних технологіях. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15255>.
3. Політична мобілізація за допомогою використання інструменту соціальних медіа. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1202>.
4. Яковлев С. Соціальні мережі як інструмент мобілізації протестних рухів. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/30/21.pdf>.

Вплив глобалізації на національну політику: виклики та можливості

Талоев Є. С.

здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія»

Глобалізація як процес зближення та інтеграції країн і народів через економічну, соціальну, культурну та політичну взаємодію, викликає важливі наслідки для національних політик держав. Цей вплив проявляється у багатьох аспектах, включаючи економічні реформи, міжнародні відносини, культурний обмін та політичні рішення. Глобалізація ставить перед країнами нові виклики та можливості, які потребують адаптації та розробки стратегій для забезпечення ефективного управління в умовах посиленої взаємозалежності та конкуренції на міжнародній арені.

Вільна торгівля та інвестиції є одними з ключових аспектів впливу глобалізації на національні економічні політики держав. Глобалізація стимулює вільний обмін товарів, послуг та капіталу між країнами, що зумовлює необхідність

створення сприятливих умов для іноземних інвестицій та вільної торгівлі. Це включає зниження митних бар'єрів, усунення торгових обмежень та укладання міжнародних торгових угод. Для досягнення цих цілей держави зазвичай розробляють політичні стратегії, спрямовані на стимулювання експорту, залучення іноземних інвесторів та забезпечення відкритого доступу до своїх ринків. Такі заходи сприяють підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та сприяють її інтеграції в глобальну економічну систему.

Глобалізаційні тенденції ставлять перед країнами вимогу ефективно конкурувати на міжнародному ринку. Ця необхідність вимагає від держав проведення комплексу заходів для підвищення продуктивності та ефективності економічної системи. Вони можуть включати в себе модернізацію виробничих процесів з метою підвищення технічного рівня виробництва, вдосконалення якості виробленої продукції та надання послуг, а також розвиток інноваційних технологій та підвищення кваліфікації працівників. Крім того, для забезпечення стійкого конкурентного позиціонування на міжнародній арені, держави також звертають увагу на розвиток людських ресурсів, зокрема через підвищення освітнього рівня та підготовку кваліфікованої робочої сили, що відповідає вимогам сучасного ринку праці.

Регуляторна політика, у контексті впливу глобалізації на національні економічні політики держав, є важливим аспектом, який вимагає уважної уваги та адаптації з боку керівництва країни. Зміни на міжнародному ринку та вимоги міжнародних стандартів можуть створювати необхідність перегляду національних нормативних актів для забезпечення відповідності сучасним вимогам та стандартам. Це може охоплювати такі аспекти, як гармонізація стандартів безпеки та якості продукції, встановлення ефективної фінансової регуляції та удосконалення механізмів контролю за фінансовим сектором. Для досягнення цих цілей держави зазвичай вживають заходів щодо удосконалення законодавства, розробки нових нормативних актів та підтримки відповідних інституційних

структур. Такий підхід сприяє створенню сприятливого та стабільного регуляторного середовища для розвитку бізнесу та ефективного функціонування економіки в умовах глобалізації.

Взагалі, «...місце і роль держави за умов сучасних глобальних трансформацій зумовлюються перш за все тим, що вона розглядається як суб'єкт, що забезпечує організацію та збалансоване функціонування всіх елементів соціально-економічної системи. Виступаючи представником суспільства у цілому, саме держава встановлює правила роботи та ринкової взаємодії економічних агентів у межах певного господарського порядку і здійснює контроль за їх дотриманням» [1].

Глобальні економічні зміни та міжнародні торговельні потоки впливають на умови праці, заробітну плату та стандарти соціального захисту працівників. Країни змушені адаптувати свою соціальну політику до нових умов глобальної економіки, що може включати перегляд нормативно-правової бази щодо працевлаштування, розвиток механізмів соціального захисту та вдосконалення системи підтримки безробітних. Попередження соціальних ризиків, таких як збільшення безробіття або зростання нерівності доходів, стає пріоритетом для владних структур у контексті глобальних економічних трансформацій. «Соціальна політика в умовах глобалізації все більше набуває наднаціонального характеру. В умовах глобалізації необхідно зосередити всі можливі внутрішні ресурси з метою формування ефективної системи соціального захисту, важливим елементом якої в сучасних умовах стає захист громадян від соціальних ризиків, пов'язаних з глобалізацією економіки» [2].

Таким чином, вдосконалення соціальної політики стає ключовим завданням для забезпечення стабільності та соціального розвитку в умовах глобалізації.

Національні культурні політики в умовах глобалізації повинні враховувати взаємозв'язок між збереженням культурної ідентичності та відкритістю до культурного різноманіття світу. По-перше, глобалізація призводить до інтенсифікації культурного обміну та взаємодії між різними культурами. Це може сприяти збагаченню культурної сфери шляхом прийняття нових ідей, традицій та

поглядів з інших країн. Однак це також може створити загрозу для збереження національної культурної спадщини та мовної ідентичності. По-друге, глобалізація спричиняє зростання впливу глобальних культурних індустрій, таких як кіно, музика, література та масові медіа. Це може призвести до домінування певних культурних стандартів та цінностей, що може викликати опір та незадоволення в країнах з різними культурними традиціями.

Отже, національні культурні політики в умовах глобалізації повинні бути спрямовані на збереження та захист культурної різноманітності, в той же час відкриваючи можливості для взаємодії та обміну між культурами. Це може вимагати прийняття заходів на рівні політики, таких як підтримка мистецтва та культурних проектів, розвиток міжнародного співробітництва та регулювання культурних ринків з метою збалансування між глобальними та національними інтересами в сфері культури. Так, «до вироблення спільних культурних стратегій, які становлять особливість культурної політики Європейського Союзу, Європа «прийшла» через визнання їх необхідності для: 1) стабілізаційних процесів у суспільстві (суспільна консолідація, зменшення ризиків виникнення деструктивних і дезорганізуючих елементів, розвиток громадянського суспільства, сприяння міжкультурному діалогу, який прийшов на зміну політиці мультикультуралізму та стверджував внесок кожної культурної групи, не лише етнічної, у створення суспільного добробуту); б) розвитку економіки та інновацій; в) розвитку міжнародних відносин між країнами-членами ЄС, країнами-кандидатами і світом» [3].

Отже, глобалізація значно впливає на національну політику держави, вимагаючи адаптації до нових умов та співпраці на міжнародному рівні.

Література:

1. Уманців Ю., Міняйло О. Економічна політика держави за умов глобальних трансформацій. URL: http://economyukr.org.ua/docs/EU_18_09_037_uk.pdf.

2. Карпюк І. Вплив глобалізаційних процесів на соціальну політику України в умовах воєнного стану. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/36322/1/Stratehichnyi%20roxvytok%20Ukrainy%20heneruvannia%2C%20implementatsiia%2C%20raelizatsiia_2023-203-204.pdf.

3. Мельник В. Становлення та розвиток культурної політики в умовах глобалізації. URL: <http://vestnikzgia.com.ua/article/view/27911>.

Політика та медіа: вплив інформаційних технологій на політичну агенду в умовах російсько-української війни

Талосва О. М.

здобувачка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія»

Україна знаходиться в складній ситуації через війну з росією, що триває з початку 2014 року. Останнє має величезний вплив на політичну агенду в Україні і визначає багато з пріоритетів політики країни. Однією з ключових тем політичної агенди в Україні є збереження територіальної цілісності та відновлення суверенітету країни. У зв'язку з цим на політичній арені постійно обговорюються питання безпеки, оборони, міжнародних відносин та політики відносно росії. Війна спричинила серйозні економічні, соціальні та геополітичні виклики для України. Тому на політичній агенді активно обговорюються питання економічного розвитку, реформ, боротьби з корупцією та соціального забезпечення, питання міжнародного співробітництва, дипломатії та зовнішньої політики.

Вплив інформаційних технологій на політичну агенду є значною та непередбачуваною силою в сучасному світі. Технології, такі як інтернет, соціальні медіа, трансляція в реальному часі, мобільні додатки тощо, змінили спосіб, якими люди сприймають, обговорюють та реагують на політичні події. «Інтернет-комунікації, руйнуючи технологічні, ідеологічні, організаційні та фінансові

кордони, сприяють реалізації одного із головних принципів сучасної демократії – рівності можливостей конвенційної політичної участі та активності громадян» [1]. Однією з найбільш помітних змін є зростання доступності інформації. Завдяки інтернету та соціальним мережам, політичні новини та аналіз стали доступнішими масам, знижуючи роль традиційних медіа та політичних еліт у формуванні глобальної політичної агенди. Технології також впливають на швидкість та обсяг поширення інформації. Завдяки соціальним мережам та мобільним додаткам новин, новини можуть поширюватися швидше, ніж коли-небудь раніше, і досягати значно більшої аудиторії. Це може призвести до того, що певні події або погляди набирають популярності або стають домінуючими на політичній арені швидше, ніж раніше. Крім того, технології роблять політичний процес більш інтерактивним. Соціальні мережі надають можливість громадськості обговорювати політичні теми, висловлювати свої думки та впливати на прийняття рішень. Це може призвести до більшої громадської участі в політичному процесі та зміни вимог до політичних лідерів.

Інформаційні технології відіграють ключову роль у формуванні політичної агенди в Україні в умовах російсько-української війни, забезпечуючи доступ до інформації, підтримку громадянської активності та сприяючи протидії дезінформації. Так, сьогодні в Україні інформаційні технології, зокрема соціальні медіа та інтернет-платформи, надають можливість швидкої та масової розповсюдження інформації про події, пов'язані з війною. «Соціальні мережі є ключовим джерелом інформації і для жінок (76,2%), і для чоловіків (80%). На другому місці серед жінок лишається телебачення (66,3%), а серед чоловіків — інтернет (без урахування соціальних мереж) — 61,1%. Радіо майже на 8% популярніше серед чоловіків (37,9%), ніж серед жінок (30,2%)... ..найменше і жінки, і чоловіки споживають новини з друкованих ЗМІ» [2]. Громадяни отримують доступ до різноманітних джерел інформації, що дозволяє їм утворювати власні думки та погляди на ситуацію. Інформаційні технології сприяють громадянській

активності та мобілізації населення. Громадяни використовують соціальні мережі та месенджери для організації протестів, обговорення політичних подій та спільної діяльності для підтримки військових та постраждалих внаслідок війни.

Інформаційні технології також використовуються для боротьби з дезінформацією та пропагандою, які часто використовуються проти України. Деякі урядові та громадські ініціативи створюють онлайн-ресурси та медіа-платформи для розкриття маніпуляцій та виявлення фейкових новин., оскільки росія активно використовує власні інформаційні платформи для поширення дезінформації та пропаганди, спрямованої на дискредитацію українських владних структур та підірив довіри до них у власному суспільстві та на міжнародній арені.

Проте, варто відзначити, що інформаційні технології, окрема соціальні мережі, також можуть створювати проблеми, такі як поширення фейкових новин, алгоритмічне фільтрування та підбір контенту, що сприяє поглибленню політичного розколу тощо. «Соціальні мережі створили новий простір, у якому люди формують думку про те, що відбувається навколо них, про різні події, особистості, процеси, політику тощо. Це простір, у якому відносно легко надавати людям різноманітні спотворену, сфабриковану, неправдиву інформацію або інформацію, вирвану з контексту, і таким чином впливати на них у бажаному напрямку» [3]. Такі проблеми можуть порушувати об'єктивність та рівновагу в українській політичній дискусії.

Отже, вплив інформаційних технологій на політичну агенду є складним та має як позитивні, так і негативні аспекти. Важливо збалансувати ці аспекти, забезпечуючи вільний доступ до інформації та захищаючи суспільство від шкідливого впливу деяких технологій.

Література:

1. Радченко О. Інтернет-комунікації як засіб формування демократичного політичного дискурсу: складові та особливості. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/47_2012/17.pdf/.

2. Чорна О. «Опора»: Основним джерелом інформації майже 80% українців є соціальні мережі. URL: <https://detector.media/infospace/article/213998/2023-07-10-opora-osnovnym-dzherelom-informatsii-mayzhe-80-ukraintsiv-ie-sotsialni-merezhi/>.

3. Літвінчук І. Дезінформація в соціальних мережах: Алгоритми протидії URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/part_2/29.pdf.

Право на приватність як конституційна норма захисту громадян України

Черв'як Я. С.

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія»

В сучасному світі, де цифрові технології переплітаються з усіма аспектами нашого життя, питання захисту приватності стає все більш актуальним та важливим. З кожним днем ми стикаємося з різноманітними аспектами використання та обробки наших особистих даних: від соціальних мереж та онлайн-покупок до медичної інформації та банківських транзакцій. У таких умовах право на приватність стає не просто концепцією, але і фундаментальним правом кожного із нас. Це питання стає особливо важливим у контексті воєнного часу, коли держава має потребу збільшити заходи контролю та моніторингу з міркувань національної безпеки.

В цьому аспекті вважаємо важливими питання конституційного закріплення права на приватність, заходи захисту приватних даних у бізнесі та державних організаціях. Особливу увагу концентруємо на проблемі сьогодення, а саме, як змінюється питання приватності під час війни, і які існують ризики зловживань або порушень особистих прав у цих умовах. Варто відмітити вплив сучасних технологій на питання приватності та виокремити важливість освіти і підвищення обізнаності серед громадян щодо захисту їх особистих даних.

Право на приватність є важливим компонентом особистої свободи та гідності кожного громадянина. Воно забезпечує контроль над власними особистими даними

та захист від неправомірного втручання в приватне життя. Ця концепція особливо актуальна в контексті воєнного часу, коли держави часто збільшують заходи контролю та спостереження для забезпечення національної безпеки.

Право на приватність визначено статтею 32 Конституції України, де зазначено, що «Кожен має право на недоторканність свого життя, особистої та сімейної таємниці, захист від будь-якого втручання в особисте та сімейне життя без своєї згоди». Це положення визнає право громадян на контроль за власними особистими даними та захист їх від неправомірного використання [1]. Це положення визнає право громадян на контроль за власними особистими даними та захист їх від неправомірного використання. Проте в умовах війни або надзвичайного стану держава може тимчасово обмежувати ці права, керуючись потребою захисту національної безпеки та громадського порядку.

Конституція України також передбачає, що «ніхто не має права збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію про приватне життя іншої особи без її дозволу, крім випадків, встановлених законом» (стаття 32). Це забезпечує громадянам захист від недозволеного збирання та використання їх приватних даних [1].

Право на приватність є важливою складовою свободи та гідності кожної особи. Забезпечення захисту приватності сприяє формуванню довіри між громадянами та державою, а також забезпечує відчуття безпеки та особистого простору. В умовах воєнного часу важливо забезпечити, щоб будь-які обмеження цього права були обґрунтованими, пропорційними та підлягали нагляду. Без належного контролю та прозорості, зловживання владою може призвести до порушення особистої гідності та свободи особи, що сприятиме соціальній напрузі та недовірі до владних структур.

Освіта та свідомість про приватність є ключовими чинниками для ефективного захисту особистих даних. Інформованість населення про їх права та

можливі ризики є важливою передумовою для усунення можливих загроз для приватності.

Освічена спільнота сприяє створенню культури, де захист приватності вважається важливою цінністю. Це допомагає громадянам критично оцінювати інформацію та бути пильними щодо будь-яких ознак порушення приватності. Також це сприяє формуванню суспільства, де права людини, включаючи право на приватність, є пріоритетом навіть в умовах війни [2].

Згідно з висловом Аристотеля, освіта є функцією, яку виконує держава для досягнення чітко визначених цілей. У контексті воєнного часу однією з таких цілей є забезпечення безпеки, проте це не повинно відбуватися за рахунок порушення прав людини [3]. С. Гессен вважав, що освіта сприяє усвідомленню та поширенню культурних цінностей, які є важливими для стабільності суспільства. Завдяки освіті людина засвоює культурні цінності науки, мистецтва, моралі та інших сфер життя, що допомагає формувати суспільство, засноване на принципах гуманізму та поваги до особистості [3].

Бізнес та державні організації повинні вживати заходи для захисту приватних даних своїх клієнтів та громадян. Це може включати впровадження систем шифрування, обмеження доступу до особистих даних, а також регулярні аудити безпеки.

Заходи захисту приватності є ключовими для підтримки довіри громадян до бізнесу та державних організацій. Недостатність заходів може призвести до порушення приватності, втрати довіри клієнтів та громадян, а також юридичних наслідків для організацій [4].

Держави повинні приймати додаткові заходи для захисту прав людини від порушень, які можуть відбуватися з боку підприємств, що перебувають у власності або під контролем держави, або отримують значну державну підтримку [4]. В умовах війни чи інших екстремальних ситуацій бізнес і державні організації можуть бути схильні до кібератак, фізичних атак на інфраструктуру та інших видів загроз,

які можуть поставити під загрозу особисті дані громадян і клієнтів. Для забезпечення належного рівня захисту приватності в умовах воєнного часу необхідно вживати такі заходи: підвищення рівня безпеки інфраструктури; шифрування та захист комунікацій; обмеження доступу та аудит безпеки; співпраця з державними органами та міжнародними організаціями [5, с.57].

Сучасні технології, такі як інтернет, мобільні додатки, штучний інтелект та аналітика даних, мають значний вплив на право на приватність. Збільшення обсягів збору та обробки особистих даних створює нові виклики для захисту приватності. Наприклад, збільшення можливостей збору та аналізу даних може призвести до створення детальних профілів користувачів без їхнього відома та згоди, що порушує їхню приватність.

Існує принцип пропорційності, він визначає, що обробка персональних даних повинна бути адекватною, пропорційною та не надмірною щодо її цілей. Це означає, що якщо не всі дані необхідні для конкретної ситуації, то варто обмежитись лише тими, які дійсно потрібні. Існує кілька критеріїв для оцінки пропорційності правових положень, які дозволяють збирати персональні дані, зокрема, кількість осіб, на яких вони стосуються, обставини збирання даних та інтенсивність порушення [6, с. 78].

Розвиток нових технологій, таких як розпізнавання обличчя, голосові асистенти та інші, викликає серйозні обурення стосовно приватності, особливо у воєнний час. Наприклад, системи розпізнавання обличчя можуть використовуватися для відстеження людей без їхньої згоди та контролю. Такі технології в умовах воєнного часу можуть стати інструментом масового нагляду, порушуючи особисту приватність громадян та створюючи потенційні загрози для громадянських свобод та прав [6].

Точність зображень, або, як на мою думку більш вдалим по відношенню до фото- та/або відеозображень, буде термін «релевантність зображень», сприяють уникненню помилок при ідентифікації. Під час воєнного часу цей аспект стає ще

більш важливим, оскільки неправильна ідентифікація може мати серйозні наслідки. Відбувається природний процес старіння особи, тому навіть системи з високою роздільною здатністю, засновані на відповідному алгоритмі, повинні застосовувати найновіші зображення особи. Таким чином, бази даних із зображеннями повинні піддаватись періодичному оновленню, задля виконання законодавчих вимог щодо забезпечення точності даних та з метою уникнення помилок в ідентифікації особи. У воєнний час це особливо критично, оскільки помилки в ідентифікації можуть призвести до фатальних наслідків для приватності та безпеки осіб [7].

Узагальнюючи можна сказати, що у сучасному цифровому світі право на приватність відіграє важливу роль у забезпеченні особистої свободи та гідності громадян. Конституційне закріплення цього права, заходи захисту приватності у сфері бізнесу та державних організацій, а також освіта та свідомість про приватність є важливими складовими для забезпечення цієї основної правової гарантії. Технологічний прогрес, хоча й надає нові можливості для комунікації та доступу до інформації, також створює нові виклики для захисту приватності. Важливо забезпечити адекватну реакцію законодавства та розвиток технічних засобів захисту даних для забезпечення приватності громадян у цифровій епосі.

Забезпечення приватності в умовах воєнного часу вимагає гнучкого і відповідального підходу, який враховує надзвичайні обставини, але водночас захищає права людини. Це потребує співпраці між урядами, бізнесом і суспільством для розробки ефективних заходів, які б дозволили підтримувати безпеку без надмірного втручання в особисте життя громадян.

Література:

1. Конституція України: Право на приватність [ст.32] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 19.04.2024)

2. Брандер, Патриція, Лор де Вітте, та Націла Гані. «КОМПАС: Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді.» Редакція 2012 року. Видавництво:

Рада Європи. Глава 1 с. 56. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/introduction-to-the-2012-edition> (дата звернення 19.04.2024)

3. Панфілов О., Савченко О. Освіта як чинник забезпечення національної безпеки держави. Вісник НІОУ імені Ярослава Мудрого. Серія: політологія. Том 1. № 48. 2021. С. 146-159.

4. Реалізація Рамкової програми Організації Об'єднаних Націй Захист, повага і засоби захисту / Переклад: Катерина Буряковська, Юлія Разметаєва, Олена Уварова, Дмитро Філіпський. За заг. Ред. Олени Уварової. Харків: Право, 2018. — 80 с.

5. Курбан О. В. Сучасні інформаційні війни у мережевому он-лайн просторі: навч. Посіб. / О. В. Курбан. Київ. 2016. С. 56–57.

6. Максимович Т. «Технології розпізнавання облич і право на приватність та захист персональних даних.» Київ. 2021. С. 78.

7. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних): Регламент Європ. Союзу від 27.04.2016 р. № 2016/679. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення 21.04.2024).

Питання демократії у XXI столітті: нові виклики і загрози існуванню в

Україні

Яскель І.В.

здобувачка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності СО «Історія»

Інтерес науки і людської спільноти до проблем демократії нараховує не одне століття років, а то і тисячоліть. Проте демократія залишається предметом деталі зростаючого інтересу вчених, політиків, громадян і в третьому тисячолітті, у

сучасному світі, особливо у світлі нинішніх подій, які можна розглядати як пряму загрозу існуванню української держави, демократії, існуванню українського народу, носія влади у державі.

Тисячі років, століття війн, десятки революцій довели, що демократичні цінності є чинником, який сприяє стабільності та розвитку суспільства. Десятки років реформ та трансформацій у різних країнах було спрямовано на те, щоб вибудувати стійку систему демократичного устрою. У рейтингу індексу демократії у світі одні країни стали лідерами, інші знаходяться на шляху до демократії, а деякі країни свідомо відмовилися від такого майбутнього та будують альтернативні моделі. Такі поняття як «суверенна демократія» чи «квазі-демократія» стали буденними у щоденних стрічках новин. При цьому ми не до кінця розуміємо, що очікувати в майбутньому, зважаючи на це [1].

«Почався процес повного перезавантаження міжнародної системи. За 25 років ви не впізнаєте цей світ з точки зору організації того, як він працює. Організації ООН, можливо, й будуть існувати, але для проформи. Вони вже зараз фактично не функціональні. Як їх замінити, на сьогодні консенсусу немає» - вважає дипломат Клімкін [1].

Аналізу феномена демократії в зарубіжній та вітчизняній науці присвячено значну кількість робіт. Різні періоди розвитку демократії досліджували Р. Арон, З. Бжезинський, О. Бабкіна, М. Вебер, Д. Вей, В. Гельман, А. Л. Даймонд, Р. Даль, Х. Кітчелт, А. Колодій, М. Н. Латигіна, М. Ліпсет, А. Ю. Мельвіль, М. Пантін, А. Пшеворський, Д. А. Растоу, В. Фрітц, Е. Фінкель С. Хантінгтон та багато інших.

Українська дослідниця Фоміна С. В. досліджуючи феномен демократії у європейських країнах, роздумує над проблемами представницької і прямої демократії, акцентує увагу на поширенні прямої демократії, як «можливості формування політичного та правового свідомого суспільства, ефективного вирішення місцевими жителями саме локальних проблем, встановлення контакту органів місцевого самоврядування з усіма верствами населення та особливо з

національними меншинами, виокремлення основних проблем та запитів громади» [2]. «Застосування локальної прямої демократії допомагає органам місцевого самоврядування швидко та ефективно вирішувати питання місцевого значення та підтримувати зв'язок з усіма верствами населення» [2].

Дослідниця Широкова Є. О. вивчаючи сучасні світові тенденції розвитку демократії, приходять до висновку про життєздатність демократії у XX ст., «але нова реальність XXI ст. піддає ресурс демократії серйозним випробовуванням і вимагає оновлення традиційних форм демократії, вдосконалення її інститутів» [3].

Водночас дослідниця з тривогою говорить про певні проблеми, виклики для демократії, вірячи в те, що будуть виникати нові демократії внаслідок смерті старого диктатора чи самовільного краху неліберального режиму [3].

Дослідники Барабаш Ю. і Берченко Г. акцентують увагу на проблемах захисту демократії в умовах війни і пропонують застосовувати «доктрини войовничої демократії як правове обмеження демократичних свобод з метою ізоляції демократичних режимів від загрози повалення законними засобами» [4, с. 56]. Дослідники пропонують «пропозиції щодо вдосконалення відповідної практики конституційної правотворчості щодо заборони пропаганди тоталітарних практик комунізму, фашизму, нацизму й рашизму». Дослідники приводять приклади післявоєнної Німеччини, посткомуністичних країн Східної Європи, зокрема Польщі.

Дослідники приводять аргументи, про те, що не своєчасно демократичні сили України очистили політичний простір від комуністів, які: «маючи у ролі програмних цілей комуністичні ідеї, що не завадило тій же КПУ двічі утворити коаліцію із «капіталістами» (у 2006 р. і 2010 р.). Багато про що говорять голосування комуністів. Фракція КПУ не голосувала за Закон України «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні», натомість голосувала за закони «Про ратифікацію Угоди між Україною та Російською Федерацією з питань перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України», «Про засади державної мовної політики» [4, с. 66].

«Системні недоліки практики застосування доктрини войовничої демократії врешті-решт призвели до суттєвого гальмування розвитку демократичних традицій, використання політичного плюралізму відверто авторитарними силами (як в Україні, так і за її межами), що виступали проти демократії, а також проти національної державності» [4, с. 67]. Так, ліві та проросійські партії були заборонені в період 2014 -2015 рр., і в 2022 р. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (далі – декомунізаційний закон) став підставою для заборони 30 вересня 2015 р. ще двох партій: Комуністичної партії України (оновленої), Комуністичної партії робітників і селян [4, с. 68]. І тільки 5 липня 2022 року позов про заборону діяльності Комуністичної партії України було задоволено.

КПУ була заборонена двічі – на підставі порушення декомунізаційного закону (рішення набуло чинності 3 травня 2022 р.) і на підставах, закріплених у ст. 37 Конституції, передусім через порушення суверенітету і територіальної цілісності (рішення від 5 липня 2022 р., апеляційна скарга залишена Верховним Судом без руху, ухвала від 20 жовтня 2022 р.). Взагалі досвід «подвійної» заборони КПУ є унікальним, він підтверджує те, що насправді пропаганда комуністичного тоталітарного режиму означає не лише посягання на цінності демократії (плюралізм, права людини, свобода політичної діяльності), а й посягання на територіальну цілісність, ці аспекти є тісно переплетені і генетично взаємопов'язані. Саме це підкреслив, до речі, і законодавець, вказавши у преамбулі декомунізаційного закону як мету «усунення загрози незалежності, суверенітету, територіальній цілісності та національній безпеці України» [4, с. 69].

Дослідники доводять, що нова ідеологія Росії – це перероджена тоталітарна комуністична ідеологія, усі нюанси теорії і тоталітарної практики якої ще доведеться досліджувати вченим [4, с. 69]. Зовнішні сили і «взрощені внутрішні сили» дали змогу відбутися подіям 2014 і 2022 року. Конституційний принцип

територіальної цілісності (ч. 3 ст. 2, ст. 37, ст. 157 Конституції України) став центральним об'єктом захисту засобами войовничої демократії [4, с. 72]. На теренах України боротьба йде не тільки за виживання нації, а й збереження базових цінностей свободи, демократії, права на приватність, конституційних норм і гарантій прав людини.

Сьогодні вчені дискутують, говорячи, можливо демократія себе вичерпала. Так, сьогодні ми бачимо виклики для демократії в цілому і для українського народу. Дослідник Куницький М. говорить про постдемократію як умовний термін, який передбачає пошук нових механізмів самоорганізації суспільства та політичної системи [5, с. 26].

Нині світова спільнота перебуває у кризі, у пошуці нових методів управління, адекватних ситуації ХХІ ст. Представницька демократія з її формальними процедурами та делегуванням повноважень, контролем над виконанням рішень та законів сьогодні є проблемою для багатьох держав [5, с. 26].

Він вважає, що «постдемократії й надалі зберігатимуть багато ознак демократії: принцип свободи слова, дотримання прав людини тощо. Проте влада зосередиться в руках нечисленної еліти та заможних груп населення, які прагнуть отримати від владних центрів економічні привілеї. У результаті демократичні інститути набудуть суто зовнішнього характеру, виконуючи функції імітації передвиборних дебатів, виборів тощо. Політика, по суті, повертається до додемократичного стану, але легітимізує себе під прикриттям демократичних інституцій та процедур» [5, с. 26].

Отже, демократія не є чимось сталим і застиглим, оскільки постійно вдосконалюється, розвивається, надає можливість народам, що обрали шлях демократії, досягти значного розвитку та впорядкувати життя так, щоб жити в гармонії один з одним, із сусідніми державами. Життя переконує, що лише за умов демократичного розвитку Україна буде демократичною, децентралізованою,

згуртованою та конкурентоспроможною державою, де буде енергійна та відповідальна влада, ефективна економіка.

Література:

1. Виклики демократії у XXI столітті. Асоціація громадських організацій «Вільна нація». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3315884-vikliki-demokratii-u-hhi-stolitti.html> (дата звернення 24.04.2024).

2. Фоміна С. В. Локальні форми прямої демократії в Європейських країнах. Право і суспільство. №5. 2022. С. 22 – 27. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.5.4> (дата звернення 24.04.2024).

3. Широкова Є.О. Сучасні світові тенденції розвитку демократії. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2014. вип. 61. С. 26 – 33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stapttp_2014_61_6 (дата звернення 24.04.2024).

4. Барабаш Ю., Берченко Г. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (на досвіді державного будівництва під час російської агресії). Право України. 2023. №1. С. 54 – 75. DOI: 10.33498/loou-2023-01-054 (дата звернення 21.04.2024).

5. Куницький М. Парадокси демократії у сучасній політичній теорії. Гуманітарний вісник. Число 35. С. 13 – 29. URL: https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/4373/3/1329_Куницький%20М.П.%20.pdf (дата звернення 24.04.2024).

СЕКЦІЯ 2 «УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»

ВСТУПНЕ СЛОВО

Олена Меженська

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса
Шевченка»

Обравши цього року для засідання круглого столу тему: «**Українська дипломатія в умовах російсько-української війни**» ми, передусім керувалися тим, що це є один із способів демонстрації незламності українського суспільства в протистоянні військовій агресії росії проти України.

Важливою складовою російсько-української війни, яка триває понад 10 років, стала війна дипломатій, як комплексна українська протидія російській агресії на дипломатичному фронті, скерована на забезпечення сприятливих, динамічних, ефективних умов і допомоги союзників для досягнення перемоги у війні та відновлення державного суверенітету України.

Вважаємо, що основним дипломатичним успіхом України, насамперед є те, що наша країна не залишилася віч-на віч з агресором.

Дійсно, після 24 лютого 2022 року українська дипломатія почала демонструвати нову якість. Як найвищого політичного рівня, в особі глави держави, так і на рівні професійної дипломатії – МЗС України та його закордонних установ. Якщо роботу керівників дипломатичної команди України у 2023 році подати у цифровому вимірі, то вона виглядає наступним чином: Президент Володимир Зеленський з грудня 2022 по грудень 2023 року здійснив 14 закордонних візитів, під час яких відвідав 34 країни, провів майже 170 телефонних дзвінків та близько 260 міжнародних зустрічей.

Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба мав 140 двосторонніх міжнародних зустрічей і 88 телефонних розмов, а українська воєнна дипломатія, за його словами, працювала 24 години на добу сім днів на тиждень.

Вітчизняна дипломатія із тихої, беззубої та периферійної під час війни перетворилася на активну, наступальну, іноді навіть із порушенням протокольних норм, силу, яка задіяла весь свій інтелектуальний потенціал і професійний інструментарій, щоби створити потужну, ефективно діючу міжнародну коаліцію на підтримку України, що дало свої результати.

На сьогоднішній день можна вказати на такі досягнення вітчизняної дипломатії: створення широкої міжнародної коаліції з підтримки і допомоги Україні, насамперед, шляхом постачання зброї, трансформація України в реальну частину Європи через отримання під час широкомасштабної фази війни кандидатського статусу на членство в Європейському Союзі, донесення людям у всьому світі правди про російсько-українську війну, правди про імперський характер російської агресії, спрямованої проти незалежності України та на знищення української ідентичності, українська дипломатія також відіграла визначальну роль у створенні потужного безпекового поясу світу – дипломатичного Рамштайну, ядром якого є консолідований Захід, а це – понад 140 держав, що в березні та жовтні 2022 р. проголосували за резолюції Генасамблеї ООН з осудом російських анексій в Україні та підтримали повне відновлення територіальної цілісності та суверенітету Української держави.

19 березня 2024 року у Німеччині, на військово-повітряній базі Ramstein AB, відбулася 20 зустріч союзників України. Цю зустріч очолив глава Пентагону Ллойд Остін, а прийняли участь міністри оборони та військові посадовці з понад 50 країн світу.

12 квітня ми стали свідками, а де хто з вас слухачем першого Форуму дипломатії воєнного часу ініційованого та організованого Мережевим аналітичним центром в сфері зовнішньої політики і міжнародної безпеки та Представництвом

Фонду імені Фрідріха Еберта. Під час форуму були висунуті нові правила, нові принципи і нові пріоритети української дипломатії.

Нині українська дипломатія проводить величезну роботу з підготовки і створення необхідних міжнародних умов і міжнародно-правового забезпечення процедури покарання росії та її союзників за злочин агресії проти України, а також пов'язані з ним воєнні злочини та геноцид українців.

Всі війни рано чи пізно закінчуються підведенням їх підсумків і фіксацією результатів за допомогою переговорного процесу й підписання відповідних міжнародних договорів чи угод. Тому, на українську дипломатію по завершенню війни покладається надзвичайно важлива місія. Саме дипломатичний талант, майстерність, м'яка і жорстка переговорні позиції й сила української сторони мають забезпечити тверді міжнародно-правові безпекові гарантії та провідні позиції України в європейській і світовій повоєнній архітектурі міжнародних відносин.

Роль жінок у миротворчих процесах

Гарькава А.

студентка 4-го курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Миротворчий процес – це комплекс заходів та дій, спрямованих на вирішення конфліктів та встановлення миру між комбатантами, а, в подальшому, підтримання досягнутого миру. У сучасному глобалізованому світі, миротворча діяльність займає провідне місце, що обумовлено станом світового порядку, який характеризується високим рівнем конфліктності. У 2023 р. у світі було зафіксовано 183 збройних регіональних конфлікти, разом з російсько-українською війною, що є найвищим показником за останні три десятиліття [7].

Актуальність дослідження ролі жінок у миротворчих процесах обумовлюється тим, що в умовах повномасштабної війни, яку розпочала росія

проти України, жінки не залишаються осторонь та активно долучаються до захисту держави. Жінки залучені всюди, починаючи від волонтерських рухів та організацій, закінчуючи збройними силами країни. За даними Міноборони, чисельність жінок у Збройних Силах України продовжує збільшуватися. Станом на січень 2024 року в українській армії служать 45 587 військовослужбовиць. Для порівняння, у 2014 році чисельність військовослужбовиць становила всього 16 557 осіб [1].

Серед дослідників, які займаються цим питанням, побутує думка, що жінки довгий час були відсторонені від миротворчих процесів, однак, насправді, залученість жінок у миротворчу діяльність розпочалась ще у 1899 році з Лондонського жіночого конгресу, де Міжнародна жіноча рада ухвалила резолюцію із підтримкою ідей миру та арбітражу [2].

Першою організацією, що поклала початок сучасному мирному жіночому руху, стала Партія жіночого миру, яка була створена у 1915 році, однак розпочала свою діяльність ще в 1914 р. з «Жіночого параду миру», який перетворився з акції, на знак боротьби за права жінок, на антивоєнний мітинг, метою якого стало встановлення миру, повернення чоловіків з фронту, підвищення зарплат тощо.

Інший жіночий конгрес у Гаазі 1915 року об'єднав 1136 представниць жіночих асоціацій з кількох країн. Наслідком конгресу стало створення Міжнародного комітету жінок за постійний мир. За рішенням Другого міжнародного жіночого конгресу за мир і свободу, що проходив у Цюриху в 1919 р., комітет було перейменовано на Міжнародну жіночу лігу за мир та свободи [2].

Після Другої світової війни свою діяльність розпочала Міжнародна демократична федерація жінок, яка існує і по сьогоднішній день, та здійснює свою діяльність з метою об'єднання жінок всіх континентів для спільної боротьби в сфері забезпечення миру, демократії і незалежності народів.

У 2000 р. Рада Безпеки ООН підписала Резолюцію 1325 «Жінки, мир, безпека», яка стала каталізатором у процесі залучення жінок у миротворчі процеси. Документ включає конкретні кроки, покликані створити умови для забезпечення

рівної участі жінок і чоловіків у подоланні конфліктів, встановленні миру, процесах відновлення, протидії безпековим викликам, системній протидії насильству за ознакою статі та насильству, пов'язаному з конфліктом [4].

Однак, попри тривалий історичний розвиток жіночого руху та колосальну роботу, яку провадять жінки, з метою досягнення миру та стабільності, на сьогоднішній день «слабка стать», значною мірою, залишається недостатньо представленою у миротворчій діяльності у світі (за даними ООН, у 1993 році жінки становили 1% від загальної кількості миротворців) [8].

І хоча, у 2020 році з, приблизно, 95 тис. миротворців жінки становили 47%, їхня пряма залученість у миротворчі процеси є низькою. Так, на переговорах в Афганістані жінки представляли близько 10% учасників переговорів. Лише 20% учасників переговорів були жінками, які брали участь у політичних дискусіях у Лівії, і нуль відсотків учасників переговорів були жінками у військових переговорах Лівії [6].

Дослідження Міжнародного інституту миру провело дослідження, у якому проаналізувало дотичність жінок у процесі укладення 182 мирних угод, підписаних у період 1989 – 2011 років, і виявило цікаву тенденцію, яка свідчить про те, що коли жінки беруть участь у миротворчих процесах, мирні угоди мають на 20% більше шансів тривати принаймні два роки і на 35% більше шансів тривати протягом 15 років.

Згідно з наявними даними, жінки – учасниці мирних процесів – мають більш пацифістський характер і, зазвичай, більше уваги приділяють процесу примирення, аніж розпалення конфлікту, на противагу чоловікам, які мають більш конфліктний характер. Так, Міріам Коронель-Феррер увійшла в історію як перша в історії жінка-переговорник, яка підписала остаточну мирну угоду з Ісламським фронтом визволення мору [5].

У 2015 р., за участі жінок, відбулося припинення вогню між урядом М'янми та численними збройними угрупованнями. Однак, на жаль, конфлікт не припинив

своє існування та набув ще жорсткіших форм, і найбільш трагічним у цій ситуації стало загострення утисків та вчинення насильства щодо мусульманської меншини рохінджа. В умовах цього конфлікту жінки прагнули подолати перешкоди для участі в суспільному житті, вирішення жіночих потреб та захисту жертв насильства [3].

Присутність жінок-миротворців сприяє підвищенню рівня участі жінок у оборонних підрозділах держави, що, у свою чергу, покращує здатність національних збройних сил належно відповідати за ефективність миротворчих місій. Так, у Ліберії, внаслідок розгорнення у рамках миротворчої місії ООН жіночих поліцейських підрозділів, кількість жінок у секторі національної безпеки зросла з 6% до 17% за дев'ять років [6].

Таким чином, можна зробити висновок, що роль жінок у миротворчих процесах є ваговою, оскільки жінки мають зовсім інше ставлення до конфліктів, і переважно, зосереджують свою увагу на досягненні миру.

Жінки, як ніхто інший, розуміють, що таке бути жертвою, і завдяки цьому, вони можуть знайти контакт із жертвами насильства та надати необхідну допомогу. Також, жінки можуть бути посередником у діалозі між владою та жертвами, що надасть можливість місцевій владі проводити правильну політику.

Залучення жінок до миротворчих процесів, сприяє покращенню мирної атмосфери, досягненню кращих успіхів у процесі укладанні угод та підвищенню рівня жінок у секторі безпеки. Однак, на сьогоднішній день, частка жінок у миротворчих процес вкрай низька, оскільки жінки складають лише 22,3% від загальної кількості у миротворчих місіях.

Література:

1. Богданьок О. Понад 45 тисяч військовослужбовиць. В Україні зростає число жінок у ЗСУ. *Суспільне:новини*. 2024. URL: <https://suspilne.media/701262-ponad-45-tisac-vijskovosluzbovic-v-ukraini-zrostaе-cislo-zinok-u-zsu/> (дата звернення: 15.04.2024)

2. Жінки на захисті миру та безпеки. *Gendermuseum: Музей жіночої та гендерної історії*. URL: https://gendermuseum/women_in_defense_of_peace_and_security.com (дата звернення: 14.04.2024)

3. Жіночі миротворчі стратегії в умовах конфлікту: досвід М'янми та України. *GIWSP: Georgetown University's Institute for Women, Peace & Security*. 2018. URL: <https://giwps.georgetown.edu/wp-content/uploads/2018/02/Women-Peacebuilders-Ukrainian-ES.pdf> (дата звернення: 14.04.2024)

4. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека». *Національна соціальна сервісна служба України*. URL: <https://nssu.gov.ua/gendernarivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-oon-1325> (дата звернення: 15.04.2024)

5. Emma Fearon Shifting The Power: The Role Of Women In Conflict Resolution And Peacekeeping. *Human Rights Pulse*. 2021 URL: <https://www.humanrightspulse.com/mastercontentblog/shifting-the-power-the-role-of-women-in-conflict-resolution-and-peacekeeping> (дата звернення: 14.04.2024)

6. Jamille Bigio & Rachel B. Vogelstein Increasing Female Participation in Peacekeeping Operations. *Council on Foreign affairs*. 2018. URL: <https://www.cfr.org/report/increasing-female-participation-peacekeeping-operations> (дата звернення: 14.04.2024)

7. Max Hastings It's Not Just Ukraine and Gaza: War Is on the Rise Everywhere. *Bloomberg*. 2023. URL: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2023-12-10/it-s-not-just-ukraine-and-gaza-war-is-on-the-rise-everywhere> (дата звернення: 15.04.2024)

8. Women in peacekeeping. *UN: peacekeeping*. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/women-peacekeeping> (дата звернення: 14.04.2024)

Жіноча дипломатія: каталізатор миру та розширення прав і можливостей в умовах російсько-української війни

Грекова М.В.

здобувач 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Російсько-українська війна мала й має руйнівні наслідки для народу України, посилюючи гуманітарну кризу, вимушене переміщення населення і розпалюючи політичну напруженість. У розпал цього конфлікту жінки стали ключовими учасниками дипломатичних зусиль щодо пом'якшення наслідків насильства, сприяння діалогу та просування ініціатив з миробудування. Жіноча дипломатія, визначена як активне залучення жінок до дипломатичних процесів та переговорів, пропонує унікальний підхід до вирішення конфліктів, який надає пріоритет інклюзивності, співпереживанню та співпраці.

За останніми даними ООН, в Європі перебуває майже 5 мільйонів українських біженців. Більше половини із них отримали тимчасовий захист, або подібний статус в європейських країнах. Десятки тисяч українців або вже приїхали, або отримали дозвіл на перебування в США та Канаді. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну призвело до десятків тисяч смертей і поранень, руйнувань інфраструктури та будинків. Ця біда змусила людей залишити свої домівки в пошуках безпеки. Тому наразі жіночий фронт не менш важливий, ніж чоловічий [1].

Сьогодні, з понад 60 тисяч українських жінок у війську здобувають бойовий досвід, а з ним – глибоке розуміння особливостей ведення та попередження війни у XXI столітті. Унікальний досвід жінок у ЗСУ, їхнє практичне знання про оборону в країні, яка протистоїть неспівмірно більшому ворогу, а також бачення процесів безпеки у Європі потребує глибокого осмислення. Досвід українських жінок у війську важливо включати до обговорення національної безпекової політики, враховувати при розробці ветеранської політики та брати до уваги на переговорах

з міжнародними партнерами, зокрема, щодо членства України у Північноатлантичному Альянсі. Українські жінки підтримують воєнну економіку країни. 56% новостворених під час повномасштабної війни бізнесів започатковані та керуються жінками. Це – створення робочих місць та наповнення державного бюджету. До того сьогодні жінки все частіше опановують традиційно чоловічі професії, наприклад, в енергетиці, ІТ чи у сільському господарстві, а також пропонують бачення і стратегії розвитку в урбаністиці та щодо захисту навколишнього середовища. Такий досвід важливо враховувати при підписанні міжнародних торговельних угод, адже, участь жінок у економічній діяльності змінюється, що потребує осмислення та належної підтримки в рамках воєнної економіки України. [2]

Війна допомогла повністю змінити сприйняття України та українців у світі. Серед іншого вона дозволила нарешті позбутися радянської патріархальної спадщини, яка досі розглядала роль жінки у сумнозвісному трикутнику Kinder, Küche, Kirche. [3]

Нова роль жінки в українському суспільстві – військової, дипломатки, волонтерки, експертки, підприємниці – великою мірою призвела і до переоцінки сприйняття України на міжнародній арені.

«Нас не сприймають як слабких, нас сприймають як жінок, які вміють боротися за свої права, для яких свобода і справедливість – це важливо. Як і для самої України, – ділиться Ірина Шум. – Загалом Україна як країна виглядає дуже фемінною. У Німеччині зараз дуже багато жінок, які змінюють сприйняття біженців, сприйняття українців. Вони реєструються тут приватними підприємницями і чітко комунікують, що вони не хочуть просто тут жити. Вони хочуть а) не бути тягарем для німецької соціальної системи і б) допомогти Україні, заробляючи тут кошти. Це дуже гідне обличчя України, і це обличчя – жіноче» [4].

На закінчення, хотілося б відзначити, що жіноча дипломатія стала потужною силою в справі миробудівництва в сучасному світі, та розширила свої права і

можливості в контексті російсько-української війни. Посилюючи вплив жінок, виступаючи за політику, що враховує гендерні аспекти, та сприяючи інклюзивному діалогу, жінки-дипломати та миротворці зробили значний внесок у зусилля з врегулювання конфліктів в Україні.

Отже, просуваючись вперед, важливо визнати та підтримувати життєво важливу роль жінок у встановленні більш справедливого та стійкого миру в регіоні. Використовуючи трансформаційний потенціал жіночої дипломатії, Україна може побудувати більш стійке суспільство, яке цінує різноманітність, рівність і права людини для всіх.

Література:

1. Вже понад 5 мільйонів українців отримали статус тимчасового захисту в Європі. URL: <https://uamedia.eu/official/vze-ponad-5-milioniv-ukrayinciv-otrimali-status-timcasovogo-zaxistu-v-jevropi-4429> (дата звернення 15.04.2024).

2. Що таке феміністична зовнішня політика і чи українська дипломатія враховує питання рівності? URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/12/22/258248/> (дата звернення 15.04.2024).

3. EU Launches Women Diplomats Network, 9 November 2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-launches-women-diplomatsnetwork_en (дата звернення 15.04.2024).

4. Фонд імені Фрідріха Еберта – Чи готова Україна до феміністичної зовнішньої політики? URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/20018-20230210.pdf> (дата звернення 15.04.2024).

Депортація українських дітей – реалії російсько-української війни: виклики для дипломатії

Меженська О. В.

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та міжнародних відносин

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне збройне вторгнення в Україну, яка супроводжується численними грубими порушеннями міжнародного гуманітарного права, статуту ООН та інших міжнародно визнаних правових документів, та вчиненням воєнних злочинів та злочинів проти людяності.

Однією із складових геноциду є депортація та/або насильницьке переміщення населення, у тому числі дітей, визначається ст.7, п.1 Римського Статуту Кримінального Суду [5].

Факти масового вивезення українських дітей постійно встановлюються починаючи з 2014 року. Так, після анексії Криму за програмою «Поїзд надії» дітей переміщали в російські регіони, де віддавали на всиновлення. Тоді в Криму було близько 5 тисяч сиріт, де вони зараз – достаменно невідомо [7]. Відтоді депортація відбувається на всіх окупованих територіях України та з територій де ведуться активні бойові дії. Слід зазначити, що вивозять не лише дітей-сиріт або тих, чії батьки позбавлені права про них дбати, а й розлучають дітей з батьками під час проходження фільтрації, або під час примусової евакуації.

У Аналітичному звіті «Депортація громадян України з території ведення активних бойових дій чи з тимчасово окупованої території України на територію Російської Федерації та Республіки Білорусь» представлені свідчення волонтерів, які допомагають депортованим українцям, щодо випадків коли батьків розлучають з дітьми, мотивуючи це тим, що вони не можуть довести, що є біологічним батьком чи матір'ю (втрата \відсутність документів). Зазначається і той факт, що таких дітей відправляють до державної установи, не повідомляючи ні адресу, ні те, під яким іменем її записали. Відмічається, що наразі немає жодної процедури, за якою батьки можуть довести, що це їхні діти. Також вказується на випадки, коли під час

«фільтрації» дітей забирають у батьків через «виявлення і підозру» російських військових щодо причетності батьків до проукраїнської діяльності [1, с. 10-11]. Пропаганда, мілітарна підготовка для хлопців, заборона на спілкування українською мовою є звичною практикою в таких місцях. Але найгірше – їх не повертають додому. Батьки можуть навіть не знати, де їхні діти і що з ними.

Як видно на інфографіці, що представлена на сайті УКРІНФОРМ станом на 17.02.2024 року в публікації «Україна інформує міжнародну коаліцію для повернення дітей, яких викрала росія», найбільшу кількість дітей країна-агресор депортувала з Донеччини: зафіксовано понад 13600 таких випадків. Щонайменше 1600 дітей вивезли з Херсонської області, понад 1300 – із Запорізької. Загалом незаконно вивезено та депортовано близько 20000 дітей – це лише випадки, коли є якась інформація [7].

На порталі «Діти війни» станом на 12 квітня 2024 року зафіксована цифра у 19 546 депортованих або примусово переміщених дітей. Наразі Україні вдалося повернути лише 388 дитини [3]. За різними російськими даними, станом на 3 жовтня 2022 року на територію російської федерації прибуло приблизно 685 тисяч дітей [2]. На жаль, точна статистика навряд можлива з огляду на ситуацію.

З позиції міжнародного права депортація дітей – це одне із шести серйозних порушень проти дітей в умовах воєнних конфліктів відповідно до Резолюції 1261 Ради Безпеки ООН 1999 року, грубим порушенням Женевських конвенцій (включно з додатковими протоколами до них), Римського статуту, а їхня примусова русифікація, «перевиховання» та позбавлення української ідентичності прямо суперечать нормам Конвенції ООН про права дитини.

Масове викрадення та/або переміщення українських дітей і передавання їх до іншої країни на всиновлення та/або заклади виховання є ознакою геноциду (згідно із статтею II Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 1948 року). Саме тому питання повернення дітей додому є одним із пріоритетів державної політики в тому числі і зовнішньої.

Міжнародною спільнотою порушене питання щодо визнання агресії росії проти України реальним актом геноциду українського народу. Так, депортація українських дітей росією була визнана Резолюцією Європарламенту від 15 вересня 2022 року [9], ПАРЄ [8] та ОБСЄ [4] і була засуджена багатьма західними країнами. Депортація українських дітей до Росії – це серйозне питання, яке потребує уважного та обережного підходу з боку дипломатії.

Актуальність питання депортації українських дітей було порушено на Першому Форумі дипломатії воєнного часу ініційованого та організованого Мережевим аналітичним центром в сфері зовнішньої політики і міжнародної безпеки та Представництвом Фонду імені Фрідріха Еберта 12 квітня 2024 року, зокрема було зауважено, що дане питання вимагає уважного та обережного підходу з боку дипломатії (експертної, стратегічної) Ось кілька ключових аспектів, які потрібно врахувати:

Першочерговим завданням дипломатії в цьому випадку є захист прав та інтересів дітей. Незалежно від обставин, діти завжди повинні бути в центрі уваги. Дипломатичні усилення мають спрямовуватися на забезпечення їхньої безпеки та благополуччя.

Ситуація з депортацією дітей вимагає співпраці між країнами.

Дипломатичні зусилля мають включати співпрацю з міжнародними організаціями, такими як ООН та Європейський Союз, для підтримки дітей та наголошення на дотриманні прав людини та міжнародного права. На сьогодні понад 50 держав-членів ООН, Парламентська асамблея Ради Європи засудили такі дії РФ. За ініціативою України та Канади створена Міжнародна коаліція за повернення українських дітей, до якої долучились десятки країн. Основною метою є пошук дієвого механізму повернення дітей додому, зокрема через посередництво третьої сторони – нейтральної країни або організації на кшталт Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Діяльність Міжнародної коаліції передбачає обмін інформацією про депортованих дітей і координацію зусиль для їхнього повернення, пошук родичів, дипломатичні зусилля, залучення фінансів, інформаційні кампанії для того, аби світ знав про російські злочини.

Дипломатія повинна підкреслити *важливість дотримання міжнародного права в контексті депортації дітей*. Відповідні уряди мають дотримуватися міжнародних стандартів щодо прав людини та захисту дітей.

Дипломатичні зусилля також можуть включати *надання гуманітарної допомоги дітям*, які перебувають у складних умовах через депортацію. Це може включати надання доступу до освіти, медичної допомоги та інших необхідних ресурсів.

Дипломатія може використовувати такі засоби, як дипломатичний тиск та розглядати можливість введення *санкцій* для впливу на поведінку Росії. На сьогодні у 10-й пакет санкцій ЄС внесено осіб, відповідальних за депортацію і примусове всиновлення українських дітей. Під дію санкцій Держдепартаменту США, зокрема, потрапили 7 фізичних осіб причетних до незаконної депортації українських дітей, зокрема чинний посол РФ в РБ, державний секретар союзної держави Росії та Білорусі Д. Мезенцев. Крім того, Держдепартамент запровадив візові обмеження

стосовно 5 російських посадовців, причетних до порушень прав людини, зокрема у зв'язку з переміщенням, депортацією та ув'язненням українських дітей рф [6].

Тож, дипломати повинні і надалі працювати на забезпечення взаєморозуміння та співпраці між відповідними урядами для знаходження мирного та гуманного вирішення цього питання.

Література:

1. Депортація громадян України з території ведення активних бойових дій чи з тимчасово окупованої території України на територію Російської Федерації та Республіки Білорусь. Аналітичний звіт. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/01/deportation_ukr.pdf (дата звернення 12.04.2024)
2. Депортація українських дітей до Росії: хронологія злочину. URL: https://lb.ua/blog/kateryna_adamova/540942_deportatsiya_ukrainskih_ditey.html (дата звернення 13.04.2024)
3. ДІТИ ВІЙНИ. 24 лютого 2022 - 12 квітня 2024. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/> (дата звернення 13.04.2024)
4. ОБСЄ оприлюднила звіт про злочини росії проти українських дітей (Опубліковано 9 Травня 2023 року, о 11:47) на сайті Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/2023/05/09/obsye-oprylyudnyla-zvit-pro-zlochyny-rosiyi-proty-ukrayinskyh-ditej> (дата звернення 13.04.2024)
5. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення 13.04.2024)
6. США оприлюднили наймасштабніший пакет санкцій проти рф. Фінансовий клуб. 23 лютого 2024 20:31. URL: <https://finclub.net/ua/news/ssha-opryliudnyly-paket-sanktsii-proty-rf-do-druhoi-richnytsi-viiny.html>
7. Україна формує міжнародну коаліцію для повернення дітей, яких викрала росія. УКРІНФОРМ. п'ятниця, 12 квітня 2024, 18:38. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3827951-ukraina-formue-miznarodnu-koaliciu-dla-povernenna-ditej-akih-vikrala-rosia.html> (дата звернення 13.04.2024)

8. Deportations and forcible transfers of Ukrainian children and other civilians to Russian Federation or to Ukrainian territories temporarily occupied: create conditions for their safe return, stop these crimes and punish the perpetrators URL: <https://pace.coe.int/en/files/31727/html> (дата звернення 13.04.2024)

9. Human rights violations in the context of forced deportation of Ukrainian civilians to and forced adoption of Ukrainian children in Russia. European Parliament. P9_TA(2022)0320. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0320_EN.pdf (дата звернення 13.04.2024)

Особливості військової дипломатії в умовах збройної агресії рф проти

України

Михайлюк С. В.

здобувач 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Слід зазначити, що на сьогоднішній день, дипломатія відіграє одну з ключових цілей у побудові гарних та довгострокових відносин між державами в цілому задля забезпечення справедливого та довгострокового миру і безпеки в світі, а також поглиблення всеохоплюючого співробітництва в тій чи іншій сфері суспільства. Як можна побачити, у ХХІ столітті світ постійно змінюється, оскільки на наших очах в умовах глобалізаційних процесів починає формуватися новітня багатополарна система світового порядку, при якій можуть дещо ускладнюватися дипломатичні стосунки. Наслідком таких ускладнень є, на нашу думку, поява збройних конфліктів у різних частинах світового простору, які можуть загрожувати всьому людству загалом. Одним з таких конфліктів, який не вщухає і на мить, є

повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України, оскільки вона поступово бентежить всю міжнародну спільноту.

Актуальність даної теми полягає в тому, що суб'єкти дипломатичних відносин у цій війні нині зіштовхуються з певним рядом викликів, оскільки на міжнародній арені відіграє свою вкрай важливу роль не лише інформаційна складова дипломатії, але й військова, бо вона суттєво підвищує авторитет та імідж держави у світі, щоб в подальшому відстоювати власні та надзвичайно життєві національні інтереси. Тому військова дипломатія слугує тим різновидом специфічної (галузевої) дипломатії, яка може, на наш погляд, переломити хід цієї війни та змусити політичне і військове керівництво російської федерації докорінно змінити власну політику та відмовитися від подальших агресивних дій, які можуть загрожувати не стільки безпеці Україні, скільки безпеці всьому європейському континенту.

Військова дипломатія новітнього спрямування почала формуватися вже після результатів закінчення Другої світової війни, коли між оборонними відомствами провідних держав світу на постійному зв'язку встановлювалися контакти, спрямовані на взаємну співпрацю та недопущення конфліктних ситуацій в цілому. Велику роль у цьому напрямку відігравали військово-морські аташе, з яких фактично складався весь апарат військового керівництва армією. Вони є зазвичай офіцерами збройних сил певної країни та фактично беруть на себе всі функціональні обов'язки щодо посилення військово-політичних зв'язків між державами, які засновані на принципах міжнародної ввічливості та рівності сторін. Як гарно зазначають з цього приводу В. В. Латишева, І. М. Чістякова та В. О. Бабіна, «функції військових аташе можна звести до трьох основних функцій забезпечення інформацією власного військово-політичного відомства, підтримка зв'язків з Міністерством оборони країни перебування та поліпшення співробітництва у військовій сфері» [1, с. 66].

Сучасна військова дипломатія зазвичай може бути здійснена за допомогою різних форм внутрішньої взаємодії суб'єктів діяльності військової дипломатії, в яку

входять військові органи державного управління та висококваліфіковані дипломати, що спеціалізуються суто на військовій сфері. Фахівці світової дипломатії виділяють форми публічної, конфіденційної та змішаної військової дипломатії, які органічно поєднуються між собою і діють відповідно до тієї ситуації, яка склалася в міжнародній практиці дипломатичних відносин.

Військова дипломатія є розвиненою в багатьох країнах світу, оскільки інститут військових аташе підтверджує тверду стійкість армії, а також спроможність захистити власні національні інтереси та територіальну цілісність держави. Наприклад, Сполучені Штати Америки у підтримці контактів військової дипломатії з Україною активно ведуть свою діяльність в цьому напрямку через спеціальний уповноважений Апарат Аташе з питань оборони (далі - Defense Attache Office), що розміщений зазвичай у дипломатичній установі [2]. В ньому саме можна побачити її прояв до особливостей військової дипломатії сучасності.

Якщо ж говорити про реалії сьогоденної війни, то можна сказати, що Україна в плані військової дипломатії має найбільш вагому підтримку з боку міжнародної спільноти за всі роки своєї незалежності. Стратегічні зустрічі з партнерами, представниками різноманітних міжнародних організацій на офіційному рівні, а також дипломатичні контакти з оборонними відомствами дають змогу нарощувати військову допомогу нашій державі. Г. Ю. Федорова з цього приводу говорить, що «головним завданням у цьому напрямку є забезпечення необхідною зброєю українських військових» [3, с. 15].

Міністерство закордонних справ України продовжує координувати всі зусилля задля того, щоб західні партнери продовжували надавати довгострокову підтримку Україні в боротьбі за своє право на існування. Наприклад, міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба на конференції Міжнародної Кримської платформи звернув увагу на дуже небезпечну активність РФ в Чорноморському регіоні, яка лише погіршує стабільність та безпеку і закликав НАТО ретельно посилити військову допомогу для України [4].

Для розкриття сутності певних особливостей військової дипломатії в умовах збройної агресії російської федерації проти України потрібно більш чітко проаналізувати діяльність наших партнерів, які фактично мають усі спроможності для надання важливої військової допомоги, щоб зупинити агресора і не дати йому досягти власних стратегічних цілей. Доречним в цьому розумінні є приклад співпраці в рамках своєрідного «трикутника» (Україна – ЄС – НАТО). Згідно з результатами аналітичного дослідження зовнішньої політики України щодо військової дипломатії, яке було проведене громадською організацією «Рада зовнішньої політики «Українська призма», між Україною, ЄС та НАТО була досягнута відповідна домовленість щодо модернізації та створення механізму координації підприємств оборонно-промислового комплексу нашої держави та країн-членів ЄС задля підвищеного виробництва та закупки артилерійських боєприпасів, в яких є дуже гостра потреба для України [5, с. 285].

Також звертаємо увагу на те, що цікавими при аналізі особливостей військової дипломатії стали положення, які пролунали 12 квітня 2024 року на I Форумі дипломатії воєнного часу, ініційованого та організованого Мережевим аналітичним центром в сфері зовнішньої політики і міжнародної безпеки за підтримки Представництва Фонду імені Фрідріха Еберта. У своїй програмній доповіді міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба чітко провів паралелі між дипломатією мирного та воєнного часу: 1) воєнна дипломатія завжди повинна мати в собі союзників, які підтримують зусилля в цій війні; 2) у воєнній дипломатії, на відміну від дипломатії мирного часу, повинно бути переконання для пошуку тез та аргументів; 3) воєнна дипломатія враховує всі можливі зміни поведінки, що відбувається між миром та війною. Ним ще було сформульовано такі сім принципів воєнної дипломатії як впертість: «почувши негативну відмову, дипломат воєнного часу б'ється до тих пір, поки не буде позитивного результату»; вміння не боятися ставити друзів у незручне становище: «якщо потрібно витягнути друзів із зони комфорту, то обов'язково потрібно це робити»; непотрібність іншого «плану Б»:

«або йде досягнення певного результату, або всім настане кінець»); максимальне стиснення часу для прийняття рішень: «під час війни ти не маєш часу на затримку важливих рішень»; гнучкість рішень у стилі «меню»: «військова дипломатія – це поєднання жорсткості, принциповості та гнучкості»; «усі говорять з усіма» та чіткість у прямові висловлювань, що є доречними у конкретній ситуації [6].

Згідно з вищенаведеними положеннями, можна виділити такі особливості військової дипломатії в умовах збройної агресії рф проти України: а) злагоджене використання каналів зв'язку між оборонними відомствами, особливо між командуванням військового комітету НАТО для проведення подальших консультацій; б) створення низки міжнародних коаліцій, які надають досить гарні результати і перспективи використання різних видів зброї (особливо у форматі «Рамштайн»); в) досягнення відповідних двосторонніх чи багатосторонніх угод, які містять в собі підкріплені гарантії безпеки та всеохоплюючої підтримки, особливо у військовій сфері. Такі особливості військової дипломатії, на наш суб'єктивний погляд, дозволяють підтримувати контакти між Україною та партнерами задля недопущення ескалації цієї війни, створюючи своєрідний бар'єр для росії.

Отже, можна зробити такий висновок, що особливості військової дипломатії в умовах збройної агресії російської федерації проти України стають все більш актуальними та важливими, оскільки вони вимагають ретельного аналізу ситуації, оперативного реагування на загрози та пошуку способів розв'язання конфлікту, залучивши відповідні засоби військової дипломатії, щоб переконати ворога в безглуздості його дій та намірів по відношенню до нашої держави. Військова підтримка України в цьому контексті забезпечує силу дипломатії та унеможливорює перехід війни в більш загрозливу площину не тільки для України, але й Європи в цілому.

Література:

1. Конспект лекцій з дисципліни «Дипломатична та консульська служба» для студентів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та

регіональні студії» / Укл.: Латишева В. В., Чістякова І. М., Бабіна В. О. Одеса: ОНПУ, 2020. 76 с.

2. U.S. Embassy in Ukraine, Defense Attache Office. URL: <https://ua.usembassy.gov/embassy/kyiv/sections-offices/defense-attache-office/> (дата звернення: 13.04.2024).

3. Федорова Г. Ю. Роль дипломатії під час воєнного стану / Г. Ю. Федорова // *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2022. № 5 (Том 25). С. 10 – 17. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/1798/1766> (дата звернення: 14.04.2024).

4. Дмитро Кулеба: НАТО має втілювати окрему Чорноморську стратегію задля зменшення руйнівного впливу росії в регіоні. *Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України*. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-nato-maye-vtilyuvati-okremu-chornomorsku-strategiyu-zadlya-zmenschennya-rujnivnogo-vplivu-rosiyi-v-regioni> (дата звернення: 15.04.2024).

5. Українська призма: Зовнішня політика 2023. Аналітичне дослідження // ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. Київ: ТОВ «Вістка», 2024. 336 с.

6. Жорстко, без правил та без «плану Б»: сім принципів української дипломатії воєнного часу від Дмитра Кулеби, *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/04/15/7183772/> (дата звернення: 18.04.2024).

Наукова дипломатія у глобалізованому світі: протидія глобальним викликам і загрозам

Пілевін-Савенко О.

здобувач 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Наразі світ, у якому ми живемо, стає все більш взаємопов'язаним між собою і всі процеси стають більш залежними один від одного, завдяки об'єднанням держав у організації, людей у групи, корпорації, блоки, тощо. Світові інтереси розширюються від суто економічних та політичних аспектів до питання взаємодії та інтеграції технологій, культур, до швидкого поширення інформації та інших аспектів суспільного життя. Світ стає більш взаємозалежним, що сприяє розширенню можливостей для співпраці та обміну ідеями, але також породжує виклики, такі як нерівномірний розподіл багатства, втрату культурної ідентичності та екологічні проблеми, проблеми пандемій, тощо. Такий процес називають глобалізацією-перетворення чогось з локального до світового рівня.

Глобалізація – це сучасна форма міжнародних відносин, яка характеризується поширенням взаємозалежності між країнами в економічній, політичній і культурній сферах практично на всю земну кулю. Основним чинником розвитку глобалізації стала науково-технічна революція, особливо розвиток світової інформатизації та поширення Інтернету, який зробив можливим миттєвий зв'язок між людьми в різних кінцях світу і усунув перешкоди на шляху розповсюдження будь-якої інформації.

За визначенням А. Старостіної: «Глобалізація – це об'єктивний процес розмивання національних кордонів як наслідок пошуку прибуткових сфер відтворення капіталу у всіх його формах (виробничих, фінансових, трудових економічних ресурсів), що призводить до взаємодії, взаємозалежності, взаємо

переплетіння національних економік та формування глобального ринку та світової економічної системи» [1, с. 10].

Процес глобалізації має як позитивні, так і негативні особливості. До позитивних відносяться культурний обмін і великий вибір думок серед різних культур і національностей, у ході пошуку вирішення певних питань; пришвидшений технологічний процес; збільшення ринкової економіки та покращення імпорту та експорту. До негативних наслідків глобалізації слід віднести: використання людського ресурсу у країнах, що розвиваються; знищення довкілля через збільшення споживання природних ресурсів; зменшення ролі національних установ та збільшення роботи транснаціональних компаній, поширення інфекцій, збільшення конфліктів, в тому числі й збройних.

Одним із засобів досягнення потрібних результатів у глобалізованому світі є публічна дипломатія в усіх її можливих підвидах і проявах. Певним підвидом публічної дипломатії, є наукова дипломатія – коли наука та наукова співпраця допомагають налагоджувати міждержавні відносини на різних рівнях, а саме: сприяють покращенню іміджу країни в світі, допомагають просувати її бренд, що сприяє покращенню міждержавних діалогів, коли наука є способом до пошуків вирішення проблем і викликів регіонального та глобального характеру.

Так, «Мадридська декларація про наукову дипломатію» (2019 р.) засвідчує потребу та необхідність в розвитку цього виду дипломатії та його практичного застосування в усьому світі. «Наукова дипломатія, – зазначається в ній – виходить за рамки міжнародного наукового співробітництва, оскільки вона зачіпає інтереси, які виходять за межі наукових і можуть прямо чи опосередковано служити досягненню зовнішньополітичних цілей» [5].

Наукова дипломатія також може бути й інструментом досягнення цілей зовнішньої політики держави, покращення іміджу держави через науку та/або надання необхідних експертних знань для процесу прийняття державно-управлінських рішень, оскільки наукове співробітництво може стати нейтральною

або експертною основою підтримки міждержавних відносин в умовах міжнародної напруженості.

Завдяки поєднанню науки та дипломатії можна долати глобальні проблеми, а також розвивати різні напрямки співпраці в політиці, економіці тощо.

В глобальному світі наукова співпраця стає все важливішою. Країни можуть спільно працювати над дослідженнями та розвитком технологій для розв'язання спільних проблем, таких як зміна клімату або пандемії.

Зважаючи на масштабність і важливість екологічних проблем, значною мірою обумовлених нераціональним природокористуванням, все більше сьогодні приділяється питанням екологічної безпеки та системі національної безпеки, і пов'язаними з ними аспектам міжнародної стабільності саме у дипломатичній площині, через залучення до міжнародних переговорів/угод фахівців та наукових експертів та дипломатів-професіоналів.

Слід вказати на таку важливу складову міжнародної та дипломатичної діяльності України, як міждержавна солідарність у вирішенні наслідків техногенних аварій, таких як, наприклад, аварія на Чорнобильській АЕС. Важливим напрямом роботи дипломатів є забезпечення міжнародного та наукового співробітництва у контексті подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Ключовим заходом у проблематиці ядерної безпеки та подоланні наслідків аварії на Чорнобильській АЕС став Гаазький Саміт з питань ядерної безпеки (24-25 березня 2014 року).

Завдяки дипломатичним зусиллям відбулося послаблення напруги між США і Кубою в грудні 2014 року, що в свою чергу призвело до того, що вчені з двох країн почали співпрацювати в дослідженнях раку [3, с. 76].

Особливо яскраво поєднання наукових досягнень та зовнішньополітичних інтересів проілюстровано під час пандемії COVID-19. Згадаємо, «дипломатію масок», яку приписують діяльності КНР застосовану з метою підняття свого іміджу, як відповідального світового лідера у сфері охорони здоров'я в умовах планети,

охопленої пандемією та «дипломатією вакцин», коли Китай намагався наростити свій вплив у світі, надаючи вакцини біднішим країнам, тим самим добиваючись перемоги в певних політичних регіонах [6]. Такий крок допоміг не лише у подоланні пандемії, а й дещо відвернути критику та збільшити вплив «м'якої сили».

Внаслідок загарбницьких дій російських військ склалася загроза радіаційній безпеці України. Захоплення атомних станцій російськими військовими несе значну загрозу радіаційної катастрофи, як унаслідок аварій на об'єктах зони промислового використання, так і внаслідок підпалів лісів і перелогів, які накопичили значну кількість радіонуклідів. Зокрема мова йде про Чорнобильську АЕС.

4 березня вивпнилося два роки як окупована Запорізька АЕС. Через дії окупаційної адміністрації від початку повномасштабного вторгнення Запорізька АЕС пережила вісім повних і ще одне часткове знеструмлення. Як стверджує міжнародна наукова спільнота кожна така ситуація є надзвичайно небезпечною для ядерної та радіаційної безпеки всього континенту.

Всі українські реактори знаходяться в зоні ризику, адже обстріл або ракетна атака на активну зону одного або кількох із 15 реакторів чотирьох діючих атомних електростанцій України може призвести до широкомасштабної ядерної катастрофи. Саме тому такий аспект, як боротьба з ядерним тероризмом, що є однією з найважливіших складових глобальної безпеки та становить серйозну загрозу, вимагає не лише негайних заходів на міжнародному та національному рівнях а й наукового підходу до вирішення проблеми.

Наукова дипломатія у цьому контексті може включати в себе обмін науково-технічною інформацією, проведення спільних досліджень з питань безпеки атомних установок, взаємодію з міжнародними експертами та організаціями з метою обміну кращими практиками та стандартами безпеки. Наукова дипломатія може відігравати важливу роль у сприянні міжнародному співробітництву щодо розвитку атомної енергетики, впровадженні інноваційних технологій та стандартів безпеки,

а також у підтримці міжнародних ініціатив з метою мінімізації ризиків атомної промисловості.

Так, заслуговує на увагу і Заява МЗС щодо загрозової ситуації на Запорізькій АЕС, від 22 червня 2022 року. У якій Україна закликала міжнародну спільноту, зокрема Групу Семи та ЄС, вжити термінових заходів задля недопущення ядерної катастрофи на Запорізькій АЕС, зокрема запровадити посилені обмежувальні заходи щодо російської атомної галузі та військово-промислового комплексу рф [4]. Також Україною була розроблена Резолюція, щодо ядерної безпеки, захищеності та гарантій яку було затверджено більшістю голосів Ради керуючих МАГАТЕ 7 березня 2024 року.

Також слід не забувати про Каховську ГЕС. Підірвавши дамбу Каховської ГЕС росія завдала довгострокової та масштабної шкоди а саме: знищення екосистеми Каховського водосховища та порушення екосистеми Чорного моря; знищення популяції гризунів Червоної книги; знищення рослинних комплексів, які занесень до Світового Червоного списку і більше ніде не існують, забруднення Дніпра та Чорного моря, що призвело і до зміни мезоклімату; неможливість регулювання водного режиму під час водопілля та паводків [7]. Дана катастрофа спричинила серйозні гуманітарні, демографічні та міграційні наслідки. В цьому аспекті дипломатичні зусилля наукового істеблїшменту та політичних лїдерів мають спрямовуватися на координацію міжнародної співпраці та підтримці у вирішенні наслідків Каховської катастрофи, сприяючи подоланню її наслідків та відновленню постраждалих регіонів.

Тож, виходячи із наведених прикладів можемо стверджувати, що наукова дипломатія має бути спрямована на: розвиток міжнародних наукових програм та ініціатив, які можуть об'єднувати вчених з різних країн для спільних досліджень та розв'язання глобальних проблем; присутність представників наукової сфери у складі міжнародних організацій, їх підтримці та сприяння співпраці у науковій сфері, фінансуючи спільні проекти та створюючи механізми обміну інформацією;

створення наукових мереж і спільних дослідницьких центрів з метою обміну досвідом та знаннями між вченими з різних країн.

Мета наукової дипломатії посилення тісного зв'язку між інтересами наукових і політичних організацій задля досягнення покращення життя населення. Вкрай важливо щоб наука не політизувалась і наука не була маніпульованою політикою. Тому це збірне поняття трьох вимірів: «science diplomacy», «diplomacy for science», «science for diplomacy», а саме:

«Наука в дипломатії»: наука може дати поради щодо інформування та підтримки цілей зовнішньої політики. «Дипломатія для науки»: дипломатія може сприяти міжнародній науковій співпраці. «Наука для дипломатії»: наукова співпраця може поліпшити міжнародні відносини [2, с. 91].

Тобто, наукова дипломатія в глобалізаційному світі відіграє важливу роль у зміцненні міжнародних відносин та сприяє спільному розв'язанню глобальних проблем.

Література:

1. Старостіна А. Сутність та практичне застосування методики конструювання категоріального апарату економічної науки (на прикладі понять «глобалізація» та «підприємницький ризик») *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2011. № 128. С. 5-10. (дата звернення: 18.04.2024)

2. А. Атаменко, Н. Мартинюк «Наукова дипломатія у глобалізованому світі: концептуалізація явища» с. 91, с. 94 (дата звернення: 18.04.2024)

3. Миронова М. Наукова дипломатія та її вплив на систему міжнародних економічних відносин. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. No 66, 2022. с. 76 (дата звернення: 18.04.2024)

4. Заява МЗС щодо чергових російських провокацій на ЗАЕС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zaiava-mzs-ukrainy-shchodo-cherhovykh-rosiiskykh-provokatsii-na-zaes> (дата звернення: 09.04.2024)

5. The Madrid Declaration on Science Diplomacy (2019), S4D4C. URL: <https://www.s4d4c.eu/s4d4c-1st-global-meeting/the-madriddeclaration-on-science-diplomacy> (дата звернення: 18.04.2024)

6. Як Китай «стратегічною дипломатією вакцин» захоплює позиції на Балканах. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/kytaj-vakcyny-dyplomatiya-balkany/31106412.html> (дата звернення: 18.04.2024)

7. Підрив Каховської ГЕС: попередні висновки і можливі наслідки. URL: <https://surl.li/ssmlk> (дата звернення: 18.04.2024)

Особливості цифрової дипломатії в умовах російсько-української війни

Хорошковатий А. В.

здобувач 1 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Цифрова дипломатія є ключовим напрямком у розвитку міжнародних стосунків, який зростає у значенні протягом останніх років. Вона описується різними термінами, такими як електронна дипломатія, онлайн-дипломатія, хмарна дипломатія, digital дипломатія. Цифрова дипломатія виступає як інструмент у публічній дипломатії, новий спосіб спілкування та ефективний засіб у відносинах міжнародного співтовариства. Як частина сучасної публічної дипломатії, цифрова дипломатія сприяє підвищенню «м'якої сили» країни, формуванню позитивного іміджу на міжнародній арені, розробці нових підходів до публічної дипломатії та залученню недержавних учасників. Це дозволяє підвищити ефективність комунікації між різними гравцями у глобальному просторі XXI століття.

Цифрова дипломатія виникла в 1984 році з дослідження Фергюсона Хансена про Інформаційне агентство США. Фергюсом Хансоном вказував що: електронна дипломатія є можливістю використання світової павутини та нових Інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для підтримки та реалізації зовнішньополітичних

цілей. У 1994 році відбувся перший офіційний обмін електронними листами між президентом США Біллом Клінтоном і прем'єр-міністром Швеції Карлом Більдтом [1].

Справжній зріст цифрової дипломатії відбувся з появою Twitter у 2006 році. Це створило твітер-дипломатію, об'єднуючи традиційну та цифрову комунікацію для обміну думками між політиками та громадянами.

У 2018 році 98% держав-учасниць ООН мали офіційну сторінку у твітері. Винятком стали такі країни як: Лаос, Мавританія, Нікарагуа, Північна Корея, Свазіленд і Туркменістан. Станом на 2020 рік найбільшу кількість підписників мали такі лідери держав, як Дональд Трамп, Нарендра Моді, Папа Римський Франциск, Реджеп Таїп Ердоган та Джоко Відодо [2].

Через пандемію COVID-19 цифрова дипломатія, цифровізація стали основним трендом у зовнішній політиці країн усього світу 2019-2021 років. Засідання ООН в Zoom, відеоконференції та дзвінки – все це мало прискорити процеси прийняття рішень та полегшити роботу дипломатів. Цифрова дипломатія стає невід'ємним інструментом для багатьох країн, оскільки Інтернет і соціальні мережі стали важливими чинниками впливу на громадянське та міжнародне суспільство. Так, завдяки продуктивній дистанційній дипломатичній взаємодії Україна отримала важливу гуманітарну та фінансову підтримку на подолання пандемії. Серед них найбільшими інвесторами стали США (1 млн. доларів), Республіка Корея (700 тисяч євро), Республіка Польща (200 тисяч євро) та Королівство Норвегія (14,5 млн. євро) [3].

Важливість цифрової дипломатії набуває особливого характеру в контексті політичних /збройних конфліктів у світі та з початком російської збройної агресії в Україні.

Так, війна у В'єтнамі була першим конфліктом, що транслювався по телевізорах, а російсько-українська війна стане першою, яка розгортається прямо перед нашими очима на екранах смартфонів. Оскільки роль Інтернету у соціально-

політичному житті стала надзвичайно великою, не можна уникнути того факту, що війни стають все більш залученими до онлайн простору. Російсько-українську війну можна також розглядати як першу повномасштабну кібервійну, оскільки окрім військових дій на землі, у воді та в повітрі, сторони використовують різноманітні хакерські атаки, щоб впливати на громадянське суспільство та міжнародних партнерів через Інтернет. У вправних руках ця стратегія, в поєднанні з численними заходами дипломатичного, військового, економічного та культурного характеру, може стати ефективним інструментом впливу на міжнародну спільноту.

Цифрова дипломатія має велике значення у протистоянні росії та її спробам вплинути на думки людей та зіпсувати імідж України перед міжнародним суспільством. Дослідження компанії Ipsos (міжнародна дослідницька компанія) від квітня 2022 року демонструє, що 70% опитаних людей (з 27 країн у всіх регіонах світу) ретельно стежать за подіями в Україні. Найкращим способом слідкувати за новинами російсько-української війни стали соціальні мережі. На момент повномасштабного вторгнення росії у світі було зареєстровано приблизно 4 млрд користувачів глобальної мережі. За даними опитування Євро-барометр від березня 2022 року понад 75% респондентів зі Сполучених Штатів, Європейського Союзу та Великої Британії та 72% опитаних з України слідкують за війною через соціальні мережі [2].

Тож розглянемо основні інструменти цифрової які допомагають Україні досягти перемоги в цьому плані:

Першим інструментом можна вважати: Офіційні сторінки, веб-сайти та блоги посольств та міжнародних організацій які сприяють висвітленню та розповсюдженню їхніх позицій, аналізувати, коментувати або спростовувати події. Це дозволяє Україні активно спілкуватися зі світом та поширювати інформацію про ситуацію в країні. Прикладом таких сторінок, сайтів та блогів можуть бути: Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України; Інтернет-ресурс: Ukraine.ua; сторінка у ФБ (наприклад сторінка Міністерства закордонних справ

України); сторінки дипломатів, послів на яких вони висвітлюють події або проблеми російсько-української війни.

Наступний інструмент – це електронна дипломатія, тобто використання електронних комунікаційних каналів, таких як електронна пошта та відеоконференції, дозволяє ефективно вести дипломатичне листування, робити запити, домовлятися про дипломатичні переговори та узгоджувати їх порядок та умови, обмінюватися важливою та актуальною інформацією з іншими країнами.

Не менш важливим інструментом цифрової дипломатії є соціальні медіа, завдяки яким відбувається поширення онлайн-каналів, що сприяє зростанню принципів відкритості та прозорості. Так соціальні мережі забезпечують платформу для відкритого спілкування та стають найпотужнішим інструментом комунікації. У дипломатичній площині платформи соціальних мереж використовуються від геополітичного суперництва до мобілізації ресурсів людей за допомогою інформаційних технологій з метою вирішення завдань, що стоять перед державою і суспільством загалом [1].

Сьогодні дипломати не обмежуються мережею Twitter, а й активно використовують у своїй роботі можливості Facebook, YouTube, Instagram, TikTok. В умовах російсько-української війни активна присутність українського уряду в соціальних мережах дозволяє спілкуватися безпосередньо зі світовою громадськістю та поширювати правдиву інформацію про Україну. Наприклад, допис Президента України Володимира Зеленського у Twitter 24.02.2022 року щодо військової агресії РФ: «Вранці росія напала на нашу державу, як це зробила нацистська Німеччина в роки Другої світової війни. На сьогоднішній день наші країни знаходяться по різні боки світової історії. Росія стала на шлях зла, але Україна захищається і не відмовиться від свободи, хоч би що думала Москва» [4]. Щоденні вечірні звернення Президента до українського народу та подання інформації із перших рук.

Наступним, важливим інструментом цифрової дипломатії в умовах збройної російської агресії є інформаційні кампанії, які допомагають протидії інформаційній війні та дезінформації. Так, у цьому контексті можна навести інформаційні кампанії МЗС, які сприяли підвищенню впізнаваності бренду України, наповнення інформаційного простору контентом про Україну з метою протидії дезінформації, розповсюдження національних цінностей та інтересів, наприклад «Проект #StandWithUkraine («Підтримую Україну») зібрав для українців та іноземців різні способи допомогти українській армії та громадянам у підтримці України проти російської агресії. Інформаційна кампанія продовжує ширитись у інформаційному просторі, у соціальних мережах – дописи з хештегом #StandWithUkraine, та у фізичному просторі – мирні демонстрації у низці країн світу (Австралії, Австрії, Бельгії, Великій Британії, Грузії, Чехії, Франції, Чорногорії, Угорщині, низці міст Німеччини тощо), благодійні концерти з відомими зірками та групами #StandWithUkraine», спортивні змагання тощо [5].

Слід відмітити і інформаційну роботу Міністра цифрової трансформації Михайла Федорова, який через соціальні мережі встановлює контакти з очільниками численних технологічних компаній. Так, зокрема, він звернувся до китайської компанії DJI Global, яка виробляє дрони, з проханням заблокувати їхнє постачання росіянами. Крім того, він закликав компанію Apple обмежити росіянам доступ до своєї продукції, а ще неодноразово апелював до Ілона Маска за високоточними технологіями, що виробляє SpaceX. І ці зусилля політик назвав «Першою світовою кібервійною» [2].

Зауважемо, що особливість цифрової дипломатії в умовах російсько-української війни полягає в її здатності пристосовуватися до нових реалій конфлікту, що відбувається в онлайн просторі, а саме:

глобальний доступ до інформації. Використання засобів цифрової дипломатії дозволяє залучати увагу світової громадськості до подій у реальному часі, що

створює можливість для широкого масштабу інформаційної впливовості та формування глобальної думки щодо збройної агресії;

цифрова дипломатія стає важливим інструментом протистоянні кіберзагрозам. Цифрова дипломатія дозволяє відслідковувати та аналізувати кіберзагрози, що становлять загрозу національній та міжнародній безпеці та вчасно виявляти потенційні загрози і реагувати на них.

Цифрова дипломатія відіграє ключову роль у боротьбі за інформаційну перевагу та контроль над наративами. Вона дозволяє кожній стороні активно впливати на думку громадськості через висвітлення подій в мережі, дезінформацію, пропаганду тощо.

Цифрова дипломатія створює можливості для зміцнення міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки та інформаційної безпеки, що є важливим аспектом у контексті російсько-української війни.

Таким чином, цифрова дипломатія дозволяє державним та недержавним акторам у максимально короткі терміни доносити свою позицію до багатомільйонної закордонної аудиторії з мінімальними витратами, миттєво отримувати реакцію у відповідь громадськості та гнучко реагувати, змінюючи зміст своєї дипломатичної діяльності. Цифрова дипломатія забезпечує можливість Україні підтримувати та просувати свої інтереси на міжнародному рівні та впливати/змінювати/формувати думку міжнародного товариства під час повномасштабної війни, отримувати допомогу від партнерів. Цифрова дипломатія в є не тільки способом комунікації, але й важливою частиною зовнішньої політики України в умовах війни. Це дозволяє Україні ефективно відстоювати свої інтереси на міжнародній арені, забезпечуючи правду, взаємодію з громадянами та міжнародними партнерами, а також формувати позитивний імідж країни на міжнародній арені.

Література:

1. Hanson, F. Revolution @State: The Spread of eDiplomacy. Lowy Institute for international policy. 2012. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/03_ediplomacy_hanson.pdf (дата звернення: 17.07.2024)
2. Аналітичний центр ADASTRA. Українська цифрова дипломатія: інформаційний фронт держави в соціальних мережах. URL: <https://adastra.org.ua/blog/ukrayinska-cifrova-diplomatiya-informacijnij-front-derzhavi-v-socialnih-merezhah> (дата звернення: 14.04.2024)
3. Дипломатія під час пандемії COVID-19: її роль та наслідки у сфері дипломатії та міжнародних відносин. URL: <http://international-relations.knuim.edu.ua/article/view/218775> (дата звернення: 14.04.2024)
4. Зеленський В. Russia treacherously attacked our state in the morning, as Nazi Germany did in #2WW years. As of today, our countries. Twitter. URL: <https://twitter.com/ZelenskyUa/status/1496787304811315202> (дата звернення: 18.04.2024)
5. Підтримай Україну у боротьбі із російською агресією. URL: <https://standwithukraine.com.ua/uk> (дата звернення: 18.04.2024)

СЕКЦІЯ 3 «ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ РЕФОРМ»

Правові аспекти боротьби з колабораціонізмом в Україні після 2022 року

Гарькава А.

здобувачка 4-го курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Початок повномасштабного вторгнення рф занурив український народ в нову реальність: війни та миру. У цій реальності паралельно з патріотами держави, живуть люди, які, з власної волі, йдуть на співпрацю з ворогом. Переважна кількість колаборантів проживає на окупованих територіях, однак є незначна частка

населення на території України, які також задіяні в колабораційній діяльності. Безсумнівно, колабораціонізм підриває стабільність держави та є однією з загроз національній безпеці. Тому, для запобігання проявів колабораціонізму необхідно сформувати якісну законодавчу базу та правові форми регулювання цього явища.

На сьогодні колаборація описується як складний психосоціальний феномен добровільної співпраці, особливо ідеологічно вмотивованої, з ворогами в різних соціокультурних сферах життя, результатом якої є замах на національну безпеку України, створення загрози національній суверенітет, територіальну цілісність, конституційний лад та інші національні інтереси країни [2,с.3].

Сучасна історія колабораціонізму в Україні розпочалася у 2014 р. з анексії Криму та окупації частини Донецької та Луганської областей. Однак, формування законодавчої бази щодо колабораційної діяльності було здійснене лише у 2022 році після повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Так, Законом України від 3 березня 2022 р. №2108-IX було доповнено Кримінальний Кодекс України статтею 111-1 «Колабораційна діяльність» [3].

Згідно із цією статтею, колабораціонізмом уважатимуться такі дії громадян України:

- перебування на посадах в окупаційному уряді та організація голосування;
- фінансова та грошова допомога ворогу та його прибічникам;
- служба у створених ворогом незаконних збройних формуваннях;
- пропаганда ворога в ЗМІ та соціальних мережах, організація масових заходів на підтримку окупації;
- заклик до підтримки окупантів та їх союзників, не визнання Української держави [3].

За вчинення актів колабораціонізму статтею 111-1 Кримінального Кодексу України передбачаються наступні види покарань:

- позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років;
- виправні роботи на строк до двох років;
- арешт на строк до шести місяців;
- штраф до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- позбавленням волі на строк до п'ятнадцяти років;
- довічне позбавлення волі [2].

До березня-квітня 2022 року Кримінальний Кодекс України не містив жодних згадок про колабораційну діяльність, а вчинені злочини регулювалися статтею про державну зраду. Однак, після подій 24 лютого, боротьба з внутрішнім ворогом стала одним із головних завдань для влади та правоохоронних органів. Так, за даними Державної судової адміністрації України, у 2022 році суди постановили 268 обвинувальних вироків за статтею 111-1 [1].

Винесення вироків за колабораційну діяльність, у більшості випадків, ґрунтувалося на таких доказах, як покази свідків (деякі вирокі виносилися, ґрунтуючись лише на таких джерелах доказів); речові докази, зокрема листування через месенджери, вилучені в процесі слідства та висновки експертиз, про підтвердження змісту та характеру листування.

Цікаво, що за резолютивною частиною досліджених вироків суди майже в усіх випадках звільняли обвинувачених від відбування покарання на підставі частини 2 статті 75 Кримінального кодексу України, а саме внаслідок укладення обвинуваченим угоди про визнання винуватості та визначення за умовами такої угоди міри покарання у виді позбавлення волі на строк до 5 років зі встановленням іспитового строку тривалістю до трьох років [1].

Тобто, нечіткість формулювань у статті 111-1 призводить до широкої інтерпретації цих статей, і ускладнює винесення відповідного покарання.

Наприклад, чоловіка, який добровільно зарізав двох баранів та особисто передав тушки окупантам і «тим самим забезпечив їх окупаційну діяльність на

території Боромлянської ОТГ», засудили до одного року трьох місяців позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади в державних органах влади та органах місцевого самоврядування на десять років та з конфіскацією майна. При цьому людину, яка «безоплатно надавала матеріальні ресурси в розпорядження військовослужбовцям окупаційних військ РФ», а саме: готувала їжу, прала одяг, також передавала тушки баранів безплатно іншим російським військовим, покарали у вигляді штрафу в розмірі 17 850 грн з таким самим позбавленням права займати виборні посади та з конфіскацією майна [4].

Узагальнюючи, хочемо зазначити, що колабораційна діяльність – це добровільна співпраця з ворожою владою, з метою надання якоїсь інформації або отримання певної вигоди. Важливим є те, що процес законодавчого закріплення та регулювання колабораційної діяльності розпочався лише у 2022 році.

Основним нормативно-правовим актом який визначає поняття та форми колабораційної діяльності а також визначає покарання за співпрацю з ворожою країною є Кримінальний Кодекс України, зокрема стаття 111-1.

Щодо боротьби з колабораційною діяльністю, слід зауважити, що формулювання статті 111-1 має досить широку інтерпретацію, що надає змогу полегшувати покарання за вчинення колабораційної діяльності. Як наслідок, існуючі форми покарання та винесені вироки можуть не відповідати масштабу нанесеної шкоди.

Література:

1. Воронцов Д. Колабораційна діяльність: про все й одразу. *JustTalk*. 2023. URL: <https://justtalk.com.ua/post/kolaboratsijna-diyalnist-pro-vse-j-odrazu> (дата звернення: 17.04.2024 р.)

2. Дубонос М.І. Колабораціонізм як соціально-політичне явище під час повномасштабного вторгнення рф в Україну: кваліф.роб. *Маріупольський Державний Університет*. Київ. 2023. 68 с. URL:

<https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5385/1.pdf> (дата звернення: 17.04.2024 р.)

3. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.04.2024 р.)

4. Оберенко О. Як Україна карає за колабораціонізм? Звіт правозахисників ZMINA. Міжнародний фонд відродження. 2023. URL: <https://www.irf.ua/yak-ukrayina-karaye-za-kolaboraczionizm-zvit-pravozahysnykiv-zmina/> (дата звернення: 17.04.2024 р.)

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>. (дата звернення: 17.04.2024 р.)

Український конституціоналізм в умовах російсько-української війни

Грекова М.В.

здобувачка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Сьогодні Україна перебуває у стані війни, яка була розв’язана рф ще в 2014 році з анексії Криму і подальшої підтримки сепаратистських рухів на сході України, а з 2022 року, широкомасштабного вторгнення на всю територію суверенної держави, що стало визначальним моментом в сучасній історії України. Конфлікт не тільки призвів до тисяч жертв і масового переміщення населення, а й підняв серйозні питання про майбутнє української державності, суверенітету і конституційного ладу.

Відповідно до Конституції України захист прав і свобод людини – головне завдання становлення України як правової держави [1]. У відповідь на кризу Україна провела значні конституційні реформи, спрямовані на зміцнення своїх

демократичних інститутів, посилення захисту прав людини та утвердження своєї незалежності від російського впливу. Аналізуючи функціонування органів публічної влади в умовах війни, експерти зазначають, що «повномасштабне вторгнення росії в Україну не поклато край українській демократії. Хоча демократичні права були обмежені в умовах воєнного стану, що є виправданим згідно з міжнародним правом у контексті масштабної надзвичайної ситуації, демократичні інститути України продовжують функціонувати» [2].

В умовах війни важливо забезпечити баланс між необхідними обмеженнями прав та свобод громадян у інтересах національної безпеки та збереженням демократичних цінностей. Конституція України передбачає можливість обмеження деяких прав та свобод у випадку воєнного стану або надзвичайного стану, проте ці обмеження повинні бути обґрунтованими, тимчасовими та пропорційними загрози [3, с. 12-22]. Український конституціоналізм в умовах війни вимагає від владних органів додержання конституційних принципів, прозорості у прийнятті рішень та раціонального використання повноважень. Важливо також забезпечити доступ до правосуддя та контроль за діяльністю владних структур навіть в умовах воєнного конфлікту.

Так, у контексті визначення актуальних проблем щодо функціонального механізму українського конституціоналізму під час війни слід особливу увагу звернути на конституційно-правовий статус людини і громадянина, який в умовах воєнного стану має певні особливості, що зумовлені воєнною загрозою та виявляються в наступному: змінюється нормативно-правове підґрунтя статусу людини і громадянина через дію надзвичайних (тимчасових) та інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини безпосередньо в умовах воєнного стану; встановлюється тимчасове обмеження прав і свобод, відповідно до ст. 64 Конституції України; актуалізується виконання конституційного обов'язку захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України; запроваджуються засоби виключного захисту прав та свобод; застосовуються

додаткові засоби забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Специфікою конституційно-правового статусу людини і громадянина в умовах воєнного стану є обмеження прав і свобод, але за умови тимчасовості такого обмеження та за наявності конституційно визначеного переліку тих прав і свобод, які не можуть бути обмежені. Так, Конституційний Суд України неодноразово наголошував, що «обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, їх установлюють виключно Конституція і закони України, вони мають відповідати правомірній меті, бути обумовлені суспільною потребою досягнення цієї мети, домірними; у разі обмеження конституційного права (свободи) законодавець зобов'язаний запровадити таке нормативне регулювання, яке уможливить оптимальне досягнення правомірної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права (свободи) і не порушуватиме сутності такого права» [4, с. 11-20].

Показово, що після закінчення війни, для подальшого розвитку українського конституціоналізму буде прийнято ряд нетрадиційних, масштабних законів, включаючи оновлення економічної, політичної, правової систем, заснованих на нових новітніх технологіях, у відповідь на повоєнні виклики. Водночас, треба відзначити євроінтеграційні тенденції українського конституціоналізму [5].

Також, слід зазначити, що в той час, коли Україна прагнула зміцнити свої демократичні інститути, підтримати верховенство закону і просувати права людини перед обличчям зовнішньої агресії, росія вибрала авторитарний шлях, підриваючи демократичні норми, придушуючи інакомислення і порушуючи міжнародне право. Протилежний досвід України та Росії підкреслює важливість конституціоналізму для забезпечення демократії, захисту прав людини та протидії зовнішнім загрозам національному суверенітету.

Отже, український конституціоналізм відіграв вирішальну роль у формуванні реакції країни на російсько-українську війну та її зусиллях щодо захисту своєї незалежності, демократії та прав людини. Відстоюючи принципи

конституціоналізму, Україна прагне зміцнити свою стійкість до зовнішньої агресії, сприяти національній єдності та побудувати більш інклюзивне та демократичне суспільство. Конституційні реформи, здійснені у відповідь на конфлікт, допомогли зміцнити обороноздатність України, зміцнити її міжнародний авторитет і мобілізувати народну підтримку зусиль уряду з протидії російській агресії. Рухаючись вперед, Україна повинна продовжувати дотримуватися принципів конституціоналізму, демократії і верховенства закону, щоб зберегти свій суверенітет, захистити своїх громадян і просувати свої європейські спрямування перед обличчям триваючих викликів і загроз.

Література:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.04.2024).

2. Огляд демократичних інститутів України під час війни. Центр політико-правових реформ. Березень 2023 р. URL: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/ua-web.pdf> (дата звернення: 18.04.2024).

3. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм в умовах воєнного стану. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. Київ, 2022. № 3 (21). С. 12-22.

4. Скрипнюк О.В. Конституційно-правовий механізм реалізації та захисту прав і свобод людини в умовах війни: світовий досвід та Україна. Правова держава. 2022. Вип. 33. С. 11-20.

5. Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Taras_Kuzio/Ukraine_Democratization_Corruption_and_the_New_Russian_Imperialism.pdf? (дата звернення: 18.04.2024).

Актуальні питання виборчого процесу в Україні

Ільницька В.В.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 014 «Середня освіта (історія)»

Питання кримінальної та адміністративної відповідальності з приводу порушення виборчого законодавства є важливим через загрозу для демократії внаслідок порушення невід'ємного права повнолітніх громадян брати участь у виборах та бути обраними до органів державної чи місцевої влади. Варто зазначити, що діапазон для дослідження проблеми порушення процесу виборів та виборчого права є достатньо об'ємним, адже проблематика полягає не тільки у порушенні прав, а і у низці питань, які потребують більш детального аналізу.

Вивченням питання порушень виборчого права і кримінальної відповідальності при здійсненні виборчого права громадянами України займалися ряд дослідників, зокрема науковці Асадчев Ю., Тихий В.П., Мельник М.І., Мандриченко Ж.В., Тимошенко І.В., Лихова С. та ряд інших [1; 2; 3; 4]. Питання оптимізації виборчої системи України і захист виборчих прав громадян є предметом наукового інтересу науковців Гербут Н., Васильєвої О., Дейдей Д. [5; 6].

Згідно ст. 57 Конституції України повнолітні громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, обирати та бути обраними до відповідних органів як державної влади, так і місцевої. Основною гарантією, що дане право буде здійснене за всіма вимогами законодавства є те, що вибори є вільними і здійснюються за допомогою таємного голосування.

Проте існують форми перешкоджання здійсненню виборчого права, які умовно можна поділити на три підвиди: ті, що перешкоджають функціонуванню Державного реєстру виборців, ті, що впливають на порядок передвиборчої агітації та ті, що посягають на встановлений порядок роботи виборчих комісій [1; 4, с.48]. Для прикладу на виборців можуть тиснути чи намагатися їх підкупити, бюлетені фальсифікувати, псувати. Змішана виборча система України призвела до

фактичного узаконення підкупу виборців, починаю з 90-х. Особливо поширене це явище було серед мажоритарників у 2000-х: всім відомі роздачі продуктових наборів чи ремонти доріг, які приводили згодом цих людей у правлячі кола держави.

У свою чергу найефективнішою формою боротьби із даними видами правопорушень на даний момент вважають адміністративну та кримінальну відповідальність [2, с. 5]. У статті 157 Кримінального кодексу України передбачено відповідальність за злочин, що пов'язаний з перешкоджанням здійсненню виборчого права. За підкуп виборців можна сісти за ґрати чи отримати штраф, проте відповідальності за роздачу продуктових наборів не передбачено. На думку авторів досліджень проблематики відповідальності за порушення виборчого права важливим є наявність у Кримінальному кодексі статей щодо відповідальності, а оприлюднення для широких мас конкретних результатів притягнень до відповідальності [3, 5]. Крім того майбутні чиновники змогли адаптуватися і вчиняти підкуп виборців шляхами, не забороненими законодавством, сама ж система не змогла «підлаштуватися» та розробити закони щодо відповідальності за вищевказані дії. Так, статтею 157 Кримінального кодексу України перешкоджання інших осіб, які не є учасниками виборчої кампанії, але опосередковано беруть у ній участь, не передбачено відповідальності, адже вони не посягають на об'єкт виборів [3, с. 52].

Варто зазначити, що протягом періоду 2019-2021 рр. законодавча влада стосовно виборів зазнала змін. Під час виборів 2019 року були застосовані превентивні дії з боку поліції на виборчих дільницях, що значно знизило рівень порушень і виявило потребу підвищувати компетенції поліціантів щодо самого процесу виборів. У день виборів 2020 р. до поліції надійшло 4375 заяв щодо різних форм порушення виборчого процесу, серед яких менше 10% це підкуп виборців. Результатами цих заяв стали 1191 кримінальних проваджень, а також було складено 2450 протоколів про кримінальне порушення [6].

Проте, незважаючи на вдосконалення, які ввели в законодавство протягом цих років все ж система захисту виборчого права потребує модернізації, з огляду на теперішні часи. Країна перебуває у стані війни і забезпечення виборчого права не передбачено, адже вибори під час воєнного стану заборонені. Також нерозкритим питанням є яким чином можливо реалізувати виборче право військовим, що знаходяться на передовій чи населенню, що знаходиться на тимчасово окупованих територіях без порушень і втручань з боку Росії. З боку іноземних партнерів надходять вимоги та заклики до проведення виборів, проте жодна з країн ЄС чи НАТО не демонструє готовність у допомозі в проведенні виборів за усіма правилами та з дотриманням законів на так званому нулі чи на територіях, які контролює російська федерація [7].

Таким чином, сучасний захист виборчого та референдного права потребує модернізації та впровадження доповнень у законодавство з огляду на ситуацію, коли країна перебуває у військовому стані і коли сама реалізація виборчого права та порушення набувають нового характеру.

Література:

1. Асадчев Ю. Юридична відповідальність за порушення виборчого законодавства. Юридична газета online. 2015. 15 жовт. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/yuridichna-vidpovidalnist-za-porushennya-viborchogo-zakonodavstva.html> (дата звернення: 18.04.2024).

2. Мандриченко Ж. Відповідальність за перешкоджання здійснення виборчого права. Питання кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права. 2020. Т. 5. С. 166–169. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/5_2020/27.pdf (дата звернення: 18.04.2024).

3. Тихий В., Мельник М. Кримінальна відповідальність за перешкоджання здійсненню виборчого або референдного права. 2013. 10 верес. URL:

[https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(print\)/21D3C97D68602A76C2257B7B004CF71F](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(print)/21D3C97D68602A76C2257B7B004CF71F) (дата звернення: 19.04.2024).

4. Лихова С. Кримінально-правова охорона виборчих прав громадянина та шляхи їх вдосконалення. Наукові записки. 2021. 1 квіт. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b2a66c77-232e-4a74-ad48-1dbb3837ac08/content> (дата звернення: 19.04.2024).

5. Гербут Н. Проблемні питання оптимізації виборчої системи України. Наукові записки. 2020. № 50. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/gerbut_problemni.pdf (дата звернення: 17.04.2024).

6. Васильєва О., Дейдей Д. Шляхи захисту виборчих прав громадян у період місцевих виборів 2020 року. Державне управління. 2021. 1 лют. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2021/12.pdf (дата звернення: 19.04.2024).

7. Вибори і війна: чому Україна має готуватися до виборів і чи можливо їх провести. Радіо Свобода. 2023. 6 листоп. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vybory-viyna-za-proty-zelenskyu-rada-yevropy/32673438.html> (дата звернення: 19.04.2024).

Правова реформа в Україні під час війни: виклики та стратегії в контексті збереження демократії та прав людини

Климаш Д. А.

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Наша держава стикається з викликами, пов'язаними з правовою реформою в умовах війни. Знаходячись у важкій ситуації збройного конфлікту, країна веде боротьбу не лише за свою територіальну цілісність, але й за збереження демократії та прав людини. Одним із ключових викликів є збалансування потреб безпеки та захисту прав громадян. Українському уряду необхідно забезпечити ефективний

захист прав людини, навіть в умовах воєнного стану. Це може включати зміцнення механізмів контролю за діяльністю правоохоронних органів та збереження незалежності судової системи.

Викликом є забезпечення доступу до правосуддя та законності в умовах війни. З одного боку, деякі обмеження можуть бути необхідними з метою забезпечення безпеки країни. З іншого боку, важливо уникати зловживань та перевищень з боку владних структур, щоб не порушувати права громадян. Стратегія правової реформи в умовах війни повинна базуватися на збереженні принципів демократії та правової держави. Це може включати проведення широких консультацій з громадськістю та представниками громадських організацій при розробці нових законів та політик. Потрібно враховувати міжнародний досвід і практику, зокрема стандарти Європейського Суду з прав людини. Використання цього досвіду може сприяти покращенню законодавства та захисту прав громадян в умовах війни.

Конституційний процес – це явище соціальної дійсності, яке відіграє важливу роль у реагуванні на суспільні зміни, з одного боку, та збереженні конституційного ладу, з іншого. Такий правовий процес є передвісником якісної трансформації держави. Деякі експерти зазначають, що конституційний процес в Україні - це послідовний та історично зумовлений процес становлення українського конституціоналізму, який являє собою безперервне конституційне реформування. Щодо феномену конституціоналізму В. Шаповал зазначає, що в основі конституціоналізму лежить концепція конституції як основного закону держави [1, с. 22]. Він відображає динаміку розвитку суспільства та потреби громадян, а також впливає на формування правового середовища, в якому функціонує держава. Історично зумовлений процес становлення українського конституціоналізму свідчить про поступове вдосконалення конституційних засад та встановлення демократичних структур управління. Кожна нова конституційна реформа відображає спроби суспільства адаптуватися до викликів часу, покращити

законодавчу базу та забезпечити більш ефективне функціонування державних інститутів. Феномен конституціоналізму, який підкреслює В. Шаповал, підтверджує важливість конституції як основного закону держави. Конституція визначає основні принципи та цінності, на яких ґрунтується суспільство, а також регулює взаємовідносини між владними органами та громадянами.

У контексті України конституційний процес відіграє ключову роль у забезпеченні правового порядку та демократичних цінностей. Продовження цього процесу сприяє підтримці сталого розвитку держави та зміцненню її інститутів. Таким чином, конституційний процес є передвісником якісної трансформації держави, що адаптується до потреб суспільства та вдосконалює свою правову базу для забезпечення стабільності та процвітання. Однак конституціоналізм не можна розуміти однозначно і розглядати як політико-правову ідеологію, історично пов'язану з феноменом конституції, своєрідне інтелектуальне узагальнення, притаманне розвитку політико-правової думки в тій чи іншій країні, персональну концепцію, сформульовану окремими авторами. Конституціоналізм - це також суспільно-політичний рух, спрямований на реалізацію відповідних ідей. Щодо поняття реформи, то юридична енциклопедія визначає її як фундаментальний і часто тривалий процес перетворення національних правових систем, окремих структур тощо. Реформи, як правило, модернізують і змінюють форму та зміст відповідних суспільних відносин, не порушуючи основоположних принципів [2].

Конституціоналізм визначається не лише концепціями, сформульованими окремими авторами, але й сукупністю суспільних процесів та подій, спрямованих на забезпечення пріоритету конституції як основного закону держави. Він також охоплює різноманітні практичні дії та реформи, спрямовані на модернізацію правової системи та вдосконалення суспільних відносин. Щодо поняття реформи, то воно відображає фундаментальний і тривалий процес перетворення національних правових систем та суспільних структур. Реформи спрямовані на

модернізацію та зміну форми та змісту відповідних суспільних відносин, з урахуванням збереження основних принципів і цінностей.

Перший рік повномасштабної війни ознаменував якісно новий етап інтеграції України до міжнародної спільноти: 17 червня 2022 року Європейська комісія рекомендувала надати Україні, яка подала заявку на членство 28 лютого, статус країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу. Вже 23 червня 2022 року Європейська Рада затвердила Україну як країну-кандидата на членство:[3] Законопроект № 7662 від 12 серпня 2022 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури конкурсного відбору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України». Комісія також опублікувала план дій, який необхідно виконати для початку переговорів про вступ України до ЄС. Необхідними заходами є (серед іншого) прийняття та імплементація закону про процедуру виборів суддів Конституційного Суду. Цей закон має передбачати процес попереднього відбору на основі оцінки доброчесності та професійної компетентності суддів, відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії [4, с. 20].

Він спрямований на реформування та вдосконалення процедури добору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України, завданням якого є підтримка трьох органів, що призначають суддів Конституційного Суду, та оцінка моральних якостей і рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді Конституційного Суду. У листопаді 2022 року Венеціанська комісія опублікувала терміновий висновок щодо законопроекту з проханням надати попередній висновок та внести поправки до документа [5]. Однак закон був ухвалений Верховною Радою України та підписаний Президентом 20 грудня 2022 року [6]. Інтеграція України до міжнародної спільноти, зокрема її шлях до членства в Європейському Союзі, стала важливим досягненням. Отримання статусу кандидата на вступ до ЄС є визнанням значного прогресу України в реформуванні своєї економіки, правової системи та демократичних інститутів.

Законопроект № 7662, що стосується реформування процедури конкурсного добору кандидатів на посаду суддів Конституційного Суду України, є важливим кроком у покращенні судової системи та забезпеченні незалежності суддів. Відповідність цього законопроекту є важливим виміром виконання Україною своїх зобов'язань перед міжнародними партнерами у сфері реформування правосуддя. Хоча Венеціанська комісія висловила деякі зауваження щодо цього законопроекту і закликала до його додаткового доопрацювання, ухвалення закону Верховною Радою та його підписання Президентом свідчить про важливість та намір української влади продовжувати реформи в судовій системі. Цей приклад також підкреслює важливість діалогу з міжнародними організаціями та експертами у сфері правосуддя для забезпечення відповідності реформ міжнародним стандартам та кращим практикам. Відкритість до конструктивної критики та готовність до удосконалення законодавства є важливими чинниками успішної інтеграції України до європейського простору та покращення життя громадян.

Правова реформа в Україні під час війни представляє собою складний та важливий процес, який вимагає уваги до багатьох аспектів, включаючи збереження демократії та прав людини. На фоні військового конфлікту країна стикається з численними викликами, проте водночас має можливість переглянути та покращити свою правову систему, забезпечуючи більш ефективний захист прав та свобод громадян. Важливо зберегти баланс між потребами безпеки та захистом прав людини. Український уряд повинен забезпечити, що будь-які обмеження прав і свобод громадян в умовах воєнного стану є обґрунтованими, необхідними та пропорційними. При цьому необхідно запобігати зловживанням та перевищенням влади з боку правоохоронних органів. Стратегія правової реформи повинна базуватися на принципах демократії та прозорості. Широкі консультації з громадськістю та представниками громадських організацій є ключовим елементом у процесі розробки та впровадження нових законів та політик. Це допоможе забезпечити відкритість та врахування потреб всіх шарів суспільства.

Правова реформа в Україні під час війни ставить перед владою складні завдання, але водночас відкриває нові можливості для покращення правової системи та забезпечення захисту прав та свобод громадян. Важливо продовжувати працювати над зміцненням демократії та прав людини, забезпечуючи справедливість та рівність перед законом для всіх громадян України.

Література:

1. Шаповал В.М. / Сучасний конституціоналізм : монографія - Київ : Юрінком Інтер, 2005. - 560 с.

2. Юридична енциклопедія / ред. Ю. С. Шемшученко [та ін.]; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. — К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998-2004.

3. Політика розширення ЄС / EU enlargement policy. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/ukraine/>.

4. Висновок Європейської комісії (керівного органу ЄС) щодо заявки України на членство в Європейському Союзі від 17 червня 2022 року / Commission Opinion on Ukraine’s application for membership of the European Union, issued on 17 June 2022. URL: [https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Ukraine Opinion and Annex.pdf](https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Ukraine%20Opinion%20and%20Annex.pdf).

5. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія). Невідкладний Висновок про Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах» від 23 листопада 2022 року / Urgent Opinion on the draft law “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on improving the procedure for the selection of candidates for the position of judge of the Constitutional Court of Ukraine on a Competitive Basis”, issued on 23 November 2022. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2022\)046-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2022)046-e).

6. Картка законопроекту №7662 від 12 серпня 2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40213>.

**Право на життя як невід’ємне право людини в сучасних умовах війни:
проблеми морально-фізичного виживання Людини і Природи**

Макаренко В.О.

здобувачка 2 курсу першого (бакаларського) рівня вищої освіти,
спеціальності 032 «Історія та археологія»

Право на життя – це загальне право всіх людей, що підтверджує рівність між людьми незалежно від їхньої національності, віросповідання, історичних, культурних і релігійних особливостей, а також від того, де вони проживають, який суспільний лад, міжнародний статус, політичний режим, форма державного устрою і форма правління є в їхніх країнах.

Сьогодні актуальність і важливість права на життя людини, його реалізація і захист є очевидними, адже без такого фундаментального права всі інші права перестають мати будь-яке значення. Життя це – передумова реалізації всіх прав і свобод людини. Дане право знаходить своє закріплення у всіх договорах з прав людини, є частиною загального міжнародного права. Незважаючи на це, право на життя має відносний характер і за певних юридичних і фактичних умов, може бути правомірно обмеженим. На практиці, головною загрозою і перешкодою для реалізації цього права стають збройні конфлікти й ситуації насильства всередині держави.

Право на життя закріплене і статтею 3 Загальної декларації прав людини: «Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність». Ширше поняття права на життя визначене у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 р. У статті 6 вказано, що право на життя є невід’ємним правом кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.

Право на життя є основним, фундаментальним правом людини, без якого всі інші права є безмістовними. У визнанні права людини на життя, згідно з Конституцією України, ключовим є положення ч. 1 ст. 27, де вказано, що це право є невід'ємним, та ст. 21, яка наголошує, що воно є невідчужуваним і непорушним [1]. «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» [1].

Право на життя має всі ознаки природного права. Воно існувало в людини в її природному стані, ще до виникнення держави й позитивних законів та по своїй суті є її властивістю як живої істоти. Таке право виникає з моменту народження людини та виявляється в його невід'ємності й невідчужуваності. Воно загальне й універсальне, незмінне, реалізується безпосередньо й об'єктивно [2].

Право на життя в умовах війни майже беззахисне. Рішення міжнародних і національних судів щодо дотримання права на життя під час збройних конфліктів не завжди вносять ясність, оскільки часто вони стають підставою погроз для урядів припинити участь у міжнародних механізмах захисту прав людини [3].

Механізми захисту права на життя потребують удосконалення [3]. 30 жовтня 2018 р. Комітет з прав людини ООН ухвалив Загальний коментар №36 до ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, де намагався розв'язати головні проблеми, пов'язані із захистом права людини на життя. Але, незважаючи на прийняття такого важливого акта, багато питань все одно залишаються відкритими [3].

Специфіка зобов'язань держави стосовно захисту права на життя в умовах воєнного конфлікту включає: питання юрисдикції в умовах окупації території; перелік зобов'язань держави під час збройного конфлікту; межі необхідності застосування сили при правомірних воєнних діях, в умовах необхідності протидії

терористичним актам, здійсненні спеціальних операцій; особливості розслідування фактів позбавлення життя [3].

Права людини і Європейська конвенція з прав людини продовжують діяти і під час війни, тому права людини зберігають своє значення. Європейський суд з прав людини правомочний приймати заяви потерпілих від війни. ЄСПЛ є взірцем для інших механізмів і який має найбільшу та найширшу практику із захисту права на життя, що свідчить про бажання Суду підвищити охорону права на життя як фундаментального права кожної людини. Також створення механізмів правового захисту на рівні держави вважається правильним кроком.

Науковці стверджують, що Європейський суд з прав людини дуже серйозно змінюється після вторгнення росії в Україну, як і власне змінюється Рада Європи, інші міжнародні організації та загалом вся Європа. Але йде час, і Україна сама на сам вирішує свою долю, долю демократії, і можливо долю усього європейського світу.

Страшно говорити про права людини в умовах війни, коли летять ракети, коли нічні атаки не дають жити ні вдень, ні вночі. На жаль, не спрацьовує жодна міжнародна норма, яка була прийнята світовим співтовариством. Немає важелів примусити державу-агресора виконувати міжнародні норми і стандарти. Світ, який існував на основоположних засадах договорів, меморандумів виявився досить «кришталеvim». Постає багато питань, серед них: яким чином Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ) зможе притягти до відповідальності винних? Тільки після завершення війни? Члени ООН слухають доповіді представника росії і мовчки погоджуються?

Поки світові лідери вирішують внутрішні проблеми суперечок, одна країна потерпає від іншої, гинуть люди, значна частина людей залишилися «змушено окупованими і задля того, щоб вижити приймають правила життя нового порядку». А цінність життя людини знову залишається лише на паперах.

Війна несе смерть, розруху, втрату економічної сили держави, а найголовніше людські жертви. Разом із цим варто виділити проблеми тісно, які пов'язані з правом людини на життя, це загрози, які становлять небезпеку навколишньому середовищу, лісам, ґрунтам, беззахисному тваринному і рослинному світу. Відбувається забруднення і знищення біосфери в центрі Європи. І ця проблема є не тільки для України, вона є проблемою для держав-сусідів, які межують з Україною, з територіями так званого зіткнення, а просто кажучи, зони активних бойових дій. Бо як відомо, у повітряних мас немає кордонів, так як і водні ресурси України взаємопов'язані з усіма водними резервуарами Землі.

По-перше, токсичне забруднення повітря. Обстріли ракетами, бомбардування несуть в собі не тільки пряму загрозу основоположним засадам прав людини – життю людини, а відбувається хімічно-токсичне забруднення навколишнього середовища, повітря, вод, ґрунту. Коли тривали зіткнення навколо столиці й через обстріли спалахнули пожежі у Чорнобильських лісах, Київ був у топах по забрудненню повітря, пояснює Євгенія Засядько. Зараз під загрозою великих пожеж залишаються значні території південної та східної України, й з наближенням літа ця загроза зростає [4].

По-друге, руйнація біосферних об'єктів. За рік повномасштабної війни в Україні від війни постраждали вже 20% заповідників. Спалення Кінбурнської коси, «сафарі окупантів» на Джарилгачі та Асканії, перекриті Олешківські піски, зруйновані постійною канонадою оселища та гніздування птахів у плавнях дельти Дніпра, попалені заповідники. У комплексі це дає жахливі наслідки, адже на цих територіях проживають рідкісні види тварин, птахів, рослин, риби, комах, які охороняються державою та свідомим світовим суспільством, і тепер екосистема зазнає втрат від бойових дій. У природі все взаємопов'язане, і наслідки події, яка стається в одному місці, можуть проявити себе навіть за тисячі кілометрів.

Олена Попова, доцент кафедри ботаніки, фізіології рослин та садово-паркового господарства Одеського національного університету, окреслила загальну

шкоду для довкілля України. Війна призвела до фізичного знищення рослин і тварин, погіршення умов їх існування, знищення рельєфу території, замінування, отруєння території хімічними речовинами, знищення об'єктів природно-заповідного фонду. Загалом, за даними Міндовкілля, через агресію рф під загрозою зникнення опинилися 600 видів тварин та 880 видів рослин [5].

По-третє, через війну та її наслідки в Україні може постати проблема з питною водою та опустелюванням. Ще до війни Україна потерпала від недостатньої кількості води та її поганої якості. За забезпеченістю питною водою Україна посідала 125-ту позицію зі 180 країн світу. Насамперед нестачу відчували східні та південні регіони, що лежать у басейні Сіверського Дінця, Південного Бугу, у Приазов'ї та Криму. Стан прісноводних ресурсів прямував до статусу «дуже високий ризик», розповідає дослідниця. Через війну ця ситуація ще погіршиться. Обстріли очисних споруд, як-от у Василькові, руйнування водогонів та іншої водної інфраструктури, неможливість швидко її полагодити, вплинуть на якість і кількість води. Наступний етап у цьому ланцюжку - поширення інфекційних хвороб [5].

Таким чином, підсумовуючи, можна зробити висновок, що воєнні дії несуть загрозу не тільки життю людей, що само по собі є катастрофою ХХІ століття, а і існуванню людської популяції і усієї екосистеми нашої держави, європейського регіону, і планети в цілому.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Кузьменко Я. П. Право на життя як природне право людини: теоретико-правовий аналіз. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. С. 15 – 18.

3. Бунчук О. Право на життя в умовах війни. URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-zhyttia-v-umovakh-viiny/> (дата звернення 21.04.2024)

4. Спустошені землі. Якою буде природа України після війни. URL: www.bbc.com/ukrainian/extra/mwu5sxghvc/ukraine_war_damaged_nature#group-section-Voda-x23eIb5ZmK (дата звернення 21.04.2024)

5. Екоцид: 10 наслідків війни росії проти для дозвілля. URL: <https://rubryka.com/article/naslidky-viiny-dlia-dovkillia/> (дата звернення: 21.04.2024)

Особливості захисту права власності в умовах воєнного стану

Михайлюк С. В.

здобувач 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

На сьогоднішній день питання захисту прав і свобод, право власності, яке повинно бути не порушним, є глобальними питаннями існування демократичних цивілізацій. Безпосередній захист прав і свобод наших громадян є одним із найпріоритетніших цілей розвитку держави, бо немає жодної з цивілізованих держав, яка б не закріплювала за фізичними та юридичними особами основні права та обов'язки. На державу з цього приводу покладено обов'язок намагатися створити певні умови для цілковитої реалізації прав і свобод громадян України. Основний закон держави – Конституція України в окремому розділі чітко проголосила права, обов'язки і свободи людини та громадянина пріоритетними в державі.

Згідно абзацу 4 статті 13 нашої Конституції «держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом» [1]. З цього випливає, що держава, виступаючи гарантом реалізації законних прав та інтересів, може також забезпечити одночасне і належне виконання обов'язків, які були покладені на громадян. Вона у цій ситуації особливу увагу може приділити власним зобов'язанням, які можуть бути як договірними, так і недоговірними.

Актуальність даної теми полягає в тому, що суб'єкти права власності в умовах воєнного стану нині зіштовхуються з певним рядом викликів, особливо що стосуються процесуальних моментів захисту права власності. Без розуміння основних законодавчих положень, на наш погляд, неможливо уявити й самої процедури захисту такого порушеного, неоспорюваного права та інтересу стосовно права власності, яке є непорушним. Як показує сучасна практика, особи все частіше стикаються з правом власності тоді, коли виникають судові спори, як правило, щодо матеріальних благ (житла, земельної ділянки, цінних паперів тощо). І тому сьогодні, в такий досить непростий час, потрібно докласти чималих зусиль, щоб захистити певними засобами порушене право громадян на власність. Згідно з нормами цивільно – процесуального права, а саме частини 1 статті 4 ЦПК України, «кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів» [2].

Але є чітке розуміння того, що воєнний стан, який було запроваджено 24 лютого 2024 року на території України як відповідь на агресивну збройну агресію з боку РФ, не є тим чи іншим винятком, оскільки в ньому вже чітко прописані правові норми, які тимчасово обмежують, а також порушують права і свободи людини та громадянина. Такий фактор може слугувати юридичною підставою в контексті появи вже нових цивільних правовідносин між суб'єктами, бо діями Росії завдається значна шкода майну як особливому об'єкту цивільного правовідношення та виникає певна неможливість для виконання зобов'язань у фізичних та юридичних осіб.

Цивільний кодекс України як єдине кодифіковане джерело у частині 2 статті 321 зазначає, що «особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом» [3]. В цьому випадку можна побачити, що все ж таки можуть накладатися деякі обмеження на правомочності володіння, користування та розпорядження власністю з боку законного власника такого майна або іншого об'єкта.

Щоб зрозуміти сутність особливостей захисту права власності, слід зазначити, що захист права власності є виключно основним суб'єктивним правом, яке може існувати під час його виникнення чи порушення, що полягає в активній діяльності суб'єкта права власності. Він ставить собі за мету відновити порушене цивільне право або інтерес чи припинити дії, які можуть призвести до порушення такого права, а також створює правовідносини, які знаходять своє бачення під час використання уповноваженими суб'єктами чітко визначених українським законодавством правових способів захисту, бо їх широкий вибір може дуже залежати від цілей того чи іншого суб'єкта, тобто від його власних вподобань чи інтересів.

Якщо говорити щодо обмежувальних заходів, які можуть застосовуватися до суб'єктивних прав та обов'язків власників майна в умовах воєнного стану, то таким єдиним заходом, на наш суб'єктивний погляд, може вважатися реквізиція. Як зазначають з цього приводу В. М. Коссак та У. Б. Андрусів, «метою її застосування є усунення наслідків, які настали у зв'язку з надзвичайними обставинами, або запобігання їх настанню» [4, с. 171]. Реквізиція має свій вплив в умовах воєнного стану, якщо при цьому дотримуються такі її ознаки: 1) оплатність реквізиції з обов'язковим відшкодуванням вартості майна, що підлягає такій дії; 2) документальне підтвердження у вигляді рішення з боку вищого командування Збройних Сил України за погодженням з органами військових державних адміністрацій; 3) наявність чітко визначеного документа (акта реквізиції), який буде регламентувати необхідність проведення реквізиційних дій; 4) здійснення остаточної оцінки вартості майна. Без таких ознак неможливо проводити процедуру реквізиції, оскільки вона в такому випадку є незаконною.

Захист права власності в сучасних умовах воєнного стану передбачає досить виважену, але складну законодавчу процедуру, в якій за допомогою відповідних способів захисту фізична або юридична особа може доказати свою правоту дій за допомогою власних аргументів. Норми процесуального характеру в цій ситуації

дають широку можливість у використанні суб'єктами цивільних правовідносин різного інструментарію, але через фактор правового режиму воєнного стану лише ускладнюється сама процедура захисту, яка чітко прописана законодавцем відповідно до діючої законотворчої системи.

Перейдімо безпосередньо до особливостей захисту права власності в умовах воєнного стану. Вони, в першу чергу, пов'язані з початком повномасштабної збройної агресії РФ проти України. Руїнація та пошкодження житлового фонду або іншого майна чітко вносять свої корективи в механізм захисту права власності задля того, щоб громадяни України в спрощеному форматі змогли отримати компенсаційну грошову допомогу. В цьому вбачається перша особливість захисту права власності в умовах воєнного стану. На сьогоднішній час в Україні працює Реєстр пошкодженого і знищеного майна, де громадяни можуть подавати заявки та за допомогою підтверджуючих документів (фото зруйнованого об'єкта, його опис чи інші особливі ознаки) отримувати належну допомогу від держави. Відповідні дії вже реалізуються через Єдиний портал державних послуг «Дія» або ж в її мобільному застосунку. За словами очільниці партії «Слуга народу» Олени Шуляк, наразі вже Реєстр налічує понад 200 тисяч об'єктів пошкодженого або знищеного майна [5].

Іншою особливістю захисту права власності в умовах воєнного стану вбачається зміна в судовому розгляді спорів, які виникають в конкретній ситуації. Умовно в формальній практиці судового розгляду справ щодо захисту права власності в умовах правового режиму воєнного стану, спори можна поділити на такі основні категорії: а) спори з РФ як державою-агресивою, які стосуються агресивних дій, в результаті яких було пошкоджено чи зруйновано майно як фізичної особи, так і суб'єкта підприємницької діяльності в контексті стягнення належних збитків; б) окремі спори з суб'єктами владної діяльності (особливо військовим командуванням Збройних сил України), що приймають опосередковане рішення стосовно відчуження у примусовому порядку майна громадян України чи підприємств,

установ та організацій, якщо такі дії є виправдані саме мотивами суспільної необхідності. Такі категорії справ зараз найбільш частіше розглядаються в судових органах нашої держави, оскільки користуються великим значенням процедури цивільного судочинства.

Судова практика при розгляді справ відіграє у цьому дуже значну роль. Так, наприклад, у першій категорії спорів за справою № 308/9708/19 від 14 квітня 2022 року було винесено постанову Касаційного цивільного суду в складі Верховного Суду України. Згідно з нею, «суд, розглядаючи справу, де відповідачем визначено рф, має право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії рф, за позовом, поданим саме до цієї іноземної країни» [6]. Як наслідок, російська федерація була визнана відповідальною за свої агресивні дії проти України.

Сторовно питань примусового відчуження майна (реквізиції) треба сказати, що у справі № 904/868/22 від 14 лютого 2023 року було винесено постанову Касаційного господарського суду в складі Верховного Суду України про визнання протиправним і скасування наказу про примусове відчуження об'єктів нерухомого майна, які належали підприємству. Суд за цією справою керувався нормами щодо належної підсудності та юрисдикції спорту. Він зазначив, що «такий спір стосується майнових прав позивача (суб'єкта підприємницької діяльності), незважаючи на те, що виник у площині публічного інтересу, а тому компетентним судом для вирішення цього спору є суд господарської юрисдикції» [7]. Тобто цей спір не підпадав під умови суспільної необхідності та потреби, що була прописана законодавчим актом держави.

Отже, стосовно всього вищесказаного, можна зробити такий висновок, що захист права власності в умовах воєнного стану є важливим механізмом реалізації власного суб'єктивного права, незважаючи на виклики, які постають перед правовою системою України в контексті збройної агресії з боку рф. Особливості такого захисту вказують на те, що змінюються підходи до процедурних моментів

судочинства та вимальовуються вже нові юридичні механізми європейських стандартів, за допомогою яких громадяни можуть в установленому законом порядку захистити порушені або неоспорювані права та інтереси.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 17.04.2024).
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618 – IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 17.04.2024).
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 17.04.2024).
4. Коссак В. М., Андрусів У. Б. Реквізиція як підстава припинення права власності в умовах воєнного стану / В. М. Коссак., У. Б. Андрусів // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Право»*. 2023. № 76 (Том 1). С. 169 – 175.
5. Олена Шуляк: Реєстр пошкодженого та знищеного майна налічує вже понад 200 тисяч об'єктів. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3832619-reestr-poskodzenogo-ta-znisenogo-majna-nalichue-vze-ponad-200-tisac-obektiv-sulak.html> (дата звернення: 18.04.2024).
6. Постанова Касаційного цивільного суду в складі Верховного Суду України від 14 квітня 2022 р. у справі № 308/9708/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104086064> (дата звернення: 18.04.2024).
7. Постанова Касаційного господарського суду в складі Верховного Суду України від 14 лютого 2023 р. у справі № 904/868/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109046101> (дата звернення: 19.04.2024).

Стратегії правового реагування на гібридні загрози в умовах російсько-української війни
Слюсаренко О. О.

здобувач 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Війна – феномен, який супроводжує людство усю історію його існування. Примітивні сутички між племенами змінилися на міжнародні війни за вплив та ресурси, а палиці на зброю масового ураження, здатну знищувати цілі міста. Чим смертоноснішими ставали конфлікти, тим більше зусиль світова спільнота доклала для їх уникнення, укладаючи міжнародні договори, конвенції і угоди, та створюючи такі інструменти стримування війн, як Ліга Націй, а згодом ООН, направлені на «заборону» війни як способу вирішення суперечок. Не зважаючи на всі обмеження, вони не відійшли на другий план, а розвивалися разом зі світом та проявлялися у нових формах.

У сучасному світі гібридна війна, яка стала актуальною загрозою, впливає на безпеку та стабільність не лише окремих країн, а й всієї міжнародної спільноти. Одним із найяскравіших прикладів є війна на сході України. Ця війна включає в себе не лише традиційні військові дії, а й широкий спектр гібридних загроз, таких як дезінформація, кібератаки, економічний вплив та інші.

Кібербезпека. Україна визнає кіберпростір як один з можливих театрів воєнних дій та активно зміцнює свої кіберзаходи. Створення Національного координаційного центру кібербезпеки та прийняття відповідного законодавства відображають серйозний підхід України до цього питання.

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [1] відіграє важливу роль у боротьбі проти російської інформаційної агресії. «Цей Закон визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних

інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки».

Ще 2021 року в Україні було створено два органи, а саме «Центр протидії дезінформації» при Раді національної безпеки і оборони України, та «Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки», які проводять активну освітню політику, налагоджують співпрацю з ЄС та НАТО у сфері протидії небезпекам у кіберпросторі.

Уряд України продовжує активні кроки у сфері кібербезпеки. Затверджений план заходів на 2023-2024 роки щодо реалізації Стратегії кібербезпеки України став свого роду планом реформ, які були направлені на захист від майбутніх загроз для країни.

Одним із ключових аспектів цього плану є нормативно-правове забезпечення у сферах кібербезпеки та кібероборони. Це важливий крок для створення стійкої та надійної системи кібербезпеки, яка має захищати як державні інформаційні ресурси, так і приватний сектор від кіберзагроз. Україна впродовж строку реалізації стратегії створила спеціальні військові підрозділи для кібербезпеки, сприятиме співпраці з НАТО та ЄС, розвиватиме систему виявлення та протидії кіберзагрозам, залучатиме населення до кіберграмотності та співпрацюватиме з міжнародними партнерами для забезпечення безпеки в кіберпросторі [2].

Боротьба з дезінформацією. Уряд активно протидіє російській пропаганді, викриваючи фейки та дезінформацію та сприяючи поширенню об'єктивної інформації про ситуацію в країні. РФ намагається впливати на українське суспільство використовуючи такі важілі тиску, як мова та історія. Україна активно протидіє Росії, розвиваючи українську мову свідченням чого є Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [3], який зазначає, що українська мова є визначальним чинником і головною ознакою ідентичності

української нації. Щодо протидії історичним фейкам Україна активно розвиває різні заходи та освітні програми, крім того, приділяє увагу цим питанням у закладах освіти. Український інститут національної пам'яті (УІНП) виконує завдання з реалізації політики відновлення та збереження національної пам'яті, включаючи забезпечення наукового супроводження реалізації Стратегії інформаційної безпеки, функціонування та наповнення інформацією Віртуального музею російської агресії, а також сприяння залученню вітчизняних істориків, політологів та філософів до підготовки спеціальних інформаційних продуктів, у тому числі з метою розвінчування російських історичних фейків та ознайомлення населення із сторінками нашого героїчного минулого [4, С 22].

У цій сфері робиться великий акцент на міжнародну співпрацю з партнерами України. Яскравим прикладом є підписана у Варшаві декларація Латвії, Литви, Польщі, Румунії та України про співпрацю і взаємну підтримку в боротьбі з дезінформацією [5].

Важливим є розпорядженням «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року» [6], яким серед всього іншого передбачено створення системи, яка буде виявляти, прогнозувати та запобігати гібридним загрозам. Це означає, що буде створена система протидії дезінформації та інформаційним операціям, спрямована на запобігання розповсюдженню дезінформації та швидке реагування держави та суспільства на інформаційні загрози.

Реформи у сфері безпеки та оборони. Широкомасштабні реформи в сфері безпеки та оборони, зокрема зміцнення Збройних сил та створення нових структур, спроможливі у протидії гібридним загрозам та забезпеченні національної безпеки. Стратегія воєнної безпеки України на 2021 рік покладається на принципи стійкого та всеохоплюючого стримування і опору, використовуючи всі аспекти державного та суспільного потенціалу для відсічі будь-якої форми агресії, включаючи асиметричні дії, а також на готовність не лише військових сил, а й економіки,

населення та всієї держави до відсічі збройної агресії, залишаючи загальні положення гібридних інструментів міждержавного протистояння без детального викладення їх форм та засобів реалізації [7].

Економічна залежність. Уряд України приймає заходи для зменшення економічної залежності від Росії та інших країн-агресорів та переорієнтовується на співпрацю з іншими світовими партнерами. Це позбавляє Росію економічного впливу на Україну і позбавляє першу як доступу до ринку останньої та ускладнює логістику з ЄС. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, що була схвалена у 2021 році, відрізняється від інших стратегічних документів тим, що має не лише теоретичний, але й чітко визначений практичний потенціал [8, С 13]. Ця стратегія встановлює фокус на розумінні та концептуалізації безпекових аспектів у різних сферах життєдіяльності з метою забезпечення їх стійкості від зовнішніх та внутрішніх викликів і загроз. В ній обґрунтовується потреба у постійному моніторингу та щорічній оцінці економічної стійкості на основі певних індикаторів та їх критичних меж. Також надаються відповідні індикатори та методики, розроблені на основі попередніх розробок, які були впроваджені Міністерством економічного розвитку і торгівлі України ще у 2013 році. Кабінет Міністрів схвалив цей проєкт акту з метою визначення стратегічного курсу державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки, підкресливши значення його практичної реалізації та впровадження моніторингових інструментів для забезпечення стійкості економіки.

Міжнародна співпраця. Росія – країна гігант і протидіяти їй дуже складно. На цьому фоні Україна активно співпрацює з міжнародними партнерами, зокрема з Європейським Союзом, НАТО та США, з метою обміну досвідом та інформацією щодо протидії гібридним загрозам.

Рекомендації для покращення протидії гібридним загрозам. Одним з провідних у цій сфері є НАТО, бо «протидія гібридним загрозам є головним пріоритетом» для Альянсу. Враховуючи його досвід, можна виділити такі основні

аспекти, які може використати Україна: 1. Створення стратегії протидії гібридним загрозам, яка б включала всі особливості гібридних війн; 2. Створення механізмів, які спеціалізуються на виявленні та протидії гібридним загрозам; 3. Співпраця з партнерами для обміну досвідом та проведення спільних заходів для протидії подібним загрозам.

Підсумовуючи, варто сказати, що Україна демонструє непоганий рівень у протидії гібридним загрозам зі сторони агресора. Створення спеціалізованих органів та прийняття відповідного законодавства підтверджують серйозність держави у цих сферах. Ініціативи з протидії дезінформації та розвитку інформаційної безпеки демонструють не лише здатність реагувати на виклики, а й активну роботу у напрямі зміцнення ідентичності та захисту національних інтересів.

Зростаюча економічна самостійність та активна міжнародна співпраця підтверджують стратегічний підхід України до протистояння гібридним загрозам. Ці заходи спрямовані не лише на зменшення вразливості перед агресорами, а й на зміцнення міжнародної безпеки. Такий комплексний підхід свідчить про високий рівень готовності та визначеності України у протистоянні з гібридними загрозами.

Література:

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2469-VIII. Дата оновлення 04.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 19.04.2024)

2. Про затвердження плану заходів на 2023-2024 роки з реалізації Стратегії кібербезпеки України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 грудня 2023 р. № 1163-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-na-20232024-roky-z-realizatsii-stratehii-kiberbezpeky-ukrainy-i191223-1163> (дата звернення: 19.04.2024)

3. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019р. № 3504-IX. Дата оновлення 08.12.2023. URL:

<https://tax.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/76996.html>

(дата звернення: 19.04.2024)

4. Грицай Р.О. Інформаційні війни: пошук стратегій протидії //Науковий журнал Публічне управління та адміністрування в Україні. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновації. 2023. Випуск 33. С. 18-23.

5. Боротьба з дезінформацією: Україна та ще чотири країни підписали декларацію про співпрацю. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/10/05/borotba-z-dezinformacziyeyu-ukrayina-ta-shhe-chotyry-krayiny-pidpysaly-deklaracziyu-pro-spivpraczyu/> (дата звернення: 19.04.2024)

6. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 р. № 272-р. Дата оновлення 30.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/272-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 19.04.2024)

7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. Дата оновлення 25.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text> (дата звернення: 19.04.2024)

8. Кресін О. Протидія гібридним загрозам в Українському законодавстві // Науковий журнал Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Державний торговельно-економічний університет. 2022. №1 (120). С. 4-18.

Європейські стандарти права на приватність – орієнтир для українського суспільства

Сурмай Д. Р.

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 052 «Політологія»

Сучасний світ все більше звертається до основоположних засад прав і свобод людини і громадянина, зокрема до особистих прав, таких як право на приватність. Українська держава і суспільство переймає досвід усього цивілізованого світу, з однієї сторони із зацікавленістю, з іншої – з деякою пересторогою. У нас ще існують так би мовити оті пережитки 70-річної історії, коли проблеми приватності свідомо ігнорувалися: адже за тоталітарного політичного режиму людина вважалася лише маленьким «гвинтиком» у державному механізмі. Тому, ясна річ, і в теорії, і на практиці фактично не звертали уваги на проблеми окремої особи; за тих часів вважалося, що вона на це просто не заслуговує. У сучасному цивілізованому світі така ситуація є неприпустимою.

Право на приватність життя знайшло відповідне закріплення як в універсальних, так і в регіональних міжнародних договорах. Зокрема, згідно зі ст. 12 Загальної декларації прав людини, ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте (в офіційному тексті англійською мовою – his privacy) і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його листування і кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань [1].

Особистісні права забезпечують автономію індивіда, персональні потенції його розвитку й самовизначення, захищають від втручання в сферу його приватного життя та особистої свободи і з боку держави, і з боку інших суб'єктів. Одним із найважливіших особистісних прав, яке найбільш наочно відображає свободу людини, є право на приватність (прайвесі). Його дослідження має велике значення як для юридичної науки, так і для законотворчості та правозастосовної

практики, що стосуються захисту прав і свобод людини, розвитку її індивідуальності.

Приватність – це право на особистий простір людини, доступ до якого вона визначає самостійно, тому коли приватність порушують, можна відстоювати свої права усіма правовими методами в національних та міжнародних інституціях. Приватність визнана в Загальній декларації прав людини ООН, Міжнародному пакті про громадянські й політичні права та в багатьох інших міжнародних і регіональних угодах. Приватність тісно пов'язана з людською гідністю й іншими ключовими цінностями, такими як свобода асоціацій та свобода слова [2]. Алан Вестін, автор праці 1967 року «Приватність та свобода», визначив приватність як прагнення людей вільно вибирати, за яких обставин та до яких меж вони будуть виставляти на показ перед іншими себе, свої переконання та свої дії [3].

Можна виділити кілька аспектів щодо видів приватності:

- інформаційна приватність, що включає в себе встановлення правил збору та обігу персональних даних, таких як інформація кредитних установ та медичні записи;
- тілесна приватність, що стосується захисту від втручань стосовно фізичного стану людей, наприклад, тестування щодо вживання наркотиків та обстеження порожнин;
- комунікаційна приватність, тобто безпека та приватність поштових відправлень, телефонних розмов, електронних повідомлень та інших видів комунікацій;
- територіальна приватність, що стосується встановлення обмежень на втручання в домашнє та інше навколишнє середовище, наприклад, робоче місце чи громадське оточення. На думку Рута Гавісона, існує три складових елементи приватності: таємність, анонімність, усамітнення. Кожна людина має право на приватне життя, особисті рішення, свободу вираження думок. Але в наш час багато хто став втручатися в нашу приватність, постійний контроль на роботах, прихована

зйомка, і не рідко трапляється що пряма незаконна зйомка. Інші люди постійно хочуть влізти в життя іншого, і, тому, роблять це всіма можливостями.

Одним із не менш важливим складників приватності є права на повагу до особистого і сімейного життя. Конституційний Суд України в Рішенні від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 наголосив, що «право на приватне та сімейне життя є засадничою цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві, та розглядається як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб» (друге речення абзацу четвертого підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини), та дійшов висновків, що «положення частини другої статті 32 Основного Закону України передбачають вичерпні підстави можливого правомірного втручання в особисте та сімейне життя особи [4].

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод була підписана на сесії Комітету міністрів у Римі 4 листопада 1950 року. З моменту існування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод вона багато разів змінювалася і доповнювалася Протоколами до неї.

Стаття 8 Європейської Конвенції з прав людини захищає право на приватність таким чином: «1. Кожна людина має право на повагу до її особистого і сімейного життя, житла і таємниці листування. 2. Держава не може втручатися у здійснення цього права інакше ніж згідно із законом та у випадках, необхідних в демократичному суспільстві в інтересах національної і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням і злочинам, для захисту здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших людей».

Європейський суд з прав людини є невід'ємним складником у приватності людини. Це організація, яка створена для контролю за дотриманням прав і свобод людини і громадянина закріплених в Європейській конвенції з прав людини. Європейський суд з прав людини було засновано в 1959 році. Суд є міжнародним

органом, який за умов, визначених Конвенцією, може розглядати заяви, подані особами, які скаржаться на порушення своїх прав, гарантованих Конвенцією.

Питання про визнання практики Європейського суду з прав людини джерелом права вирішується як на законодавчому рівні, шляхом ратифікації Конвенції, так і на науковому, шляхом формування особливого прецедентного права Європейського суду з прав людини. Свідченням цьому є обов'язок держав – учасниць Конвенції визнати судові прецеденти ЄСПЛ повноправним джерелом національного права. Справи ЄСПЛ офіційно не вважаються прецедентами, але є єдиним джерелом динамічного тлумачення Конвенції.

Право на особисті папери закріплене у ст. 303 ЦК України серед особистих немайнових прав фізичної особи, які забезпечують її соціальне буття. Право на особисті папери це, фактично, те й саме що право на приватність. Особисті папери є головними та важливими даними про людину, тому так важливо, щоб особисті папери береглися від чужих очей. Таким чином право на особисті папери споріднене з правами на особисте (приватне) життя, на таємницю приватного життя, таємницю кореспонденції, на захист зображення фізичної особи. Відповідно до положень ст. 303 ЦК України власнику особистих паперів належить виключне право давати згоду на ознайомлення з особистими паперами та їх використання, зокрема шляхом опублікування. Таке право переходить у спадщину; при цьому коло осіб, які його успадковують, чітко визначене законом: це діти, вдова (вдівець); за умови ж якщо їх немає – батьки, брати та сестри. Також власник особистих паперів може усно або письмово розпорядитися ними, зокрема й на випадок своєї смерті (ст. 304 ЦК України).

Власнику особистих паперів належать такі повноваження: право володіння особистими паперами; право використання особистих паперів; право розпорядитися особистими паперами, зокрема шляхом: їх опублікування, надання згоди іншим особам на ознайомлення з особистими паперами, передання особистих паперів до фонду бібліотеки, архіву.

На думку вчених С.І. Шимон та О.А. Лупало, термін «бездокументарний», хоч і є усталеним, проте не дуже прийнятний щодо особистих паперів, документ завжди спрямований до третіх осіб, він підтверджує, засвідчує, встановлює, забороняє певні дії, обставини тощо і завжди має правове значення.

Особливим є питання про право на особисті папери публічної фізичної особи. Відомо, що особисте життя громадських діячів, передусім, політичних, яким публіка довіряє представницькі та управлінські функції, викликає підвищений інтерес. Це пояснюється тим, що публічні особи, як правило, повинні втілювати моральний авторитет суспільства або певної його частини. Тут ми можемо натрапити на два права: права публічної особи на приватне життя та права громадян (суспільства) на об'єктивну інформацію про публічну особу. У випадках, коли в особистих паперах відтворено факти, які свідчать про невідповідність поведінки публічної особи у сфері особистого життя моральним засадам суспільства, що становить публічний інтерес, перевага має надаватися праву публіки на об'єктивну інформацію про публічну особу. Якщо особисті папери відтворюють обставини особистого життя публічної особи, які не можуть становити публічного інтересу, перевага має належати праву такої публічної особи на особисті папери та їх таємницю.

Таким чином, особистісні права забезпечують автономію індивіда, персональні потенції його розвитку й самовизначення, захищають від втручання в сферу його приватного життя та особистої свободи і з боку держави, і з боку інших суб'єктів. За визначенням П. М. Рабіновича, «особистісні права – це можливості збереження, розвитку і захисту морально-психологічної індивідуальності людини, її світогляду та духовності (зокрема, права на честь і гідність, ім'я, свободу світогляду і віросповідання, вираження своїх переконань» [7].

Індивідуалізм прийнято вважати одним із важливих гасел на прапорі лібералізму й, своєю чергою, улюбленою мішенню гострої (і не завжди

об'єктивної) критики апологетів іншої потужної течії політико-правової філософії сучасності – комунітаризму [8].

Керуючись Основним Законом України, можемо дійти висновку (ст. 30–32): «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України», а ч. 2 встановлює заборону на «збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини».

Література:

1. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 20.04.2024 р.)
2. Права людини онлайн-бібліотека Харківська правозахисна група. URL: <https://library.khpg.org/index.php?id=928437562> (дата звернення: 20.04.2024 р.)
3. Alan F Westin Privacy and Freedom, Atheneum. New York. Volume 25 Issue 1 March, Issue 2 September 1968.
3. Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 № 2-рп/2012.
4. Прецедентний характер рішень Європейського суду з прав людини в правовій системі України URL: <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/m/665-pretседentnij-karakter-rishen-evopejskogo-sudu-z-prav-lyudini-v-pravovij-sistemi-ukrajini.html> (дата звернення: 20.04.2024 р.)
6. Особисті папери як об'єкт правової охорони за законодавством України URL: http://lsej.org.ua/12_2022/37.pdf (дата звернення: 20.04.2024 р.)
7. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник / П. М. Рабінович. Вид. 10-е, доп. Львів: Край, 2008. 224 с.
8. Панкевич О. З. Право на приватність: царина незалежності особи. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. № 2. 2017. С.46-56.

До питання юридичної відповідальності та недоторканості народних депутатів України
Пілевін-Савенко О.

здобувач 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Питання юридичної відповідальності та депутатської недоторканості є досить актуальним і болісним, воно часто використовуються кандидатами-популістами в період передвиборчих перегонів. Обіцяючи зняти недоторканість з депутатів і «віддати усіх під суд», притягти до відповідальності усіх і разом, нечистоплотні політики перетягують на свою сторону виборців. Таким чином використовують не зовсім освічених виборців, а виборці наївно й безграмотно вірять у такі не зовсім серйозні обіцянки. Тому, вважаємо, що питання зняття депутатської недоторканості, юридичної відповідальності нардепів, а також питання проведення референдумів і інших правових гарантій існування демократичного суспільства, повинні висвітлюватися в засобах масової інформації спеціалістами щодо формування правової грамотності громадян, а для науковців ці питання повинні стати головними для подальших роздумів і досліджень. Для юристів, правників і суддів ці питання є питаннями виконання Конституції і законів України.

Тяжкий досвід 2014 року, коли частина громадян України східних областей прийняли участь у так званому референдумі, фейковому, незаконному, коли «їх розвели на їх безграмотності, байдужості й незнанні Закону «Про Всеукраїнський референдум» ще один раз доводить необхідність вивчення законів пересічними громадянами. Закони треба знати, аби вміти себе захистити, і не допустити використовувати себе «втемну». Наша байдужість нам дорого коштує.

Щодо питань депутатської відповідальності і недоторканості, то вони є предметом наукового інтересу ряду дослідників, таких як, професор Гончарука С. Т., дослідниця Костицька І. О., дисертаційне дослідження

Танривердієва Х. М.-О. [1, 2, 4]. Питання зняття депутатської недоторканості є об'єктом наукового інтересу молодого науковця Одеської юридичної академії Корчака О.О., здобувачка вищої освіти Бойко Т.А. під керівництвом кандидатки юридичних наук Лабенської Л.Л. вивчала види та порядок застосування юридичної відповідальності народних депутатів [5]. Дослідниця Петришина М. О. і Федоровська М. А. вивчали питання парламентської відповідальності народних депутатів України [6].

Вважаємо за необхідне, визначитися із поняттями. Депутатська недоторканність – це юридична гарантія правового статусу членів парламенту, яка забезпечує вільне та результативне здійснення ними своїх компетенцій. Ще з давніх часів було заведено, що представники від народу мають бути захищеними. Так, Стародавній Греції тодішні «депутати» мали той же самий принцип недоторканості задля успішного виконання своїх функцій.

Депутатська недоторканність включає в себе два поняття: імунітет та індемнітет. Тобто, імунітет це захист депутата від кримінальної відповідальності. Депутат не може бути затриманим, заарештованим та притягнутим до судової справи без рішення Верховної ради. Натомість індемнітет – це зняття відповідальності з депутата за його висловлювання та прийнятті рішення у Верховній раді, а також заохочення депутата у грошовій формі.

Статус народного депутата України визначається Конституцією та законами України. Важливою конституційною гарантією є депутатська недоторканність, яка має цільове призначення – забезпечення безперешкодного та ефективного здійснення народним депутатом України своїх функцій. Вона не є особистим привілеєм, а має публічно-правовий характер [8; 9].

Згідно з положеннями частини другої статті 80 Конституції України народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп. Це означає, що народний депутат України і після припинення

депутатських повноважень не може бути притягнений до юридичної відповідальності за зазначені дії [8; 9].

Депутатська недоторканність передбачає також особливий порядок притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешту народних депутатів України. Стаття 80 Конституції України чітко установлює підстави настання і притягнення до кримінальної відповідальності. Депутатська недоторканність поширюється на народного депутата України з моменту визнання його обраним за рішенням відповідної виборчої комісії і до моменту припинення повноважень народного депутата України.

Затримання народного депутата України у контексті положень частини третьої статті 80 Конституції України треба розуміти так, що затримання чи арешт народного депутата України можливі за згодою Верховної Ради України незалежно від наявності її згоди на притягнення цього народного депутата до кримінальної відповідальності [8].

Частиною першою статті 80 Основного Закону України закріплено загальне положення щодо гарантії депутатської недоторканності. Обсяг недоторканності народних депутатів України визначений у частинах другій (депутатський індемнітет), третій (депутатський імунітет) цієї статті [9]. Депутатський імунітет передбачає, що народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані.

Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп, тобто закріплено депутатський індемнітет.

Сутність депутатського індемнітету в Україні полягає у захисті народного депутата України від переслідування за висловлювання і голосування під час виконання ним депутатських обов'язків у парламенті та у забезпеченні його права

відстоювати свою позицію під час розгляду будь-яких питань у Верховній Раді України або її органах.

Таким чином, Конституцією України визнане та гарантоване право на депутатський індемнітет, а отже, встановлені додаткові порівняно з особистою недоторканністю людини гарантії недоторканності представника Українського народу. Депутатський індемнітет має довічний характер, що виключає можливість переслідування народного депутата України у майбутньому навіть за умови припинення його депутатських повноважень.

Наразі ми бачимо, що депутатська недоторканість в нашій країні дозволила депутатам перейти багато моральних та фізичних принципів. Постійні лайки, галасливі висловлювання, непідкорення законам України, Конституції України, перевищення повноважень і т.д. Поки цивілізований світ намагається зменшити вседозволеність представникам влади, в нашій країні навпаки, депутати вважають себе наділеними повноваженнями назавжди. Депутатськими привілеями користуються депутати, члени сім'ї, і усі члени родини вважають, що їм дозволено багато чого. В цьому вбачаємо низьку культуру депутатів. Депутати забули, що не країна працює на них, а вони на країну. Тому вважаємо, що народні депутати повинні мати високу правову культуру і відповідальність.

Перші кроки в напрямі зроблено, в парламенті зареєстровано Проект Етичного кодексу народних депутатів ще наприкінці 2022 року (№8327 від 30 грудня 2022 року). У Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки серед показників її виконання передбачено набрання чинності законом, який закріплює правила етичної поведінки народних депутатів України, що охоплюють всі сфери їх професійної діяльності. Крім цього, певні вимоги до поведінки представників народу в чинному законодавстві все ж є, хоч вони й розкидані по різних нормативно-правових актах. В цьому напрямі існують Міжнародні стандарти і рекомендації, зокрема: Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб, який є додатком до резолюції «Боротьба з корупцією» Організації Об'єднаних Націй. Він

містить стандарти поведінки, які стосуються, зокрема, колізій інтересів, повідомлення відомостей про активи, прийняття подарунків або інших знаків уваги, конфіденційної інформації та політичної діяльності.

Вважаємо, що в українських парламентаріїв є унікальна можливість повчитися у депутатського корпусу країн Європи досвіду високої правової культури, бо саме юридична відповідальність та депутатська недоторканість створені для того, щоб забезпечити депутатам їх відповідальне ставлення до своїх виборців та своїх обов'язків.

Література:

1. Про статус народного депутата: Закон України в ред. від 24 жовтня 2020 р. № 2790-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790_12#Text (дата звернення 20.04.2024 р.).

2. Гончарук С. Т. Відповідальність депутатів за адміністративні правопорушення. Юридичний вісник / Конституційне та адміністративне право. 1 (50). 2019. С 72-77.

3. Костицька І. О. Юридичне закріплення конституційно-правових моделей юридичної відповідальності парламентаріїв. Юридичний науковий електронний журнал /Актуальні питання юридичної науки. № 3. 2019. С.270 – 273.

4. Танривердієв Хазарі Муса-Огли. Досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України. дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.09. Київ, 2020. 269 с.

5. Бойко Т. А. Юридична відповідальність народних депутатів: види та порядок застосування. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 30.09.2021. ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет». С.13 – 15.

6. Петришина М.О., Федоровська М.А. Парламентська відповідальність народних депутатів України. Порівняльно-аналітичне право. № 1. 2020. С. 110 – 113.

8. Сорока Є., Горбачевська Д. Інститут депутатської недоторканності та його скасування в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. № 4. 2021. С. 152-155.

9. Конституція України. URL:

<https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-iv>

Формування правової культури школярів молодшого шкільного віку як нагальна потреба

Таран В. І.

здобувачка вищої освіти другого (бакалаврського) рівня освіти
спеціальності 014 «Середня освіта. Інформатика»

Одним з аспектів усебічного розвитку особистості є висока правова культура, формування якої забезпечується правовим вихованням. Правове виховання – виховна діяльність закладу освіти, сім'ї, правоохоронних органів, спрямована на формування в молоді правової свідомості, навичок і звичок законослухняності. Усвідомлення людиною правил співжиття і вимог законів, законослухняність її поведінки формуються під впливом спеціальних виховних заходів, у процесі самовиховання, різноманітних видів діяльності.

Зокрема Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») серед пріоритетних напрямів вдосконалення виховання передбачає усвідомлення глибокого взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю. Тому формування правової культури у молодого покоління є одним із найважливіших компонентів основної мети національного виховання.

Потреба активізації правового виховання молоді і школярів зумовлена такими факторами:

— розбудова правової держави в Україні супроводжується інтенсивним творенням її правової бази, що потребує своєчасного інформування людей про нові правові акти;

— останнім часом сфера правового регулювання поширилася на підлітків з одинадцятирічного віку (створення Служби у справах неповнолітніх, кримінальної міліції у справах неповнолітніх, спеціальних судів для неповнолітніх), що вимагає відповідної правової компетенції неповнолітніх до досягнення цього віку;

— девальвація моральних та загальнолюдських цінностей, зниження життєвого рівня населення спричинюють поширення кримінальних зразків поведінки, які проникають у молодіжне середовище;

— необхідність подолання правового нігілізму серед усіх верств населення, зокрема серед учнівської і студентської молоді.

Ще одним підтвердженням гостроти цієї проблеми є тенденція випереджаючого зростання злочинності неповнолітніх на фоні загальної злочинності.

В сучасних умовах розвитку Нової української школи важливе значення має формування правової культури школярів молодшої вікової групи. Розуміння важливості формування правової культури школярів має вирішальне значення, оскільки це формує їхнє розуміння прав, обов'язків та етичної поведінки в суспільстві.

Проблеми формування правової культури особистості активно досліджується в філософському напрямі (В. Арешонков, О. Бандура, Т. Василевська, Т. Герасимів, В. Кремень, С. Сливка), соціологічному (Н. Агаркова, Г. Лактіонова), юридичному (М. Богуславський, О. Ганзенко, В. Нерсисянц, О. Скакун та ін.), психологічному (І. Бех, П. Блонський, О. Венгер, Р. Павелкін), педагогічному (Г. Васянович, Т. Бутківська, Я. Кічук, О. Помітун, О. Сухомлинська, Н. Ткачова) та ін. Ціннісно-виховний аспект формування правової культури молодших школярів розроблено у працях І. Бега, Н. Бібік, І. Козубовської, В. Оржеховської, В. Тернопільської, М. Фіцули.

Питання формування правової культури дітей різних вікових категорій є предметом дослідження українських вчених, зокрема, дослідник Грицько В.В. наголошує на формуванні правової культури молодших школярів як нагальної проблеми сучасності, а саме « правова культура початкових класів є необхідною передумовою громадянського становлення особистості, її гуманістичної спрямованості, морально-правової саморегуляції поведінки в системі «людина і закон» [1, с. 56]. Дослідниця Прібиткова Н.О. звертає увагу на взаємозв'язок правової та педагогічної культури, її вплив на виховання дитини; дослідниця Колосова О. вважає, що виховання дисциплінованості молодших школярів можливе у контексті формування у них правової культури[2; 3; 4].

Автор Попадич О. вважає, що правові знання можливо і необхідно формувати усіма можливими засобами, в тому числі і засобами масової інформації та науково-популярною літературою [5].

Розвиток правової культури школярів у рамках Нової української школи є першочерговим для формування відповідальних громадян, які активно беруть участь у суспільних справах та відстоюють верховенство права.

Головним завданням є – розвивати в учнях певні правові компетентності, а саме, навчити правовим правилам поведінки, вмінням користуватися ними у повсякденному житті. Ця ініціатива спрямована на виховання в учнів свідомого ставлення до своїх прав та обов'язків, закріплених у Конституції України, виховання глибокої поваги до законів і норм людського співробітництва. Пропагуючи рішення боротьби з правопорушниками, наголошуючи на важливості неухильного дотримання законів, прав і обов'язків, правового виховання функцій на свідомість і відповідну поведінку школярів [1; 2]. Крім того, систематичний розвиток правової культури в школі не лише готує учнів до активної участі в державних процесах, а й сприяє формуванню законослухняного громадянина, необхідного для демократичного та соціального прогресу України [1; 2].

Завдяки правовим освітнім програмам, заснованим на Конституції України та шкільній програмі, учні забезпечують підтримку знань та навичок, щоб орієнтуватися в правових складнощах і розуміти важливість дотримання принципів справедливості та порядку в суспільстві [1; 2]. Зрештою, виховання інтересу до правових знань, формування критичного мислення, почуття відповідальності за правопорядок, розвиток правової культури школярів змінює роль у формуванні соціально активної та творчої особистості, здатної зробити внесок у розвиток демократичної правової держави [2].

Для формування правової культури молодших школярів застосовуються різноманітні стратегії, зокрема проведення тижнів права в школах, надання правових порад, запрошення спеціалістів для виступів через різні медіа-платформи [2; 6]. Крім того, дослідники підкреслюють важливість включення кінопоказу в освітні заходи для збагачення процесу формування правової культури молодших школярів [5]. Перегляд фільмів та мультфільмів в освітні заходи було визначено як цінний інструмент для покращення процесу формування правової культури серед молодших школярів, підкреслюючи багатогранність стратегій, які можна використовувати для сприяння правовим знанням, критичному мисленню та почуттю відповідальності [5].

Для формування свідомості неповнолітніх з питань правової культури існують різноманітні форми правової освіти, такі як бесіди, лекції, дискусії, вікторини [3; 6]. Ці зусилля в комплексі спрямовані на виховання у школярів свідомого ставлення до прав і обов'язків, заохочення до активної участі в державних справах [7; 8].

Формування правової культури школярів молодшого шкільного віку в умовах Нової української школи є актуальним напрямом діяльності, який має важливе значення для розвитку свідомого, активного громадянина в українській освітній системі, де суттєва роль належить формуванню поглядів, поведінки та

ціннісних орієнтацій молодших школярів, завдяки розумінню ними прав і обов'язків, визначених Конституцією України.

Література:

1. Грицько В. Формування правової культури молодших школярів як нагальна проблема сучасності. Науковий часопис НПТ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 61. 2018. С.56 – 58.

2. Прібиткова, Н.О. Правова та педагогічна культура, її вплив на виховання дитини / Н. О. Прібиткова // Стан та перспективи розвитку юридичної науки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 3-4 верес. 2021 р., Дніпро: ГО «Правовий світ», 2021. С. 13-16.

3. Колосова О. Виховання дисциплінованості молодших школярів у контексті формування у них правової культури. Проблеми виховання молодших школярів. Наукові записки. Серія: Педагогіка. №4. 2009. С.132 – 137.

4. Колосова О. В. Формування у молодших школярів основ правової культури в процесі позаурочної діяльності. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2011. - 20 с.

5. Попадич О. Формування правових знань молодших школярів засобами масової інформації та науково-популярної літератури. С. 1-11. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/31285> (дата звернення 19.04.2024 р.)

6. Роль і місце правового виховання учнів у початковій школі // Шкільне життя. URL: www.schoollife.org.ua/227-2019 (дата звернення 19.04.2024 р.)

7. Уханова Н.С. Правова культура молоді в Україні. Інформація і право. № 2(29). 2019. С.156 – 166.

8. Момотюк Л.Б. Громадянське виховання молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. Наук: спец. 13.00.07. «Теорія і методика виховання»/ Л. Б. Момотюк. Луганськ. 2007. 20 с.